

Liikkuva savipaja

Uuden palvelun kehitystyö

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Visamäki, Kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä

Kevät 2018

Riitu Uosukainen

Kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä
Visamäki

Tekijä	Riitu Uosukainen	Vuosi 2018
Työn nimi	Liikkuva savipaja -uuden palvelun kehitystyö	
Työn ohjaajaa	Mirja Niemelä	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyössä tuotettiin toiminnallisena työelämän kehitystyönä prototyyppi uudesta, taidelähtöisestä liikkuvasta hyvinvointipalvelusta Keramiikkakeskus Septarille. Yhteistyökumppani kehitystyössä oli Helsingin Seniorisäätiö, ja kohderyhmänä olivat lyhytaikaishoidon asiakkaat. Opinnäytetyön tavoitteena oli etsiä mahdollisuuksia keramiikka-alan ammattiosaamisen hyödyntämiseen hyvinvoinnin edistämisessä sekä lisätä taiteen saavutettavuutta hoitolaitosympäristöissä. Tuotetun palvelun lähtökohdina olivat yhteisöllisyys ja onnistumisen kokemusten edistäminen sekä käyttäjälähtöinen toimintatapa. Opinnäytetyön palvelun kehittämisessä hyödynnetty tietoperusta liittyy käsillä tekemisen ja taidetoiminnan hyvinvointivaikutusta käsittelevään tutkimukseen ja kirjallisuuteen. Kehitystyön lähtökohdissa käsitellään palvelumuotoilua sekä keramiikka-alan muuttuvia toimintaympäristöjä.

Asiakasymmärryksen kasvattamiseksi Pakilakodin palveluhankinnoista vastaaville tehtiin kysely, jolla kartoitettiin palvelun tarvetta sekä yksikön käsityksiä taidetoiminnasta. Palvelun prototyyppiä kehitettiin testipajoissa lyhytaikaishoidon asiakkaiden sekä henkilökunnan kanssa. Pajaan osallistuvien hoitajien kokemuksia testipajasta selvitettiin kyselyllä. Kyselyjen vastaukset analysoitiin teemoittelemalla. Pakilakodin asukastoiminnalta saatua suullista palautetta hyödynnettiin palvelun kehitystyössä.

Prosessin aikana syntyi liikkuvan savipajan prototyyppi, palvelunkuvaus sekä palvelupolku. Kyselyissä palvelu sai positiivisen arvion. Yhteisöllisesti työstetty seinäteos syntyi Pakilakotiin. Palvelun käyttäjälähtöisyys, räätälöitävyys sekä savipajan liikkuvuus saatiin ratkaistuiksi. Kehityskohdiksi jäivät kustannustehokkuus ja omaisyhteistyö. Palvelua jatkokehitetään myös muille asiakasryhmille soveltuvaksi.

Avainsanat Keramiikka-ala, käsillä tekeminen, taidetoiminta, kulttuurinen vanhustyö, palvelumuotoilu

Sivut 87, joista liitteitä 5 sivua

Promoting Wellbeing Through Culture and Art
Visamäki campus, Hämeenlinna

Author	Riitu Uosukainen	Year 2018
Subject	Mobile Ceramics Workshop Development Work of New Welfare Service	
Supervisor	Mirja Niemelä	

ABSTRACT

This thesis was a development process for working life. A prototype of new, art-based and mobile welfare service for Ceramics Center Septaria was carried out in co-operation with Helsingin Seniorisäätiö. The target group for the service was the short-term customers in senior citizen service. The aim of this thesis was to seek possibilities to combine the skills of a professional ceramist in advancing the welfare and increase the availability of art in institutional environments. The service is based on communality, user-centered design and enhancing the sense of achievement. The knowledge base relates to the literature on welfare effects of art and crafts activities. In addition, theory and tools of service design are described in the thesis and the changing operating environment of ceramics is presented.

A survey was made for persons responsible for acquisition of services in Helsingin Seniorisäätiö and Pakilakoti in order to gain customer insight. The aim was to find the service needs and the ideas of the units for the meaning of art activities. The prototype was tested and developed in workshops together with nurses and short-term customers. Participating nurses gave their evaluation on the workshops. Surveys were analyzed by themes. Also oral feedback from the staff was used in development work.

The product of this thesis is a prototype for Mobile Ceramic Workshop, description of the service and customer journey. The workshops received positive feedback in surveys. A collective work of art was produced for Pakilakoti. The design is user-centered and customizable. Practical problems on mobilizing a ceramic workshop were solved. Future targets for development include cost-effectiveness and co-operation with relatives.

Keywords Ceramics, craft making, art activities, culture based elderly work, service design

Pages 87 pages including appendices 5 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	UUSI PALVELU KERAMIKKAKESKUS SEPTARIALLE	3
2.1	Opinnäytetyön prosessi	4
2.2	Keramiikkakeskus Septaria työn tilaajana.....	6
2.2.1	Lähtökohdat palvelulle	6
2.2.2	Septarian tavoitteet palvelulle	8
3	KERAMIikka-ALA MURROKSESSA	9
3.1	Keramiikka-ala ja uudet verkostot	10
3.2	Luovien alojen yritystoiminta.....	10
4	TAIDETTA JA KÄSILLÄ TEKEMISTÄ SOVELTAMASSA	11
4.1	Taidetoiminta hyvinvoinnin edistämässä	12
4.2	Käsillä tekeminen hyvinvoinnin edistämässä	13
4.3	Kulttuurinen vanhustyö.....	16
4.4	Käsillä tekemisen merkitys muistitoiminnoille	18
5	CASE: LYHYTAIKAISHOIDON YKSIKKÖ – LIIKKUVAN PALVELUN SUUNNITTELU JA PROTOTYPOINTI.....	18
5.1	Palvelumuotoilu kehitystyön jäsentäjänä.....	19
5.1.1	Asiakasymmärrys.....	20
5.1.2	Palvelupolku	21
5.2	Lähtökohdista saviyöskentelylle ja palvelun liikuteltavuudelle	21
5.2.1	Keramiikan prosessi.....	22
5.2.2	Haasteet savitöiden kuljettamisessa	24
5.2.3	Välineet ja resurssit	25
5.3	Kohderyhmä ja kehitystyön yhteistyökumppani	25
5.3.1	Tutustumiskäynti Pakilakotiin	25
5.3.2	Asiakasprofiilit	27
5.4	Palvelun tarpeen kartoitus kyselyiden avulla	29
5.4.1	Kyselyn tulokset palveluiden hankinnoista vastaaville	30
5.4.2	Hoitohenkilökunnan kehitysideat	34
5.4.3	Yhteenveto kyselyn tuloksista – asiakastarpeesta asiakastavoitteeksi 35	
5.5	Prototyypin kehittäminen yhdessä kohderyhmän kanssa	37
5.5.1	Palvelun sisällön suunnittelu testipajoihin.....	39
5.5.2	Ensimmäinen testipaja	45
5.5.3	Toinen testipaja	46
5.5.4	Kolmas testipaja	48
5.5.5	Asukastoiminnan ohjaajien suullinen palaute kolmesta ensimmäisestä testipajasta	49
5.5.6	Neljäs testipaja – hoitajat mukana	49
5.6	Teoksen pystytys	51
5.7	Liikkuva savipaja muotoutuu palveluksi	52

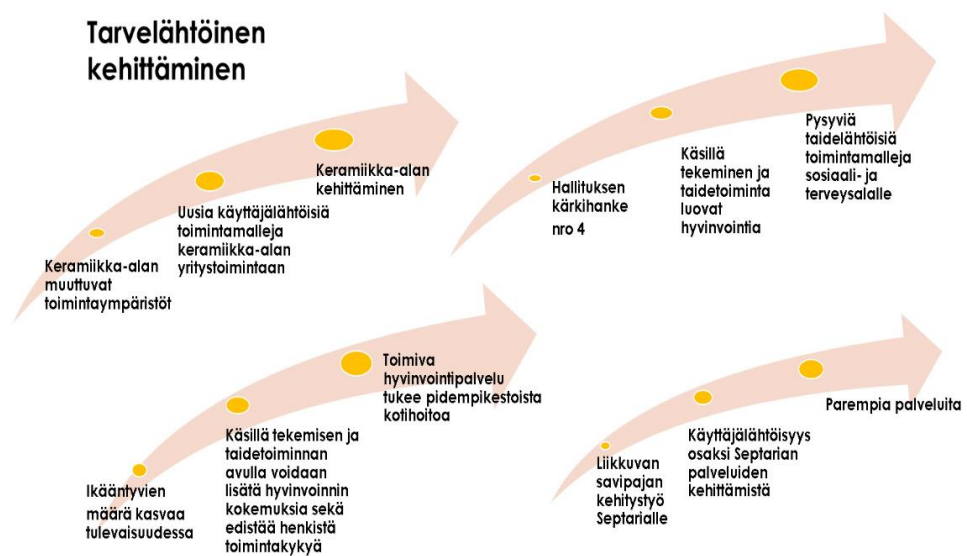
5.7.1	Palvelun liikuteltavuus.....	53
5.7.2	Savityöskentely.....	54
5.8	Prototyyppi liikkuva savipaja -palvelusta.....	56
5.8.1	Palvelunkuvaus.....	56
5.8.2	Liikkuvan savipajan palvelupolut.....	57
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	61
6.1	Kyselyn vastaukset liittyen palvelun arviointiin	62
6.2	Oma arvio prosessista ja kehitystyön hyöty Septarialle	66
6.3	Jatkoideoita	69
	LÄHTEET.....	71
	LIITTEET.....	78

Liitteet

Liite 1	Kyselylomake/ asukastoiminta
Liite 2	Kyselylomake/ yksikön johto
Liite 3	Kyselylomake/ hoitohenkilökunta
Liite 4	Mainos pajasta
Liite 5	Kirje Pakilakodin hoitajille

1 JOHDANTO

Savi materiaalina on hyödynnettävissä niin taiteen, muotoilun, käsityön kuin hyvinvoinnin välineenä. Materiaali on moniulotteinen ja konkreettinen sekä siinä on terapeuttinen ulottuvuus. Opinnäytetyössä tuotetaan prototyyppi savityöskentelyä sekä taidetoimintaa yhdistävästä liikkuvasta palvelusta Keramiikkakeskus Septarialle. Tavoitteena on etsiä vastauksia keramiikka-alan ammattiosaamisen hyödyntämiseen hyvinvoinnin edistämässä sekä lisätä keramiikkataiteen saavutettavuutta hoitolaitosympäristöissä (Kuva 1).

Kuva 1. Tarvelähtöinen kehittäminen

Keramiikka-ala elää murroskautta. Alan koulutusta on leikattu voimakkaasti vuodesta 2011 alkaen. Tavoitteena on ollut vähentää koulutuspaikkoja puoleen aiemmasta. (Jylhävuorio 2016.) Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset voivat tuoda keramiikka-alalle uusia kehityssuuntia. Uudet palvelut ja verkostoituminen alan ulkopuolisten toimijoiden kanssa voivat luoda työpaikkoja ja vahvistaa alan yhteiskunnallista merkitystä. Yhteistyön ja yritystoiminnan mahdollisuudet mm. sosiaali- ja terveysalalla kaipeavat vielä kehittämistä. Esimerkiksi vanhuksat, mielenterveyskuntoutujat ja kehitysvammaiset voivat olla kohderyhmiä, joille keramiikka-alan hyvinvointipalveluita voitaisiin tarjota. Kuntoutukseen, virkistystoimintaan sekä työhyvinvointiin liittyvät palvelut voivat tuoda alalle uusia tulevaisuudennäkymiä. Käsillä tekemisen ja keramiikkataiteen hyvinvointivaikutusten hyödyntäminen keramiikan yritystoiminnassa on käyttämätön mahdollisuus.

Keramiikka-alan palveluista kurssitoiminta on usein paikkasidonnaista. Työväenopistot, kansalaisopistot sekä muutamat yksityiset toimijat järjestävät kurssitoimintaa omissa tiloissaan. Yhteistyötä alan ulkopuolelle tai eri toimijoiden välillä on tehty vähän. Keramiikkakeskus Septarian kurssi- ja virkistystoimintaan liittyvien palveluiden vieminen eri asiakasryhmien luokse sekä toiminnan liikuteltavuus voi tuoda uusia näkökulmia alan palveluiden kehittämiseen. Savi on materiaalina taidetoiminnassa yleisesti käytettyä. Ilman keramiikka-alan koulutusta, saven mahdollisuuksia ei kuitenkaan saada välttämättä täysin hyödynnettyä.

Käsillä tekemisellä on useiden tutkimusten mukaan todettu olevan yhteys hyvinvoinnin kokemukseen (mm. Vähälä 2003; Pöllänen 2006a; Pöllänen 2006b). Käsillä tekemisen käsite liittyy käsitöiden suunnitteluun ja valmistamiseen, mutta sillä on myös laajempia ulottuvuuksia (Anttila 2016, 6). Ajankohtainen Helsingin yliopiston Handmade Wellbeing -hanke tutki käsillä tekemisen ja taiteen yhteyttä hyvinvointiin hoitolaitosympäristöissä. Taiteilijoita sekä käsityöläisiä valmennettiin oman ammattitaitonsa hyödyntämiseen sosiaali- ja terveysalalla. Hankkeen loppuraportissa todettiin, että toiminnan kautta oli havaittavissa positiivisia muutoksia toimintaan osallistujien elämässä. Taide ja käsillä tekeminen antoivat mm. välineen tunteiden ja kokemusten näkyväksi tekemiselle. (Draxl, Fischer, Kokko, Kästik, Salovaara & Stedman 2017.)

Hallituksen kärkihankkeen nro 4. tavoite on taide- ja kulttuurilähtöisten hyvinvointipalvelujen vakiinnuttaminen osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita. Hankkeen tarkoituksena on edistää taide- ja kulttuurisisältöisten hyvinvointipalveluiden hankintaa sosiaali- ja terveysalan asiakasryhmille. Prosenttiperiaatteen ideana on hallituksen suositus varata uusien rakennushankkeiden budjetista taiteelle prosenttiosuus. Tavoitteena on laajentaa prosenttitaiteen rahoitusmallia koskemaan taiteen saavutettavuutta kattavammin. Kärkihankkeen tarkoitus on luoda nykyisen rakennushankkeisiin liittyvän toimintaperiaatteen jatkoksi toimintapa, joka edistää taiteen saavutettavuutta ja hyödyntää taiteen hyvinvointivaikutuksia sosiaali- ja terveysalan asiakastyössä. (Valtioneuvosto 2016; OKM 2016.) Taiteen tekeminen ja kokeminen kuuluvat myös niille ryhmille, jotka ovat sidottu hoitolaitosympäristöihin.

Väestörakenteen muutos tuo paineita vanhusten kotihoitoon. Vuoden 2010 lopussa 80 vuotta täyttäneiden määrä oli viisinkertaistunut 40 vuodessa (Tilastokeskus 2011). Helsingin väestöennusteen mukaan iäkkäiden asukkaiden määrä tulee kasvamaan radikaalisti vuosien 2017-2050 välisenä aikana (Vuori & Laakso 2016, 20). Väestön ikääntyminen on yksi isoimpia yhteiskunnan muutosvoimia tulevaisuudessa (Pynnönen 2011, 4). Käsityön ja muotoilun tulevaisuuden näkymissä tulevat esille hyvinvointiin sekä elämänhallintaan liittyvät palvelut. Palvelut voivat liittyä mielenterveyden edistämiseen, väestörakenteen muutokseen sekä työssä jaksamiseen. Taidelähtöinen hyvinvointipalvelu voi olla tukemassa pitkäkestoi-

sempaa kotihoitoa vahvistamalla henkistä toimintakykyä mm. virkistystoiminnan avulla. Käsillä tekeminen ja siihen liittyvät uudenlaiset palvelut voidaan nähdä hyvinvointia tuottavana toimintana kaiken ikäisille asiakasryhmille. (Nuutinen & Soini-Salomaa & Kangas 2014, 206.)

Kulttuurinen vanhustyö tarkoittaa vanhusten elämänlaadun parantamista sekä hyvinvoinnin edistämistä taidelähtöisten menetelmien sekä taidetoiminnan avulla (Huhtinen-Hilden 2013, 13). Kulttuurinen vanhustyö on ollut vapaaehtoistyön, hankelähtöisen rahoituksen sekä apurahojen varassa ja toiminta on usein päättynyt rahoituksen loputtua. Pysyvien toimintamallien luominen alalle on ollut hidasta (Rosenlöf 2014, 4). Sote-uudistus ajaa sosiaali- ja terveysalan palveluita yhä enemmän yksityiselle puolelle. Siellä määrärahoja voidaan käyttää joustavammin. Tällöin palveluntarjonta saattaa monipuolistua. Taiteelle ja kulttuurille on tarvetta sosiaali- ja terveysalan yksiköissä. Perustarpeiden tyydyttymisen lisäksi ihmisellä on oikeus myös taiteen tekemiseen ja kokemiseen (YK n.d.).

Käyttäjälähtöisyys on palveluiden kehittämisessä yhä keskeisempää. Käyttäjälähtöinen toimintatapa ja asiakkaan palvelukokemuksen parantaminen ovat keinoja myös keramiikka-alan palveluiden kehittämiseen. Asiakkaan mukaan ottaminen kehitystyöhön antaa uuden näkökulman asiakaskokemuksen parantamiseen. Asiakaskokemus on kokonaisvaikutelma palvelusta, jossa yhdistyvät sen merkitykseen, toimintaan sekä tunteisiin liittyvät tasot (Tuulaniemi 2011, 74). Palveluita voidaan kehittää yhdessä asiakkaiden kanssa mm. kartoittamalla palvelun tarvetta, kasvattamalla asiakasymmärrystä sekä testaamalla prototyyppijä kohderyhmän kanssa.

2 UUSI PALVELU KERAMIKKAKESKUS SEPTARIALLE

Opinnäytetyön **tarkoituksena** on tuottaa Keramiikkakeskus Septarialle prototyyppi taidelähtöisestä, liikkuvasta hyvinvointipalvelusta. Septaria on Helsingin Kaapelitehtaalla toimiva keramiikka-alan yritys, jonka yhtenä keskeisenä toimintamuotona on keramiikan virkistys- ja kurssitoiminta. **Tavoitteena** on laajentaa Keramiikkakeskus Septarian toimintaa kohti käyttäjälähtöisempää palvelun tuottamista sekä tunnistaa keramiikka-alan uusia toimintamuotoja. Kehitystyössä tavoitellaan palvelun räätälöitävyyttä sekä käyttäjälähtöisyyttä.

Kohderyhmänä ovat lyhytaikaishoidon asiakkaat vanhusten palveluissa. Asiakasryhmällä on erilaisia toimintakykyyn liittyviä rajoitteita, kuten muistisairauksia. Yhteistyökumppanina kehitystyössä ovat Helsingin Seniorisäätiön Pakilakoti sekä siinä toimiva lyhytaikaishoidon yksikkö. Opinnäytetyö tuottaa prototyyppin palvelukonseptista, jota voidaan hyödyntää ja jatkokehittää myöhemmin myös muiden asiakasryhmien kanssa. Kohderyhminä

voivat olla esimerkiksi kehitysvammaiset tai mielenterveyskuntoutajat; toiminta voi olla myös työhyvinvointiin liittyvää.

Opinnäytetyössä hyödynnetään palvelumuotoilusta tuttuja työkaluja sekä sovelletaan niitä käytäntöön. Keskeisiksi kehittämismenetelmiksi otetaan asiakasymmärryksen lisääminen, palvelupolun hahmottaminen, prototyypointi sekä iteratiivisuus (palvelun jatkuva kehittäminen). Opinnäytetyön palvelun kehittämisessä hyödynnetty tietoperusta liittyy käsillä tekemisen ja taidetoiminnan hyvinvointivaikutusta käsittelevään tutkimukseen ja kirjallisuuteen. Palvelun lähtökohdissa tutustutaan myös kulttuurisen vanhustyön kenttään sekä keramiikka-alan muuttuviin toimintaympäristöihin.

Tavoitteena on kokeilla käytännössä käsillä tekemisen ja taidetoiminnan yhdistämistä hyvinvoinnin edistämisen välineenä sosiaali- ja terveysalan toimintaympäristössä, ja samalla soveltaa alan tutkimustuloksia käytäntöön. Liikkuvan savipajan lähtökohtina ovat savityöskentelyssä yhteisöllisyyden sekä onnistumisen kokemuksien edistäminen. Tavoitteena on myös keramiikkataiteen saavutettavuuden edistäminen sekä keramiikka-alan ammattitaidon laajempi soveltaminen.

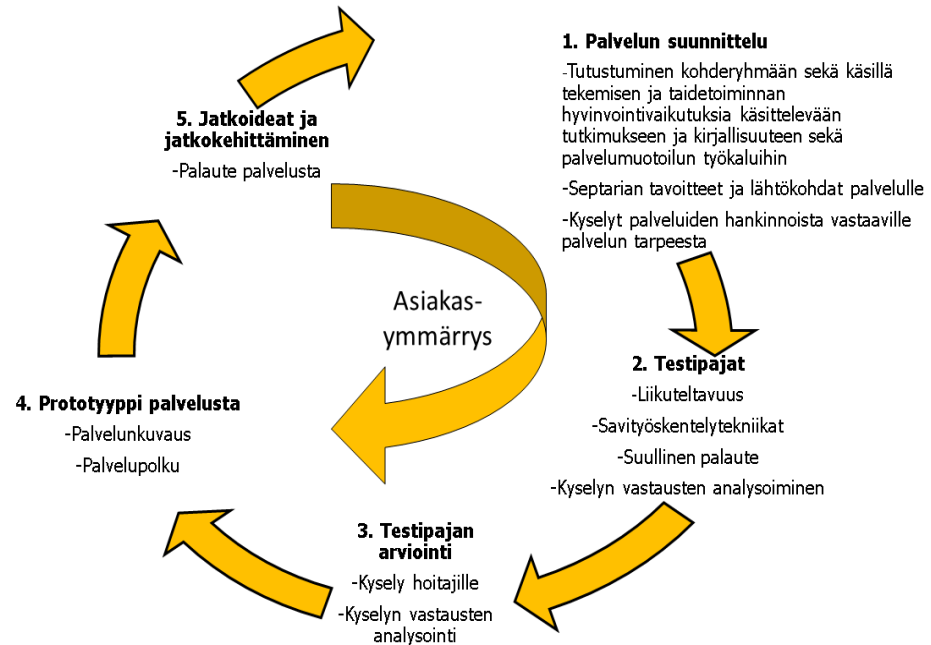
2.1 Opinnäytetyön prosessi

Palvelun kehittämisprosessissa kulkevat rinnakkain liikkuvan palvelun ja sen käytännön haasteiden sekä lyhytaikaishoidon yksikölle suunnatun taidelähtöisen palvelun kehitystyö. Palvelun suunnittelun alkuvaiheessa kartoitetaan palvelun tilaajan Septarian toiveet ja lähtökohdat palvelulle.

Asiakasymmärryksen lisäämiseksi kohderyhmästä, tehdään tutustumiskäynti lyhytaikaishoidon yksikköön. Suunnittelun alussa tutustutaan myös käsillä tekemisen ja taidetoiminnan hyvinvointivaikutusta käsittelevään tutkimukseen ja kirjallisuuteen. Lisäksi palvelun tarvetta kartoitetaan pienimuotoisen kyselyn avulla. Kysely tehdään Pakilakodin palveluiden hankinnoista vastaaville (asukastoiminta sekä Pakilakodin johto). Kyselyn avulla etsitään vastauksia palvelun tarpeelle ja sisällölle sekä hahmotellaan yksikön käsityksiä taidetoiminnan vaikuttavuudesta ja tarkoituksesta. Lisäksi kyselyssä pyydetään arvioimaan palvelua testipajojen jälkeen.

Palvelua kehitetään neljässä testipajassa. Testaamisen avulla etsitään vastauksia palvelun liikuteltavuuteen sekä savityöskentelytekniikoiden sopivuuteen kohderyhmällä. Testipajat toteutetaan yhdessä lyhytaikaishoidon yksikön asiakkaiden sekä henkilökunnan kanssa. Testipajoihin osallistuvien hoitajien havainnoista ja kokemuksista tehdään myös kysely sekä työskentelyn vaikutuksesta lyhytaikaishoidon asiakkaisiin pyydetään arvio. Kyselyjen aineistot analysoidaan teemoittamalla. Myös opinnäytetyön tekijän omia havaintoja savityöskentelytekniikoiden sopivuudesta kohderyhmälle sekä asukastoiminnan kanssa käytyä arviointikeskustelua käytetään palvelun kehitystyössä. Prosessin aikana muistiin kirjoitetut havainnot tuodaan

esille työn toiminnallisessa osuudessa ja sen raportoinnissa. Palvelua on tarkoitus jatkokehittää opinnäytetyöprosessin jälkeen (Kuva 2).

Kuva 2. Opinnäytetyön prosessi

Opinnäytetyön pääkysymys on:

Millainen on liikkuva savipaja -palvelu?

Alakysymyksinä ovat:

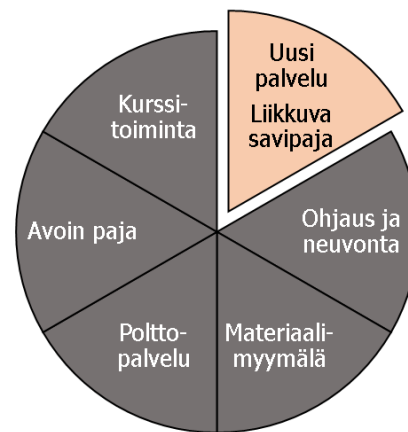
1. Miten tilaajan ja asiakkaan toiveet saadaan sisällytettyä palveluun? Miten käyttäjälähtöisyys saadaan toimimaan käytännössä?
2. Miten palvelusta saadaan tunnistettava, kiinnostava sekä erilaisille ryhmille räätälöitävissä oleva prototyyppi?
3. Millaiset savityöskentelytekniikat edistävät onnistumisen sekä yhteisöllisyyden kokemuksia kohderyhmällä?

2.2 Keramiikkakeskus Septaria työn tilaajana

Keramiikkakeskus Septarian toiminta (Kuva 3) Helsingin Kaapelitehtaalla on keskittynyt keramiikan kurssitoimintaan, materiaalien myyntiin, keramiikkapajan vuokraukseen, tilaustöihin, polttopalveluun, ohjaukseen sekä neuvontaan. Septaria on toiminut vuodesta 1990 ja yrityksen omistaa keramiikan materiaalien maahantuoja ja jälleenmyyjä Kerasil Oy. Kurssi- ja virkistystoiminta on paitsi materiaalimyyntin tukipalvelu myös keskeinen liiketoiminta-alue. Toiminnan tarkoituksena on tuoda alalle uusia harrastajia ja tekijöitä sekä tarjota tilat ja tarvittavat palvelut keramiikan harrastamiseen. Vaikka Septarian pääasiakasryhmä on alan harrastajat myös ammattilaiset asioivat keramiikkakeskuksessa. Taide-alan toimijat, päiväkodit sekä koulut ovat edellisten lisäksi merkittäviä asiakasryhmiä.

Keramiikkakeskus Septaria on yhdistelmä Keramiikan kurssi- ja harrastustoimintaa Helsingin Kaapelitehtaalla. Yritys on toiminut vuodesta 1990. Yrityksen omistaa Kerasil Oy. Tiloissa toimii kurssikeskus, materiaalimyynti, avoin paja sekä polttopalvelu.

Keramiikkakeskus
Septaria

Kuva 3. Septarian toiminta

2.2.1 Lähtökohdat palvelulle

Septarian työntekijöillä on ollut toive lisätä yhteiskunnallisesti merkittävää toimintaa. Toiveena on ollut hyödyntää kokemusta kurssitoiminnan järjestämisestä, virkistystoiminnasta sekä materiaalitutemuksesta mm. erityisryhmien kanssa; toisin sanoen ryhmien, joilla ei ole mahdollisuutta päästä paikan päälle kurssitiloihimme. Kiinnostusta on ollut myös lisätä työhyvinvointiin liittyviä palveluita sekä käsillä tekemisen ja taidetoiminnan hyödyntämistä hyvinvoinnin edistämässä laajemmin. Lähtökohtana toiminnan kehittämisessä on ollut ajankohtainen teema ”taide kuuluu kaikille”, jota hallituksen kärkihanke nro 4. painottaa mm. prosenttitaide-hankkeessa (OKM 2016). Kaikilla pitää olla halutessaan mahdollisuus kokea, tehdä ja osallistua taiteen ja kulttuurin alueella tapahtuvaan toimintaan. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia-ohjelman (2010-2014) visio kaipaa

edelleen täydentymistä. Sen tavoitteena on ollut lisätä jokaisen tasa-arvoista oikeutta osallistua joko tekijänä tai kokijana kulttuuri- ja taidetointaan. (STM 2015, 49.)

Olen työskennellyt Keramiikkakeskus Septariassa vuodesta 2000 lähtien. Vastaan työparini kanssa Septarian toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta. Tässä opinnäytetyössä olen itse myös tilaajan roolissa. Työn tilaajan ollessa oma työpaikka, antaa ulkopuolinen asiakas yhteistyökumppanina uusia näkökulmia kehitystyöhön. Oma työpaikka ja oma työ yhdistyvät kehitystyössä yhdeksi näkökulmaksi. Yhteistyökumppanin löytyminen lyhytaikaishoidon yksiköstä, antoi opinnäytetyölle merkittävän lisäarvon sekä mahdollisti kehitettävän palvelun käyttäjälähtöisyyttä. Kehitystyön tilaajan, palvelun kohderyhmän ja kehitettävän palvelun tilaajan roolit työn edetessä on syytä erottaa. Puhuttaessa asiakkaasta tarkoitetaan työssä kohderyhmää: lyhytaikaishoidon asiakkaita sekä vanhusten palveluyksikköä.

Olen havainnut työssäni Septariassa käsillä tekemisen sekä taiteen hyvinvointivaikutuksia omakohtaisesti vuosien työskentelyn kautta. Se millaisen vaikutuksen oikeanlaisella tekniikalla ohjattu savityöskentely antaa tekijälle on palkitsevaa myös ohjaajalle. Onnistumisen kokemuksen vahvistaminen on yksi keskeinen lähtökohta omassa opetustyössäni. Aina se ei onnistu, mutta se on tavoite ja lähtökohta opetuksessa. Savityöskentely voi antaa tekijälleen kokemuksen siitä, että ”saan jotain valmiiksi”. Työskentely on hyvin konkreettista ja toimii hyvin vastapainona maailmalle, jossa asiat tapahtuvat usein näkymättöminä. Anttila (2016, 15) kiteyttää käsillä tekemisen vaikutusta hyvinvointiin mm. näkyvien tulosten aikaansaamisen näkökulman kautta sekä tuo esiin onnistumisen kokemusten merkityksen käsillä tekemisessä. Liikkuvan savipajan ideointi lähti onnistumisen kokemuksen tärkeyden merkityksestä ja vaikutti tiettyihin valintoihin uuden palvelun suunnittelussa.

Septariassa sijaitsevat käytännölliset ja toimivat tilat keramiikan harrastamiseen sekä kurssitoiminnan järjestämiseen. Savityöskentely vaatii tietyt edellytykset toimiakseen. Tärkeimpiä niistä ovat työskentelylle sopiva tila, pöytä ja tuolit, vesipiste sekä uunit ja työkalut. Olennaista Septarian näkökulmasta oli miettiä, miten savipaja saadaan liikuteltavaksi ja miten työt voidaan kuljettaa polttoon ehjinä sekä mitä pajan siirtäminen vaatii työkaluilta ja tarvikkeilta. Septarian kurssitiloissa kaikki on käden ulottuvilla; materiaalit, työkalut sekä uunit. On kiinnostavaa miettiä mikä on olennaista savityöskentelyssä, kun valitaan työvälineitä sekä materiaaleja liikkuvaan palveluun. Osa olennaisista työvälineistä ovat painavia ja niiden karsiminen pois avaa uutta näkökulmaa savityöskentelyhetken järjestämiseen.

Keramiikkakeskuksella ei ole autoa käytettävissä. Lähtökohtana on mahdollisimman kevyt ja helposti siirreltävä palvelu, jonka toiminta-alue on pääkaupunkiseudun sisällä. Savi materiaalina on raskasta liikuteltavaa ja kun autoa ei ole, vaatii liikkuvan palvelun kehittäminen kompromisseja.

Polttamaton saviesine on hauras ja rikkoutuu helposti kuljetuksissa. Julkisen liikenteen lisäksi myös esim. taksin palvelut ovat mahdollisia, mutta ne tuovat palvelulle lisäkustannuksia.

Septarian työntekijät ovat kokeilleet pienimuotoisesti jo aiemmin kurssi-palveluiden liikuttelua asiakkaan luo mm. yritysten virkistyspäivien muodossa. Tällöin materiaalit ja työvälineet on kuljetettu palvelun tilaajan toimesta. Mietinnässä ovat olleet myös muut kuljetuspalvelut. Koimme kuitenkin, että emme nähneet kuljetuspalvelua hyväksi vaihtoehdoksi pakkaamiseen ja hintaan liittyvien seikkojen vuoksi. Palvelun kehitystyö jäi kesken. Savipajan kuljettamiseen ja painoon liittyvät ongelmat vähenevät luonnollisesti, jos tarvikkeet pystytään tuomaan paikalle autolla. Palvelun tilaajalla ei kuitenkaan ole välttämättä omaa autoa ja/tai kuljettajaa käytössä. Palvelua ei voida näin ollen suunnitella henkilöauton varaan, vaan liikuteltavan savipajan on oltava mahdollisimman kevyt ja sovelluttava julkisilla liikennevälineillä toteutettavaksi.

Erytisryhmistä Septarian työntekijöillä on kokemusta vähemmän. Olen ohjannut savipajan mielenterveyskuntoutujille; tällöin paja kuljettiin paikan päälle. Septariassa on lisäksi käynyt kehitysvammaisia sekä muita erityisryhmiä, mutta toiminta on ollut pienimuotoista.

2.2.2 Septarian tavoitteet palvelulle

Keskusteluissamme työyhteisöni toiveista uuden palvelun kehittämiseksi esiin tulivat mm. toiminnan yhteiskunnallinen merkittävyys, osallistuminen hyvinvoinnin edistämiseen sekä toiminnan joustavuus, räätälöitävyys, käyttäjälähtöisyys ja liikuteltavuus. Ajatus siitä että ”voi lähteä tekemään keikan kesken päivän” oli kiinnostava ja tuo virkistävää vaihtelua työpäivään. Lisäksi keramiikkojen työllistäminen laajemmin tunnustettavan palvelun kautta, kehitystyöhön sisältyvä haaste sekä oman ammattitaidon laajempi soveltaminen ovat olleet kehitystyön lähtökohtia (Kuva 4).

Toiminnan on oltava myös taloudellisesti kannattavaa. Usein taidealalla tapahtuvaa toimintaa tehdään ilman palkkaa tai pientä korvausta vastaan. Merkittävä osa vanhuksille suunnatussa taidetoiminnasta on hanke- ja projektipohjaisen rahoituksen varassa (Rosenlöf 2014, 8). Toiminta harvoin kantaa itse itsensä taloudellisesti. Yritystoiminta on kuitenkin aina voittoa tavoittelevaa ja ammattilaisen on saatava korvaus työstään. Palkan sivukulut työnantajalle ovat isot. Palvelun hinnan ja asiakkaan maksukyvyyn yhteensovittaminen tulee työssä olemaan haaste, johon opinnäytetyön puitteissa ei vielä saada vastausta. Työn lähtökohdissa kustannustehokkuus otetaan kuitenkin huomioon. Tärkeää on löytää palvelu, jossa hinta, laatu ja kiinnostavuus kohtaavat. Kunnallisella vanhuspuolella rahaa taidelähtöisen toiminnan tilaamiseen on vähän. Kunnat kiristävät määrärahoja ensimmäisenä kulttuurin ja taiteen alueelta.

Jotta toiminta jalkautuisi ja olisi pysyvää, on sen kannateltava itseään myös taloudellisesti. Jos työstä ei saa riittävää korvausta, ei sen elinkaari ole pitkä. Toiminnan täytyy olla motivoivaa myös palvelun tarjoajalle, jotta kiinnostus sen kehittämiseen säilyy.

Kuva 4. Septarian tavoitteet palvelulle

Vanhustyö oli Septarialle mieluinen kohde prototyypin kehitystyön kumppaniksi. Vanhusten hyvinvoinnin edistäminen käsillä tekemisen sekä taide-toiminnan avulla on yhteiskunnallisesti ajankohtaista julkisen vanhustenhoidon painopisteen siirryttyä laitoshoidosta kotihoitoon. Yhteiskuntaan tarvitaan toimintakykyä edistäviä ja ylläpitäviä palveluita myös yksityisellä sektorilla, joka tulee vahvistumaan sosiaali- ja terveyshuollon uudistuessa.

3 KERAMIikka-ALA MURROKSESSA

Käsityö- ja muotoilualoilla työllistyminen oman tuotannon tai opetustyön ulkopuolelle voi tuoda mahdollisuuksia, joita ei olla osattu hyödyntää tarpeeksi. Perinteisesti alalla toimivat yritykset ja tekijät ovat keskittyneet omien tuotteiden valmistamiseen, myyntiin sekä markkinointiin. Oman tuotannon lisäksi elanto on tullut opetuksen ja ohjauksen alueelta. (Soini-Salomaa 2013, 3.) Globalisaatio, teollisuuden siirtyminen ulkomaille, tek-

nologian nopea kehittyminen sekä suunnittelun digitalisoituminen vaikuttavat voimakkaasti myös käsityö- sekä muotoilualojen palvelurakenteisiin ja toimintaympäristöihin (Soini-Salomaa 2013, 11; Ilonen 2014, 6). Konkreettisten tuotteiden ohessa käsityö- ja muotoilualalla tuotetaan yhä enemmän aineettomia palveluita, palvelumuotoilua sekä käytetään uusien tekniikoiden ja tietoverkkojen hyödyntämistä. Muotoilualan ammattitaitoa hyödynnetään yhä enemmän myös muiden alojen palveluiden kehittämisessä. (Ornamo 2017; Hyske 2014, 7.)

3.1 Keramiikka-ala ja uudet verkostot

Keramiikka-ala yhtenä käsityö- ja muotoilualan toiminta-alueena elää murroskautta. Jylhävuorion (2016) mukaan koulutuspaikkojen vähentämisen tavoitteena on ollut alan aloituspaikkojen puolittaminen. Tällä hetkellä koulutustahot, joissa voi opiskella ammattikorke- tai korkeakoulutasolla keramiikkaa, ovat Hämeen ammattikorkeakoulu sekä Aalto yliopisto. Kuopion Muotoiluakatemia lopetti keramiikan opetuksensa vuonna 2014 ja Aalto yliopiston keramiikan materiaalipohjainen koulutus on vähentynyt. Muotoilun koulutus onkin kokenut suuria muutoksia viime vuosien aikana (Hyske 2014, 7). Opistotasolla alaa voi opiskella muutamissa eri koulutuspaikoissa (mm. artesaanikoulutukset Forssassa ja Jyväskylässä). Koulutusleikkausten myötä keramiikan laaja-alainen materiaalilähtöinen opetus on jäämässä vähiin.

Keramiikka-alalle tarvitaan enemmän uutta ajattelua ja verkostoitumista. Oman osaamisen jäsentäminen sekä uudenlaisten palveluiden kehittäminen voivat auttaa alaa selviytymään. Hyvinvointiin liittyvät tuotteet ja palvelut voivat antaa Suomen hallitukselle perusteita säilyttää ja kehittää keramiikka-alan koulutusta. Koulutukseen panostaminen laajentaa kulttuurialan markkinoita ja työllisyyttä sekä kehittää samalla myös alan osaamista (Puoskari & Simi 2012, 2). Myös keramiikka-alaa voidaan kehittää panostamalla alan koulutukseen, uudentyyppiset palvelut ja osaaminen voivat lisätä työllistymistä. Yhteistyö alan ulkopuolisten toimijoiden kanssa voi laajentaa keramiikka-alan merkitystä yhteiskunnassa. Räätelöidyt tuotteet ja palvelut antavat kilpailuetua kiristyville markkinoille ja auttavat kehittämään uusia toimintamuotoja (Puoskari & Simi 2012, 17).

3.2 Luovien alojen yritystoiminta

Luovien alojen yritystoiminta on ilmiö, joka nähdään kasvavan tulevaisuudessa. Soini-Salomaan (2013) väitöskirja tutki muotoilun sekä käsi- ja taideteollisen alan tulevaisuudennäkymiä. Käsi- ja taideteollisuusala, käsi-työala, muotoiluala, keramiikka-ala sekä luovat alat ovat monilta osin päällekkäisiä toiminta-alueita. Näillä aloilla tuotteita ja palveluita valmistetaan sekä suunnitellaan. Luovat alat tulevat enemmän kyseeseen, kun palvelut

ovat aineettomia. Soini-Salomaan (2013) tutkimuksessa tulivat esille mm. alalla toimivien yritysten ja toimijoiden mahdollisuudet elämys- ja virkistystoimintaan liittyvien palveluiden tuottamiseen ja kehittämiseen. Käsityön elämys, virike, rentoutus sekä toiminnanohjaus ovat tutkimuksien mukaan käsityö- ja muotoilualan tulevaisuuden mahdollisia kehitysalueita. Räättälöidyt elämykset ja niiden laajempi hyödyntäminen voivat olla osa alan tulevaisuutta (Soini-Saloma 2013, 11; Kälviäinen 2005, 17).

Luovien alojen yritystoiminta ja luova talous liittyvät taiteen ja kulttuurin alueella tapahtuvaan toimintaan ja kulttuuripalveluihin. Yritystoiminta voi olla taiteellista toimintaa, joka sisältää aineettomia palveluita kuten kokemuksia ja elämyksiä. Luova talous liikkuu alueella, jossa aineettomat palvelut ovat yhä keskeisempiä kilpailutekijöitä tulevaisuudessa (Suntola & Matilainen 2013, 3). Luova ala käsitteenä liittyy liiketoimintaan, jossa syntyy aineetonta arvoa ja merkitystä. Alan ja käsitteiden määrittely on ollut kuitenkin haastavaa. Mikään yksittäinen raja ei määrittele alaa kattavasti, vaan ala määrittyy siitä kontekstista käsin, missä toiminta tapahtuu. Työ- ja elinkeinoministeriön tilaaman luovista aloista tehdyn toimialaraportin mukaan luoviin aloihin kuuluu myös käsityö- ja muotoiluala, johon keramiikka-alakin sisältyy. (Metsä-Tokila 2013, 9.)

Hyvinvointiin, taiteeseen sekä käsillä tekemistä yhdistävien palveluiden tuottamiseen tarvitaan taiteen, muotoilun ja käsityöalan ammattilaisia. Hyvinvointiin liittyvät palvelut voivat olla mm. henkisiä hyvinvointituotteita, mietiskelyyn sekä rauhoittumiseen liittyviä tai sosiaalista hyvinvointia edistäviä palveluita (Kälviäinen 2005, 16). Käsityön ja muotoilun tulevaisuuden näkymät kytkeytyvät yhä enemmän hyvinvointiin ja elämänhallintaan (Nuutinen, Soini-Saloma & Kangas 2014, 206). Luovan alan yritystoiminta voi liikkua alan osaamisen hyödyntämisessä yli sektorirajojen (Suntola & Matilainen 2013, 4). Osaamista voidaan hyödyntää esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan toimintaympäristöissä.

4 TAIDETTA JA KÄSILLÄ TEKEMISTÄ SOVELTAMASSA

Taiteen tekemisen ja kokemisen kautta voidaan välittää ja ilmaista yksilön sekä yhteisön kokemuksia sekä tunteita. Taide kokemuksena ja taidetoiminnan harjoittaminen voivat konkretisoida sekä ilmentää jotain sellaista, jolle ei löydy sanoja. Savityöskentelyn sekä keramiikkataiteen avulla voidaan työstää erilaisia teemoja ja savi voi antaa työvälineen asioiden näkyväksi tekemiselle. Taiteen tekeminen voi tuottaa elämyksiä ja lisätä yhteisöllisyyttä sekä ympäristön viihtyvyyttä (Malte-Colliard & Lampo 2013, 8). Kulttuuritoimintaan osallistuminen pidentää tutkimusten mukaan ikää ja parantaa kokemusta myös psyykkisestä terveydestä (Jumppanen & Suutari

2013, 43). Taiteen tekemisen ja kokemisen yhteisöllisyys lisää osallistumisen ja yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä edistää yksilön kokemusta omasta terveydestään (Hyyppä 2002). Yhteisöllisyyden käsite liittyy ihmisen perustarpeisiin. Yhteisöllisyys on tunnetta siitä, että on jonkun yhteisön jäsen ja kuuluu ryhmään. Yhteisön ominaispiirteitä ovat mm. vuorovaikutus, jatkuvuuden kokemus sekä yhteinen kollektiivinen identiteetti. (Kumpulainen 2004, 8-9.) Yhteisöllisyyden edistämällä on useiden eri tutkimuksien mukaan yhteys hyvinvoinnin kokemukseen (esim. Jaakkola 2015, 186; Hyyppä 2002, 61). Yhteisöllisyyden kokemuksia voidaan edistää kulttuuri- ja taidetoimintaan osallistumisen avulla (Liikanen 2010, 65).

4.1 Taidetoiminta hyvinvoinnin edistämässä

Määriteltäessä hyvinvoinnin käsitettä, jaetaan se yleensä kolmeen eri osaluokkaan: materiaaliseen hyvinvointiin, terveyteen sekä koettuun elämänlaatuun. Koettuun elämänlaatuun vaikuttavat terveyden tilan ja materiaalisen hyvinvoinnin lisäksi yksilön yksilölliset odotukset elämästä. Odotukset voivat kytkeytyä mielekkääseen tekemiseen ja hyviin ihmissuhteisiin. Sosiaaliset suhteet ja yhteisöllisyyden kokemukset ovat merkittävä osa hyvinvoinnin kokemusta. (THL 2016.) Hyvinvointi on käsitteenä moniulotteinen ja sen määrittelyyn vaikuttaa valittu näkökulma. Savityöskentelyn, käsillä tekemisen ja taidetoiminnan näkökulmasta siihen liittyvät monet elämän merkityksellisyyteen ja vuorovaikutukseen liittyvät seikat. Käsillä tekemisen avulla voidaan tukea fyysistä ja psyykkistä jaksamista (Pöllänen 2017, 81). Taidetoiminnan avulla voidaan edistää henkistä vireyttä, merkityksellisyyden kokemuksia sekä aktivoida aivot toimintaa (Malmivirta & Kivelä 2014, 12).

Luovat ja toiminnalliset menetelmät tarkoittavat taiteen ja kulttuurin käyttöä asiakastyöskentelyssä, jossa tavoitteena on asiakkaan kokonaisvaltainen hyvinvointi. Menetelmistä voidaan puhua myös taidelähtöisinä menetelminä, taidetoimintana tai esimerkiksi viriketoimintana. Lähtökohtana toiminnassa on asiakkaan näkeminen kokonaisvaltaisesti. Hyvinvointiin ei nähdä kuuluvan pelkästään perustarpeista, kuten ravinnosta, liikunnasta tai fyysisestä terveydestä huolehtimista, vaan myös itseilmaisu sekä taiteen ja kulttuurin tekeminen ja kokeminen. (Nietosvuori 2006, 64.) Arts equal -hanke (2015-2020) on ollut luomassa ilmapiiriä yksilön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin sekä taiteen kokemisen mahdollistamiseen erilaisille asiakasryhmille. Hankkeen päätavoitteena on ihmisen kulttuurisen oikeuden ymmärtäminen perustarpeeksi ja kulttuurisen oikeuden turvaaminen kaikille. Lähtökohtana on ihmisen oikeus kehittää ja toteuttaa itseään taiteen alueella riippumatta elämäntilanteesta tai elämänvaiheesta. (Lehikoinen & Rautianen 2016, 1.)

Taideterapia hoidon välineenä on eri asia kuin taiteen käyttö terapeuttisena ja vuorovaikutusta edistävänä välinearvona (Hohenthal-Antin 2006, 27). Hohenthal-Antinin (2006, 31-32) mukaan taiteen käyttöön muuna

kuin taideterapiana liittyy yhteisöllisyyden sekä sosiaalisen toiminnan ulottuvuudet. Lisäksi taiteilijan järjestämän taidetoiminnan tavoitteissa voivat olla ilon, merkityksen antamisen elämälle sekä estetiikkaan liittyvät mahdollisuudet (Hohenthal-Antinin 2006, 32). Riittäväksi perusteeksi taidetoiminnalle voidaan nähdä myös toiminnan nautinnollisuus sekä merkityksellisyys ja sen luonne virkistävänä sekä kuntouttavana toimintana (Hohenthal-Antinin 2006, 34-35). Voidaan puhua myös terapeutisesta hyvinvointia tuottavasta yhdessä tekemisestä, jossa materiaalilähtöinen esteettisyys ja visuaalisuus toteutuvat. Keramiikka-alan palveluissa se voi tarkoittaa yhdessä tehtyä taidetta ja/tai savityöskentelyhetkeä. Taidetoiminnan ohjaajan henkilökohtainen taiteellinen osaaminen sekä materiaalituntemus ovat lähtökohta toiminnan ohjaamiselle (Kontio 2005, 68). Savi materiaalina voi tuottaa elämyksiä sekä rauhoittaa ja siinä on terapeutinen ulottuvuus (Kontio 2005, 66).

Taiteen ja kulttuurin vaikutus hyvinvointiin on ollut esillä viime vuosina erilaisissa hankkeissa, tutkimuksissa sekä yhteistyöprojekteissa. Taiteen tekemisen ja kokemisen sekä kulttuurin yhteydestä hyvinvointiin ja kuntoutukseen ollaan yhä vakuuttuneempia myös tieteellisen yhteisön sisällä. Lähtökohtana on taidetoiminnan yksilöä ja yhteisöä eheyttävä vaikutus. Arts in Hospital -toiminta vuodesta 1992 alkaen, Hanna-Liisa Liikasen väitöskirja 2000-luvun alussa sekä hänen johtama ”Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia” (2010-2014) -ohjelma ovat mm. olleet viitoittamassa tietä taiteen terveysvaikutuksien hyödyntämiseen sosiaali- ja terveysalan eri sektoreilla (Luotonen 2013).

Taiteen soveltaminen, osallistava taide, taidetoiminta, taidelähtöiset menetelmät ovat käsitteitä, jotka liittyvät tämän opinnäytetyön kehitystyöhön. Käsitteiden erot ovat pieniä ja niihin vaikuttaa kuka tai mikä taho asiasta puhuu tai mikä on toimintaympäristö, jossa niitä käytetään. Tässä opinnäytetyössä käytetään taidetoiminta käsitettä puhuttaessa taiteen soveltavasta käytöstä (savityöskentelyn ja keramiikkataiteen yhdistäminen) sosiaali- ja terveysalan asiakasryhmien kanssa.

4.2 Käsillä tekeminen hyvinvoinnin edistämässä

Käsillä tekemisellä voidaan viitata niin tekemiseen kuin konkreettiseen tuotteeseen. Käsillä tekeminen määrittyy usein käytettävän materiaalin mukaan kuten keramiikkatyöt, puutyöt, kudontatyöt, neulontatyöt tai metallityöt (Adamson 2007, 1). Laajemmassa merkityksessä käsillä tekeminen voidaan määritellä kuitenkin materiaaliaan laajemmin. Pirkko Anttila (2016, 6) kuvaa käsillä tekemistä laajana kirjona niin fyysisiä kuin psyykkisiä toimintoja. Käsitteellä käsityö tarkoitetaan esineiden sekä tuotteiden suunnittelu- ja valmistusprosessia, jossa on mukana taiteellisia sekä luovia ulottuvuuksia (Lith 2015, 9). Käsillä tekemisellä käsitteenä on laajempi merkityspohja (Anttila 2016, 6). Muotoilu ja käsityö liikkuvat keramiikkalalla osittain päällekkäisinä (Kuva 5). Muotoilussa painottuu esineiden,

palveluiden sekä käytettävyyden muotoilu (Soini-Salomaa 2013; Veräjänkorva 2006; Luutonen & Tervonen 2011). Keramiikan harrastamisessa sekä käsillä tekemisen hyvinvointivaikutusten hyödyntämisessä liikutaan kuitenkin enemmän käsillä tekemisen sekä käsityön alueella. Septarian avoimen pajan sekä kurssipalveluiden käyttäjät ovat nähtävissä enemmän käsitöiden harrastajina, vaikka muotoilua saattaakin sisältyä tekemiseen.

Vanhuksille suunnatun hyvinvointipalvelun sisällön lähtökohdissa liikutaan käsityöalan puolelle, muotoilun kuitenkin ollessa mukana. Palvelun käyttäjälähtöinen suunnittelutyö on muotoilun alueella tapahtuvaa, palvelumuotoilun työkalujen soveltamisen kautta. Näkökulmassa tekemiselle painotuu käsillä tekemisen hyvinvointia edistävät lähtökohdat. Kehitystyö liikkuu myös keramiikkataiteen alueella. Keramiikkataide on usein hyvin materiaalilähtöistä tekniikkapainotteisuuden vuoksi.

Kuva 5. Keramiikka-alan hahmottaminen liikkuvan palvelun näkökulmasta

Käsillä tekeminen ja käsityöt elävät uutta nousukautta. Hiltunen (2017, 61) tuo esiin käsillä tekemisen arvostuksen kasvun yhtenä tällä hetkellä yhteiskunnassa vaikuttavista trendeistä. Yksilöiden tarpeet konkreettiseen tekemiseen ovat olemassa, niin harrastamisen kuin ammattimaisen käsillä tekemisen alueilla. Usko siihen, että käsityöammatit eivät katoa, koulutusleikkauksista huolimatta, on olemassa. Työnkuvat saattavat muovautua ja laajentua koskemaan laajempaa toimintaympäristöä. Taito-lehden trendi kyselyssä vastaajat uskoivat siihen, että käsityön hyvinvointimerkitykset kasvavat tulevaisuudessa (Aalto & Luutonen 2012, 21). Käsillä tekeminen lisää yksilön kokemusta omasta hyvinvoinnistaan kokonaisvaltaisesti ja kä-

sillä tekeminen luo yksilölle hyvinvointia myös kulttuurisena sekä sosiaalisena toimintana (Pöllänen 2012, 7). Aina tarvitaan myös kouluttajia, asian tuntijoita ja tekijöitä, koska ilman ammattilaisia ala ei kehity.

Pöllänen (2006a, 76) mukaan käsillä tekeminen tuo tekijälleen elämänhallinnan kokemuksia sekä lisää psyykkistä hyvinvointia ja sitä voidaan hyödyntää niin hoitotyössä kuin kuntoutuksessa. Kuntouttava taidetoiminta ja käsillä tekeminen voivat tutkimusten mukaan vahvistaa itsetuntemusta sekä edistää elämänhallinnan kokemusta. Elämänhallinta tarkoittaa kykyä käsitellä ja ratkaista elämässä eteen tulevia haasteita. (mm. Pöllänen 2006a, 66; Pöllänen 2006b.) Elämähallinnan kokemukseen liittyy myös minäpystyvyys eli käsitys omasta osaamisesta. Minäpystyvyyden kokemukseen voidaan vaikuttaa edistämällä mm. onnistumisen kokemuksia ja antamalla positiivista ja rohkaisevaa palautetta. (Bandura 1977.) Tekemisessä onnistuminen on yksi keskeinen motivaatioon liittyvä tekijä. Savi työskentely voi johtaa pettymykseen, jos tekniikkaa ja materiaalia ei ole valittu kohderyhmän ominaisuuksia huomioiden. Onnistumisen kokemusten edistämällä on siis psyykkistä hyvinvointia edistäviä ulottuvuuksia. Banduran kehittämä sosiaalisen kognition teoria auttaa ymmärtämään minäpystyvyyden käsitettä ja sen kytkeytymistä myös sosiaalisiin tilanteisiin, joissa onnistumisen hetkiä voidaan kokea (Redmond & Slaugehoup 2016). Omien asiakaskokemuksieni perusteella määrittäisin tätä kokemusta tyytyväisyyden kokemuksena, joka on syntynyt tavoitteesta, joka on toteutunut tai se on toteutunut ennakkokäsitystä paremmin. Myös tilanne ja sille asetetut tavoitteet määrittelevät kokemusta. Liikkuvan savipajan lähtökohtana on onnistumisen kokemusten edistäminen käsillä tekemisen avulla sekä yhteisöllisyyden kokemuksen vahvistaminen.

Helsingin yliopiston hanke *Handling mind: Embodiment, Creativity and Design* - ”Käsin tekeminen, luovuus ja muotoilu ovat mielelle hyväksi” tutki käsillä tekemisen yhteyttä aivoihin. Tämän monitieteellisen tutkimuksen lähtökohtana oli olettaus siitä, että käsillä tekeminen tekee hyvää aivoille. Tutkimustuloksissa todettiin käsillä tekemisellä olevan yhteys mm. kognitiivisiin taitoihin. (Seitamaa-Hakkarainen & Huotilainen & Mäkelä & Groth & Hakkarainen 2016, 11.) Vähälän (2003, 186) tutkimus käsityön yhteydestä psyykkiseen hyvinvointiin rinnastaa luovan käsityön psyykkisen rentoutumisen tilaan. Sydämen sykkeen on todistettu rauhoittuvan sekä verenpaineen laskevan käsistöitä tehdessä (Vähälä 2003, 185). Käsillä tekemisellä on siis todettu olevan monia hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia. Draxl ym. (2017, 15) tuo esille useita eri tutkimustuloksia, joiden mukaan materiaalin tuntu käsissä, käsillä tekemisen fyysisyys sekä kokemus aktiivisesta roolista tekijänä voivat auttaa unohtamaan sairauksista johtuvaa kipua ja fyysisiä rajoitteita.

4.3 Kulttuurinen vanhustyö

Väestön voimakas ikääntyminen luo painetta vanhusten palveluihin tulevaisuudessa. Suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle ja vanhuspalveluiden asiakasryhmät tulevat kasvamaan entisestään. Kulttuurinen vanhustyö tarkoittaa vanhusten hyvinvoinnin edistämistä taidetoiminnan avulla (Huhtinen-Hilden 2013, 13). Kuvataide, käsityöt, sirkustaide, tanssi sekä musiikki ovat olleet keskeistä toimintaa kulttuurisen vanhustyön alueella. Taide voi olla kokemista tai tekemistä ja sen osallistava ja yhteisöllinen ulottuvuus on siinä tärkeää. Kulttuurisessa vanhustyössä taide ja luovuus on tuotu osaksi vanhusten arkea (Rosenlöf, 2014, 6). Rosenlöfin (2014, 7) mukaan myös toimijuuden vahvistaminen on ollut keskeistä kulttuurisessa vanhustyössä. Eteläpellon (2011) mukaan toimijuus tarkoittaa tunnetta elämännhallinnasta, aktiivisuutta, vaikutusmahdollisuutta sekä toimintakykyä suhteessa omaan elämään. Malmivirran (2017, 48) mukaan tutkimustulokset osoittavat, että ikäihmisten hyvinvointiin voidaan vaikuttaa tarjoamalla heille osallistavaa taidetoimintaa esimerkiksi käsitöiden, musiikin sekä kuvataiteen muodossa.

Rosenlöfin (2014, 5) selvitys kulttuurisen vanhustyön rakenteista kertoo selkeästi, mitkä toimijat tarjoavat ja/tai järjestävät taide- ja kulttuurilähdistä toimintaa ja palveluita ikäihmisille. Yrityslähtöinen toiminta, kuten Septarian toiminta, sijoittuu taiteen ammattilaisten ryhmän alle (Kuva 6).

Kuva 6. Kulttuuri- ja taidepalveluiden toteuttajia vanhustyössä (Rosenlöf 2014, 5)

Kulttuurinen vanhustyö on ollut hankkeiden, apurahojen sekä vapaaehtoistoiminnan varassa. Yritystoimintaa alalla on ollut vain vähän. Taidetoi-

minnan juurtuminen vanhustyöhön on vielä kehitysvaiheessa. Toimintatavat jäävät usein taide- ja kulttuurialan toimijoiden sisäiseksi tiedoksi eikä tietoa pystytä hyödyntämään laajemmin. Kun toiminta on hankeluon- toista, loppuu toiminta usein hankkeen päätyttyä. Vanhusten oikeus kulttuuriseen tasa-arvoon on kuitenkin säilytettävä erilaisissa vanhusten palveluissa ja on mahdollistettava taiteen tekemisen ja kokemisen tasa-arvoisen mahdollisuus.

Vanhusten palveluissa taiteen soveltava käyttö on lisääntynyt. Pieni osa alan palveluista toimii yritystoimintana, kuten osuuskuntien kautta. Esimerkkinä on mm. Muistitaulu -palvelu, joka yhdistää tuettua valokuvausta ja soveltavaa teatteria muistisairaille ikäihmisille. (Malte-Colliard & Lampo 2013, 44.)

Vanhusten oikeus taiteeseen ja kulttuuriin on ollut esillä ja siihen on pyritty vaikuttamaan taiteen ja kulttuurin rahoituspolitiikan kautta. Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön kansallisen AILI -verkostohankkeen (2016-2018) tarkoituksena on rakentaa verkosto ja luoda tukirakenteet alan toimijoille. Lisäksi hankkeen tavoitteena on ollut edistää taidelähtöisesti ikääntyvien asemaa ja arvostusta yhteiskunnassa sekä parantaa taide- ja kulttuuripalveluiden laatua valtakunnallisesti. Tässä ajankohtaisessa hankkeessa on ollut tarkoituksena myös hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen ikääntyvien keskuudessa. Eläkeliiton Elämää käsillä -hanke (2014-2017) on pyrkinyt iäkkäiden osallisuuden sekä hyvinvoinnin edistämiseen taidetoiminnan sekä kädentaitojen avulla. (Taikusydän 2016.)

Vaikka liiketoimintamainen toimintatapa kulttuurisessa vanhustyössä on ollut pieni, on sen osuus kasvamassa. Sosiaali- ja terveysalalla ollaan ehkä totuttu siihen, että taidealan toimijat hakevat itse palkan toimintaansa mm. apurahojen sekä hankerahan avulla. Vanhusten palveluiden rakenteissa ei ole varattu budjettia taidetoiminnan tilaamiseen (Rosenlöf 2014, 8.) Kilpailu vanhuspalveluiden tarjoajien kesken voi kuitenkin kasvaa Sote-uudistuksen kautta. Kun kilpailu palveluista siirtyy yhä enemmän yksityiselle puolelle, voi se luoda kulttuuri- ja taidealan palveluille markkinarakoja.

Keramiikka-alan palveluiden kehitystyössä on mietittävä, mitä pystymme kulttuurisen vanhustyön alueelle tarjoamaan. Palvelussa on oltava jotain erilaista, kuin nykyisillä palveluntarjoajilla on. Vanhusten palveluissa toimivia keramiikka-alan palveluita, jotka toimivat yrityslähtöisesti ei ole ollut löydettävissä. Keramiikkaa tehdään kuitenkin osassa pääkaupunkiseudun palvelukoteja, mutta tällöin toimintaan on palkattu henkilö, joka toimii saviryhmän ohjaajana (kts. esim. Riistavuoren palvelukeskus n.d.). Toiminta eroaa kuitenkin liikkuva savipaja -palvelusta. Alalla voi olla markkinarako palveluille, joka tarjoaa käsillä tekemisen ja taidetoiminnan lisäksi taidetta hoitolaitosympäristöihin.

4.4 Käsillä tekemisen merkitys muistitoiminnoille

Savityöskentely sisältää paljon hienomotoriikkaa. Saven pyörittely tai rullaaminen ja kädeltä vaadittavat pienet liikkeet sekä työskentelyn tarkkuus voivat aktivoida muistisairauksia sairastavien kognitiivisia toimintoja. Käsillä tekemisen terapeuttinen ulottuvuus perustuu siihen, että käden liikkeet, muisti ja sen toiminnot välittyvät hermoston kautta (Huotilainen 2014). Käsillä tekeminen luo aktiivisen ja virikkeellisen tilan ja luo hyvää mieltä tekijälleen. Käsityön sekä kognition yhteys on ymmärretty myös tiedeessä. Käden toiminnoilla sekä kielellisellä kehityksellä on olemassa yhteys yksilön kehityksessä koko elinkaaren ajan. Hienomotorinen työskentely on hyödyllistä ikääntyessä, harjoitteiden lisäämisen avulla aivojen toimintaan saadaan aikaan positiivisia muutoksia. Alueet, joilla muistitoiminnot sijaitsevat aktivoituvat käsillä tekemisen seurauksena. (Huotilainen 2016, 33-35; Pöllänen & Hirsimäki 2014, 18.) Tällöin fyysisen toiminnan avulla voidaan tukea ja edistää yksilön psyykkistä hyvinvointia. Käsien hienomotoriikan ja sen kehittämisen on todettu edistävän muistitoimintoja, ajattelua sekä uuden oppimista (Huotilainen 2016, 34-35).

Taidelähtöinen muistelu eli luovamuistelu asiakastyössä on lähtökohdiltaan erilaista, kuin arkikäytössä oleva muistelun käsite. Taidetta voidaan käyttää herättelemään muistoja, ei muistamaan jotain tiettyä asiaa. Muistisairaille luovamuistelu voi antaa mahdollisuuden itseilmaisuuksiin. Se voi helpottaa muistisairaana sekavaa arkea ja antaa työkalun muistojen työstämiseen taiteeksi. (Hohenthal-Antin 2013, 23-24.) Luovamuistelu voi myös helpottaa vuorovaikutusta asiakastyössä; asioita voidaan ilmaista tällöin ei-sanallisilla keinoin. Taide voi antaa asiakkaan muistoille luvan tulla näkyviksi. (Hohenthal-Antin 2013, 31.)

Savityöskentely on hyvin konkreettista. Savesta muovataan jotain ja lopputulos on nähtävissä työskentelyn jälkeen. Vaikka työskentelyä ei enää muistettaisiinkaan valmiin työn näkemisen yhteydessä (vrt. muistisairaat), voi se antaa onnistuneen ja palkitsevan hetken. Työskentelyyn voidaan myös liittää muistelua, joka liittyy esimerkiksi muovailtaviin aiheisiin.

5 CASE: LYHYTAIKAISHOIDON YKSIKÖ – LIIKKUVAN PALVELUN SUUNNITTELU JA PROTOTYPOINTI

Liikkuva savipaja -palvelun suunnittelu ja ideointi käynnistyivät tutustumalla palvelumuotoiluprosessin perusteisiin. Palvelumuotoilun työkalujen avulla jäsenettiin kehitystyön vaiheet. Asiakasymmärryksen lisääminen oli keskeinen lähtökohhta palvelun suunnittelulle. Myös käytännön lähtökohdat liittyen keramiikan prosessiin sekä palvelun liikuteltavuuteen hah-

motettiin. Asiakasymmärryksen lisäämiseksi kohderyhmään käytiin tutustumassa sekä kohderyhmästä tehtiin asiakasprofiilit. Lyhytaikaishoidon yksikön palvelun hankinnoista vastaaville tehtiin kysely liittyen palvelun tarpeeseen, kehitysideoihin sekä palvelun arviointiin. Palvelua kehitettiin neljässä testipajassa yhdessä kohderyhmän kanssa. Prototyypin testaamisen avulla saatiin tulokseksi palvelunkuvaus sekä palvelupolut. Neljänteen testipajaan osallistuvilta hoitajilta pyydettiin arvio palvelusta sekä pyydettiin kehitysideoita. Asukastoiminnalta saatua suullista palautetta hyödynnettiin prosessin aikana.

Palvelumuotoilu (engl. Service Design) on ollut paljon esillä viime vuosina. Julkisten ja yksityisten tahojen palveluita kehitetään käyttäjälähtöisesti. Palvelumuotoilu tarjoaa työkaluja palveluiden kehittämiseen ja asiakaskokemuksen parantamiseen. Keramiikka-alan palveluissa ja kurssitoiminnassa palvelumuotoilu on suhteellisen uutta. Liikkuvan savipajan kehitystyö antaa Keramiikkakeskus Septarialle mahdollisuuden hahmottaa palvelumuotoilua prosessina ja työkaluna. Tavoitteena on soveltaa kehittämistapaa myöhemmin myös yrityksen muiden palveluiden kehittämisessä. Tässä opinnäytetyössä palvelumuotoilua käytetään soveltaen, hyödyntäen sen menetelmiä ja työkaluja, jotka antavat vastauksia asetettuihin kysymyksiin. Kehitystyö ei näin ole kattava palvelumuotoiluprosessi. Mikko Koiviston (2007, 64) yhteenvedossa palvelumuotoilu näyttäytyy mm. elämyksellisten, haluttavien ja käytettävien palveluiden kehittämisenä, jossa lähtökohtana on asiakkaan palvelukokemus.

Esimerkkejä palvelumuotoilun hyödyntämisessä käsityöalan palveluiden ja kurssitoiminnan kehittämisessä on olemassa. Esimerkiksi Taito-Karjala toteutti vuosina 2010-2013 kehitysprojektin, jossa liikkuvaa käsityöpalvelua kehitettiin käyttäjälähtöisesti. Taitobussi-hankkeessa tarkoituksena oli edistää hyvinvointia käsityön keinoin. Hankkeessa etsittiin uudenlaisia tapoja käsityön harrastusmahdollisuuksien tuottamiseksi maaseudulla. Palveluita kehitettiin kokeilujen avulla ja tietoa kerättiin jatkuvalla arvioinnilla ja palautteen keräämisellä. Hankkeen lähtökohdissa nähtiin käsityön lopputuloksen merkityksen lisäksi tärkeänä, käsityön tekemisen yhteisöllinen luonne sekä ryhmään kuulumisen kokemukset. (Soini-Salomaa & Nuutinen 2014, 178.) Taitobussi-hankkeen aikana kerätystä asiakaspalautteesta korostuivat käsitöiden tekemisen hyvinvointivaikutukset, joita yhdessä tekeminen edisti (Soini-Salomaa & Nuutinen 2014, 182). Myös liikkuva savipaja-palvelun lähtökohdissa yhdessä tekemisen merkitys on huomioitu.

5.1 Palvelumuotoilu kehitystyön jäsentäjänä

Asiakkaan rooli palveluiden kehittämisessä on muuttunut. Perinteisesti palvelun ostajan ja myyjän roolit ovat olleet toisistaan irrallisia. Palvelun suunnitteluprosessi sekä tuotannon vaiheet ovat olleet palvelun tarjoajan käsissä ja asiakas on ollut palvelun kehitysprosessin ulkopuolella. (Helan-

der, Kujala, Lainema & Pennanen 2013, 11.) Käyttäjälähtöinen palvelun kehittäminen vaatii yritykseltä ja palveluntarjoajalta uudenlaista ajattelutapaa ja toiminnan suuntaamista. Selviytyäkseen yhä kiristyvillä markkinoilla yritysten on kyettävä vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin kokonaisvaltaisesti ja huomioimaan paremmin käyttäjien todelliset tarpeet (Helander ym. 2013, 9). Asiakslähtöisyys on käsite, jota käytetään rinnakkain käyttäjälähtöisyyden kanssa. Käyttäjä on kuitenkin laajempi käsite kuin asiakas. Asiakslähtöisyydessä yksi tärkeimmistä toiminnoista on asiakassuhteen hoitaminen, mutta käyttäjälähtöisyys taas pyrkii vastaamaan asiakkaan todellisiin tarpeisiin paremmin. (Koivunen, Vuorela & Haukkamaa 2014.)

Palvelumuotoilu ja käyttäjälähtöisyys antavat uudenlaisen työkalun ja näkökulman sekä muuttavat perinteistä tapaa kehittää palveluita. Näkökulman avulla voidaan asiakkaan sekä palvelun tarjoajan tarpeet huomioida ja tunnistaa laajemmin ja entistä syvällisemmin (Tuulaniemi 2011, 12). Näin palvelu vastaa paremmin asiakkaan todellista tarvetta ja on sisällöltään kiinnostavampi ja houkuttelevampi. Palvelumuotoilu antaa toimintaperiaatteen palveluiden kehittämiseen myös keramiikka-alalle. Miten voidaan varmistaa asiakaskokemus paremmaksi sekä ottaa eri osapuolien tarpeet huomioon palveluissa ovat keskeisiä kehityskohteita. Palvelumuotoilu on käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa, jossa asiakas on alusta asti mukana palvelun kehittämisessä. (Miettinen 2011, 10.) Esimerkiksi keramiikan kurssitoiminnan kehittämisessä voidaan kurssimalleja kehittää ja testata yhdessä asiakkaan kanssa. Myös asiakasryhmien hahmottaminen (asiakasprofiilit) sekä ymmärrys asiakkaan tarpeista, auttaa kohdistamaan palvelua paremmin. Palvelun käyttäjän odotusten, tarpeiden ja toiveiden asettaminen kehittämisen lähtökohdiksi varmistavat palvelun toimivuuden ja käytettävyyden sekä ohjaa ja tukee kehittämistyötä koko prosessin ajan. (Miettinen 2011, 23.)

Palvelumuotoilun prosessi voidaan jakaa yksinkertaistaen seuraaviin vaiheisiin. Ensimmäisinä ovat asiakasymmärryksen lisääminen kohderyhmästä sekä palvelun ideointi ja seuraavina ovat palvelun konseptointi ja prototyypin testaaminen. Kehitystyö ei pääty kuitenkaan tähän, vaan palvelua parannetaan ja arvioidaan aina uudelleen. Periaate on selkeä lähtökohta hyvinvointiinkin liittyvien palveluiden suunnittelussa. (Malte-Colliard & Lampo 2014, 17.) Prototyypointi tarkoittaa palveluideoiden testaamista ja kehittämistä yhdessä kohderyhmän kanssa (Tuulaniemi 2011, 196). Liikkuvan savipajan kehitystyö tämän opinnäytetyön sisällä rajautui prototyypointivaiheeseen.

5.1.1 Asiakasymmärrys

Palvelumuotoilun prosessi on parhaimmillaan laaja ja kattava prosessi, jossa asiakkaan rooli kehitystyössä on suuri. Prosessin alussa on olennaista kasvattaa asiakasymmärrystä eli syventää tietoa siitä kenelle palvelua ol-

laan tarjoamassa. Tavoitteena on asiakkaan palvelukokemuksen parantaminen tunnistamalla kohderyhmän tarpeita ja toiveita. Tavoitteena on palvelu, joka on asiakkaan kannalta haluttava, mutta myös palvelun tarjoajan kannalta kiinnostava. (Miettinen 2011, 31.) Missä ympäristössä ja millaisen todellisuuden ympäröimänä asiakas elää, mitkä ovat hänen motiivinsa sekä toimintaan vaikuttavat arvot ovat ydinasioita, kun palvelua lähdetään kehittämään (Tuulaniemi 2011, 71). Kosketus asiakkaan tarpeisiin voidaan varmistaa testaamalla palvelua todellisessa ympäristössä. Asiakasymmärrys sekä palvelun testaaminen jo kehitystyön aikaisessa vaiheessa auttavat palvelun kehittäjää huomaamaan olennaiset kohdat ja mahdolliset ongelmat. Palvelusta tulee näin kilpailukykyisempi sekä palvelun ostaja sitoutuu siihen paremmin. (Tuulaniemi 2011, 18.)

5.1.2 Palvelupolku

Palvelupolku on palvelukonseptin tarina ja palvelun kokonaisuus. Vastauksia annetaan siihen, mistä palvelusta on kyse, miten se etenee käytännössä, mihin tarpeeseen palvelu vastaa ja, mitä se vaatii palvelun tarjoajalta (Tuulaniemi 2011, 191). Palvelupolun avulla palvelu jaetaan osiin, eli palvelutuokioihin, jotta kriittisiä kohtia voidaan tarkastella helpommin sekä palvelun osat hahmottuvat selkeämmin. Palvelutuokiot ovat osahaasteita kehitystyössä ja muodostuvat useista eri kontaktipisteistä. (Tuulaniemi 2011, 78.) Keramiikan kurssitoiminnassa polun osat voivat olla esimerkiksi palvelun tilaaminen nettikaupasta, infokirjeen saaminen sähköpostiin, kurssipaikalle saapuminen, kurssin aloitus, kurssin toteutus sekä kurssin lopetus. Kontaktipisteinä ensimmäisessä tuokiossa voisivat olla mm. nettikaupan ulkoasu, helppokäyttöisyys, värit, visuaalinen ilme jne. Palvelun jakaminen osiin helpottaa kokonaisuuksien hallintaa ja konkretisoi työtä. Kontaktipisteitä palvelutuokiossa on useita ja ne voivat liittyä ympäristöön, ihmisiin, toimintatapoihin, tunnelmaan sekä esineisiin (Tuulaniemi 2011, 80). Näitä hallitsemalla voidaan yrittää vaikuttaa asiakkaan palvelukokemukseen.

5.2 Lähtökohtia savityöskentelylle ja palvelun liikuteltavuudelle

Savi on monipuolinen materiaali: siitä voidaan rakentaa mm. suuria taide-teoksia, valaa astioita sarjana tai materiaalia voidaan käyttää rakennuksien pintarakenteissa. Tekniikat ja lähtökohdat työskentelylle määräytyvät halutun ilmaisun ja vaikutelman mukaan. Työskentelyssä on huomioitava useita seikkoja saven kutistumisesta, ilman poistamisesta massasta sekä saven optimaalisesta kosteudesta eri työvaiheissa. Lisäksi on huomioitava saven valintaan sekä kuivumiseen liittyviä seikkoja. Raakojen savitöiden kuljettaminen on hankalaa. Työt rikkoutuvat helposti saven heikon kuivajuuden vuoksi.

Palvelun resurssissa on huomioitava kustannusten lisäksi myös työvoiman saatavuus. Septarian toimintaa pyritetään keskimäärin kahden työntekijän voimalla. Kehitettävä palvelu on tarkoitus toteuttaa osana tätä resursssia. Lisäksi on mahdollista palkata palveluun ulkopuolisia keramiikka-alan ammattilaisia.

5.2.1 Keramiikan prosessi

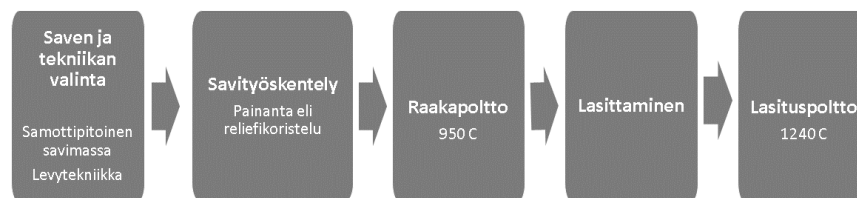
Saven valinta on savityöskentelyn onnistumisen kannalta olennaista varsinkin harrastepohjaisessa keramiikanteossa. Työskentelyn helpottamiseksi on hyvä valita samottipitoinen savi, jonka kutistuma on pieni ja työstettävyys hyvä. Savitöiden kutistuma samottimassoilla on pienempi, joten rikkoutumisia aiheuttavat muutokset prosessin aikana ovat vähäisempiä. Samotti helpottaa myös muovailua ja rakentamista; samottipitoinen massa on ryhdikkäämpi ja helpommin muovautuva. Samotti tarkoittaa tulenkestävistä savilaaduista valmistettua poltettua sirua savimassan seassa (Jylhävuorio 1994, 59).

Työskentelyssä, jossa tekeminen on sidottua lyhyeen aikaan, on valmistustekniikkaa helpotettava. Tällöin työskentelyn tuloksena syntyy konkreettinen lopputulos. Valinnanmahdollisuudet pinnankäsittelyssä ovat kuitenkin sisällytettävä tekemiseen. Levytekniikka ja kostean savipinnan koristelumahdollisuudet antavat kokemuksen mukaan sopivat lähtökohdat kertaluontoiseen savityöskentelyyn. Työstettävän aiheen ja tekniikan rajausta on perusteltua, jos työskentelyn tavoitteena on tiettyyn tilaan tuleva yhteinen teos. Tällöin ohjaajan kyky saada teoksesta visuaalisesti onnistunut kokonaisuus on mielestäni perusteltua. Ohjaajan tehtävänä on saada tekijät innostumaan ja onnistumaan sekä antaa oikeat työvälineet suhteessa käytettävään aikaan ja asiakkaiden toimintakykyyn.

Pinnankäsittelytapoja keramiikassa on useita. Tyypillistä kertaluontoisessa ja harrastuspohjaisessa keramiikassa on käyttää ennen polttoa tapahtuvia pinnankäsittelytapoja mm. engobe-koristelua (värilliset savilietteet) sekä kostean savipinnan painanta- ja reliefikoristelua. Painanta/reliefikoristelu tarkoittaa saven kuvioimista mm. muovailupuikkojen, pitsien, kankaiden tai muiden kappaleiden avulla esim. kaulimalla, painamalla tai lisäämällä kuvioita nahkakuivan saven pintaan. Engobe-koristelu ei sovellu hyvin kuljetettavaan keramiikkaan, silloin kun työt halutaan kuljettaa heti työskentelyn jälkeen. Engobe-koristeltu työ ei kestä pinoamista kosteana eli niitä ei voida käyttää tunnin kestävässä pajassa. Keramiikan väriaineet saattavat sisältää terveydelle haitallisia ainesosia. Kohderyhmästä riippuen, on ne hyvä joskus jättää työskentelystä pois. Terveysten liittyviä seikkoja ovat myös savipöly, jota voi hallita mm. puhtailla työkaluilla sekä kuivan saven käsittelyn minimoinnilla. Kvartsi, jota savi sisältää on haitallista hengitykselle jatkuvassa altistumisessa. Riskiä voi kuitenkin hallita.

Ensimmäisen polton eli raakapolton (900-1000 °C) jälkeen työt voidaan käsitellä mm. värimetallioksidien, alilasitevärien (värin ja sulatteen yhdistelmä) tai lasitteiden avulla. Raakapolton idea on kestävyyslisääminen lasitettavalle esineelle. Raakapolton jälkeen esine on vielä huokoinen ja siihen tarttuu näin nestemäisenä laitettava lasitusliete. Esine ei kuitenkaan enää liukene lasituslietteeseen, niin kuin raaka saviesine, vaan pysyy muodossaan. (Jylhävuorio 1994, 196.) Keramiikan prosessi yksinkertaistaen etenee tyypillisesti saven ja tekniikan valinnan kautta esineen muotoiluvaiheeseen. Muodonannon jälkeen työ kuivuu ja se viimeistellään tarvittaessa. Viimeistelyn jälkeen työ raakapoltetaan sekä lasitetaan ja lopuksi esineelle tehdään lasituspolto (Kuva 7). Saven ja tekniikan valintaan alkuvaiheessa vaikuttavat suunnitellun työn muotoilu ja suunnittelu.

Keramiikanteon prosessi liikkuva savipaja palvelussa

Kuva 7. Keramiikanteon prosessi

Septarian virkistyskursseilla, joissa asiakasryhmä käy tekemässä savitöitä, pinnankäsittely (yleensä lasittaminen) tehdään jälkikäteen henkilökunnan puolesta. Tällöin olemme rajanneet vaihtoehdot minimiin. Liian suuri valikoima aiheuttaa usein vain hämmennystä ja ei ole olennaista sen kokemuksen kannalta, jonka itse savityöskentely antaa. Kyseessä on tällöin elämyksen mahdollistaminen. Lopputulos täytyy kuitenkin olla onnistunut, jotta palvelu pysyy laadukkaana. Liikkuvan savipajan kehitystyöhön ei ole kuitenkaan olennaista sisällyttää materiaalien testaamista laajemmin. Yksikertaisilla valinnoilla voidaan saada yhteisteokseen sopiva ja riittävä vaikutelma. Vaihtoehtoja savissa ja lasitteissa on aina useita, riippuen siitä mikä työn teema tai sen sijoituspaikka on. Tarkoitus on käyttää joko väriä tai vaaleaa korkeapoltoista samotillista savea sekä muutamaa lasitevaihtoehtoa (Kuva 8). Jos asiakas kuitenkin haluaa lasitevalikoiman ulkopuolelta vaihtoehtoja, on ne mahdollisuus toteuttaa lisämaksusta. Asiakkaalla pitää olla tunne siitä, että palveluun voidaan vaikuttaa.

Kuva 8. Esimerkkejä savi- ja lasitevaihtoehdoista

Liikkuvan savipajan työt on tarkoitus pääsääntöisesti polttaa tiiviiksi eli tarpeeksi korkeaan lämpötilaan (1240 °C), jotta lopulliset työt voivat sijoittua erilaisiin kohteisiin. Polttolämpötilat ja lasitevaihtoehdot ovat helposti räätälöitävissä sekä niitä voidaan muokata vastaamaan asiakkaan toiveita. Ulkokohteissa on tärkeää, että keramiikan huokoisuus on mahdollisimman pieni. Talven ja ilmaston vaikutus keramiikkaan voivat aiheuttaa rikkoutumista ulkokohteissa jään ja veden imeytyessä työn seinämän sisään. Tällöin tarpeeksi korkea lämpötila poltossa on olennaista. Kehitystyön aikana savi- ja lasitevaihtoehdot testataan ja kuvataan, jotta niitä voidaan käyttää palvelunkuvauksessa ja mainosmateriaalin luomisessa. Sisätiloihin tulevaisuudessa teoksissa sekä taidekeramiikassa yleensä polttolämpötilan valinta on vapaampaa, kun lopputuloksen kestävyys ei vaadi esim. astialle asetettuja vaatimuksia kulutuksen kestosta.

5.2.2 Haasteet savitöiden kuljettamisessa

Septarian työntekijät polttavat polttopalvelussaan suuren määrän asiakkaiden töitä läpi vuoden. Asiakkaina ovat mm. harrastajat, taiteilijat, koulut sekä yhdistykset. Yksi suuri ongelma on, että savityöt eivät pysy kuljetuksessa ehjänä. Töiden liikuttelu on hankalaa, koska savi on haurasta kuljetettavaa. Töiden kestävyys vaikuttavat olennaisesti myös töiden muoto, valmistustekniikka sekä onko savessa vielä kosteutta kuljetuksen aikana. Kosteaa savityötä on kestävämpi kuljettaa, kuin kuiva esine. Myös seinämän paksuudet sekä savivalinnat voivat vaikuttaa ehjänä pysymiseen. Ohuet seinämät ja ulokkeet särkyvät ensimmäisinä huonoista liitoksista aiheutuvan rikkoutumisen lisäksi. Olennaista on miettiä, mitä savesta voidaan tehdä silloin, kun sitä joudutaan liikuttelemaan eli mikä on esineen

muoto ja seinämän paksuus. Lisäksi töiden kuljetus- ja pakkaustapa ovat avainasemassa.

5.2.3 Välineet ja resurssit

Septariaan tarvitaan keskimäärin kahden työntekijän päivittäinen työpanos toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen. Liikkuvan savipajan toiminta on tarkoitus järjestää tämän resurssin sisällä hiljaisina aikoina. Toimintaan on lisäksi mahdollista palkata ulkopuolisia keraamikkoja tai keramiikkataiteilijoita. Septarian toiminnan sesonki on kausittaista. Syksy on kiireisintä aikaa, mutta kesää kohden toiminta hiljenee. Liikkuvan palvelun voisi keskittää kevääseen sekä kesään, jolloin aikaa tähän toimintaan ja sen organisointiin on enemmän. Muina aikoina siihen voidaan työllistää myös Septarian ulkopuolisia ammattilaisia. Lähtökohtana on, että kulut pyritään pitämään minimissä. Hankinnat, jotka liikkuvan palvelun aloitus tarvitsee, ovatkin kuitenkin pienet. Kuluja tulee lähinnä kuljetusvälineestä, työvälineistä sekä markkinoinnista.

5.3 Kohderyhmä ja kehitystyön yhteistyökumppani

Helsingin Seniorisäätiö on voittoa tavoittelematon itsenäinen vanhuspalvelujen tarjoaja, joka on osa Helsingin kaupunkikonsernia. Säätiöllä on neljä vanhainkotiä, joista yksi on Pakilakoti Helsingin Pakilassa. Lyhytaikashoidon ryhmäkoteja on kolme, joista kaksi on erikoistunut muistisairaiden sekä yksi fyysisesti toimintarajoitteisten asiakkaiden hoitoon. Yhteensä Pakilakodissa on lyhytaikaishoitoon 39 paikkaa, kolmessa eri pienkodissa. Lyhytaikaishoito tarkoittaa hoitojaksoa, jonka vanhus tai fyysisesti sairastunut viettää yksikössä. Jaksoon sisältyy kuntouttavaa toimintaa sekä toimintakyvyn arviointia. Lyhytaikashoidon jaksot vaihtelevat muutamasta viikosta kuukausiin. Hoitojaksot saattavat toteutua myös osissa, jolloin osa ajasta vietetään tuetusti kotona. Hoitojakson tarkoitus on tukea omaishoitajien jaksamista antamalla heille hengähdystaukoja. Yhdessä pienkodissa on samaan aikaan n. 10-15 henkilöä. Aukkailla voi olla liikuntarajoitteita sekä muistiongelmia. Suurin ryhmä on muistisaira. Tilapäisen tai jaksotaisen hoidon tarkoitus on edistää kuntoutumista ja kotihoidon kestoa, virkistää sekä parantaa asiakkaan toimintakykyä. Muistisairauksia sairastavat asiakkaat tarvitsevat päivittäistä kuntoutusta sekä onnistumisen kokemuksia hyvinvoinnin tueksi. (Helsingin seniorisäätiö n.d.; Muistiliitto n.d.)

5.3.1 Tutustumiskäynti Pakilakotiin

Kokemukseni lyhytaikashoidon sekä vanhusten palvelujen asiakasryhmistä olivat vähäisiä. Olen tottunut työskentelemään asiakkaiden kanssa, joilla on normaalit käsivoimat sekä muistitoiminnot. Tästä syystä osallis-

tuin avustajana Helsingin Seniorisäätiön asukastoiminnan järjestämään iltapäivähetkeen: tarkoitukseni oli lisätä asiakasymmärrystä kohderyhmästä ja saada suullista palautetta henkilökunnalta. Paikalla oli noin 15 asukasta, ja työskentelyn aiheena oli ”unelmieni kesäpäivä”. Asukkaita pyydettiin miettimään mitä kesää koskevia haaveita ja toiveita heillä oli. Tehtävänä oli tehdä kollaasi aikakauslehdistä leikatuista kuvista sekä kirjoitetusta tekstistä kartongille. Työkaluina olivat sakset, lehtiä, tusseja sekä kartonkia.

Osallistumalla iltapäivähetkeen sain kuvan kohderyhmän toimintakyvystä liittyen savityöskentelyyn. Prototyypin suunnittelu pääsi näin kunnolla käyntiin. Kokemus oli mielenkiintoinen sekä opettava. Vastauksia sain mm. siihen, millaisia työkaluja voin ottaa omaan työpajaani, mitkä ovat rajoitteet tekemiselle, minkä verran voimaa on asukkaiden käsissä ja miten heihin voi saada kontaktia.

Keskusteluissa asukastoiminnan (virkistystoimintaa järjestävät henkilöt) kanssa tulivat esille mm. asukkaiden kärsimättömyys, hienomotoriikan harjoittamisen tarve, muistelun sitominen tekemiseen sekä keskittymiskyvyn rajallisuus. Minulle suositeltiin alkutehtävän suunnittelua testipajoihin. Osallistujat tulevat hetkeen eri aikoina. Niille, jotka joutuvat odottamaan työskentelyn alkamista, olisi hyvä olla ohjelmaa.

Työvälinevalinnoissa olisi huomioitava, etteivät työkalut ole liian teräviä. Osalle osallistujista terävä työkalu voi olla vaarallinen, vaikka osalta saksienkin käyttö sujui. Ongelmat aloitetyössä ja ohjauksen tarve pajoissa olisi huomioitava. Asukkaiden jaksaminen vaihtelee ohjaajien mukaan päivittäin. Oli siis varauduttava siihen, että työskentelypäivinä, joidenkin osallistujien kunto voisi olla huonompi ja tekeminen vaatisi enemmän innostamista ja soveltamista. Ymmärsin myös tutustumisen aikana, että työskentelyhetken ohjaaminen edes kymmenelle asukkaalle yksin, tulisi olemaan mahdotonta. Tulisin tarvitsemaan henkilökuntaa mukaan tekemiseen. Lähtökohtana oli omiin opetuskokemuksiin pohjautuen, että pystyisin ohjaamaan maksimissaan noin 15-20 hengen ryhmän. Tämä ennakkokäsitys muuttui tutustumiskäynnin myötä.

Olin alkuideoinut opetuskokemukseni pohjalta työskentelyyn prässäystekniikkaa, jossa savea painetaan pienikokoisiin kipsimuotteihin. Kipsimuottitekniikalla lopputulos on usein palkitsevampi tekijälleen. Ymmärsin tutustumiskäynnin myötä, että mielessäni olleet ideat, eivät toteutuisi. Tekniikka vaatisi käsivoimia, joita kohderyhmällä ei välttämättä olisi. Muotti olisi toiminut samalla suojana työlle kuljetuksessa. Yhteinen seinäteos, joka oli ollut alusta lähtien työskentelyn lähtökohtana, olisi koostunut muottiin prässätyistä aihioista. Aihioita pajalaiset olisivat koristelleet ja muokanneet eteenpäin eri tekniikoiden avulla. Lähtökohtana ja lisäarvona palveluun olin halunnut alusta lähtien ottaa yksikköön valmistuvan yhteisteoksen. Paikkaan jäävä taideteos tuo mielestäni tärkeän lisäulottuvuuden

palvelutuotteelle. Tekemisen lisäksi se luo taidetta yksikköön ja voi tukea yhteisöllisyyden kokemusta.

Tutustumiskäynnin kautta näkökulmaksi kehitystyöhön nousi sellaisen työskentelytavan etsiminen, jossa testipajaan osallistuvan asukkaan kädenvoimat olisivat huomioitu. Lisäksi tavoitteeksi muotoutui onnistumisen kokemuksien edistäminen savityöskentelyn avulla. Pohdittavaksi jäi, millainen tekniikka ja aihe tukevat tätä tavoitetta kohderyhmällä? Onnistumisen kokemuksien edistäminen on itselleni tärkeä tavoite ja lähtökohta ope- tustyössä.

Tavoitteena tuleviin pajoihin oli, että jokainen saisi työn valmiiksi työskentelyn aikana ja kokisi onnistumisen hetkiä työskentelyn aikana. Onnistumisen kokemuksen todentaminen on hankalaa ja sen havainnointi on tulkin- nanvaraista. Kokemuksen toteutumista voidaan ehkä päätellä ilmeistä, tunteista sekä innostuksesta. Tämän näkökulman toteutumisesta testipa- joissa hain tietoa hoitajien sekä osallistuvan henkilökunnan kyselyiden vas- tauksista. Jätin sen myös heidän määriteltäväksi tekemällä siitä avoimen kysymyksen tulevaan kyselyyn. Sain Pakilakodin johdolta tutkimusluvan henkilökunnalle tehtäviin kyselyihin.

Yhtenä keskeisenä kehitettävänä asiana työssä ovat kohderyhmälle sopi- vat savityöskentelytekniikat. Lisäksi tavoitteena oli tuoda asukkaat yhteen yhteisen pöydän äärelle tekemään yhteistä taideteosta. Yhteisöllisyyden näkökulmaan ja sen toteutumiseen savityöskentelyhetkessä, etsin vas- tauksia pajaan osallistuvien hoitajien vastauksista, neljännen testipajan jäl- keen. Kokemus siitä, että saa jotain valmiiksi on mielestäni jo sinänsä tär- keä. Koen, että saven konkreettisuus on keramiikan tekemisessä yksi kes- keinen tekijä, joka luo mielihyvän tunteita. Työssäni keramiikan kurssitoi- minnan parissa olen kokenut, että saven etuna on vahva materiaalin tuntu. Lisäksi materiaalin terapeuttisen luonteen takia, koetaan savi yleensä hel- posti lähestyttäväksi. Savityöskentelyä saattaa leimata kuitenkin tietynlai- nen ”likaisuus”. Joidenkin ryhmien kanssa voi olla tärkeää huomioida kä- sien likaantumisen pelkoja.

Ennen ensimmäistä työskentelykertaa, minulla oli pelkona, saataisiinko testipajaan tarpeeksi osallistujia, pitäisivätkö asukkaat savea ”likaisena”, olisiko aihe innostava vai liian tylsä sekä, miten pystyisin varmistamaan sen, että jokainen saisi jotain valmiiksi, mistä voi olla ylpeä. Koska kerami- kassa on tietyt säännöt tekemiselle, on demonstraatio työskentelyn aluksi tärkeää, mutta miten saisin ryhmän kuuntelemaan sen? Pohdin myös liik- kuvan savipajan painoa ja kuljettamiseen liittyviä haasteita.

5.3.2 Asiakasprofiilit

Tutustumiskäynti kohderyhmään auttoi palvelun suunnittelun lähtökoh- dissa ja sen ideoinnissa eteenpäin. Tarkoituksena oli saada käsitys siitä,

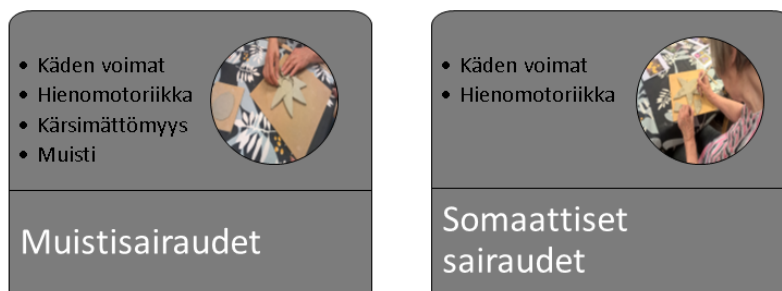
millaista taidetoimintaa voidaan lähteä suunnittelemaan juuri tämän asiakasryhmän kanssa. On huomioitava oma ammatillinen pätevyys ohjauksessa, toisin sanoen mitä pystyn tarjoamaan ohjaajana tälle kohderyhmälle ja mikä on minun osaamisalue? Keramiikkataiteilija tai keraamikko voi tarjota hyvinvointiin liittyvää palvelua, mutta ei esim. taideterapiaa.

Hahmottelin asiakasprofiilit tutustumiskäynnin sekä Helsingin Seniorisäätiön lyhytaikaishoidon asiakasryhmäkuvauksen mukaan (Kuva 9). Asiakaina lyhytaikaisyksikössä on tyypillisesti asiakkaita, joilla on muistiin liittyviä ongelmia tai liikuntarajoitteita. Huomiotavia seikkoja savityöskentelyn kannalta olivat mm. savityöskentelyn kesto, työvälit, työskentelyn helpottaminen, käden voimat, muistiongelmat sekä onnistumisen kokemuksen tukeminen. Liikkuva saviapaja palvelun suunnittelun kannalta keskeistä oli savityöskentelytekniikoiden sopivuus kohderyhmälle.

Muistisairaudet ovat yksi merkittävä ja kasvava sairaus tämän päivän maailmassa. Suomessa on arviolta 193 000 muistisairasta ihmistä. Sairauteen liittyy muistin ja kognitiivisen toimintakyvyn heikkeneminen vanhuksilla, mutta myös työikäisillä. Muistisairas ihminen voi käyttäytyä ”oudosti”, aggressiivisesti tai muutoin poikkeavalla tavalla. Myös masennus, ahdistuneisuus, vaeltelu, harhaisuus jne. voivat olla osa sairauden oireistoa. Muistisairaudet vaikuttavat ratkaisevasti vanhuksen toimintakykyyn ja rapauttavat aivoja. Yleisempiä muistisairauksia ovat Alzheimerin tauti sekä verisuoniperäiset aivosairaudet. Muistisairaana kohtaamisessa on pyrittävä luomaan turvallinen ja kiireetön ilmapiiri, jossa vanhus kokee arvostusta tasavertaisena. Sairaus vaikuttaa mm. vuorovaikutustaitoihin ja keskittymiskykyyn. (Muistiliitto n.d.) Toinen lyhytaikaishoidon asiakasryhmä on vanhukset, joilla on jokin fyysinen toimintarajoite, jolla voi olla vaikutusta kädenvoimiin tai käsien hienomotoriikkaan. Pakilakodin lyhytaikaishoidon asiakkaat ovat kotona asuvia vanhuksia, jotka ovat kuntoutusjaksolla yksikössä. Suurin osa lyhytaikaishoidon asukkaista on iältään reilusti yli 75 vuotiaita. Miesten osuus kohderyhmästä oli tutustumiskäynnin perusteella pienempi.

Asiakasprofiilit / lyhytaikaishoito

- Lyhytaikaishoito tarkoittaa hoitojaksoa, jonka vanhus tai somaattisesti sairastunut viettää vanhusten palveluja tarjoavan yksikön sisällä.
- Jaksoon sisältyy kuntouttavaa toimintaa sekä toimintakyvyn arviointia.

Kuva 9. Asiakasprofiilit

5.4 Palvelun tarpeen kartoitus kyselyiden avulla

Tein Helsingin seniorisäätiön asukastoiminnalle sekä Pakilakodin johdolle pienimuotoisen kyselyn palvelun tarpeesta sekä toiveista sekä pyysin arviointipalvelusta (Liite 1-2). Kyselyt annettiin ennen ensimmäistä testipajaa. Palvelun arviointiin liittyviin kysymyksiin oli tarkoitus vastata jälkikäteen. Sain vastaukset, kun kolme ensimmäistä pajaa oli pidetty. Asukastoiminta sekä Pakilakodin johtaja päättävät palveluiden ostamisesta yksikölle. Asukastoimintaan on palkattu kaksi henkilöä täyspäiväisesti järjestämään virkistystoimintaa yksikköön. Kartoitin lisäksi heidän toiveita ryhmän koon ja pajan keston suhteen sekä käsityksiä paikkaan jäävän teoksen merkityksestä sekä kehitysideoita. Kyselyitä suunnitellessa koin, että tärkeintä on saada lyhyillä ja helposti vastattavilla avoimilla kysymyksillä yleiskuvaa siitä, millaista toimintaa toivotaan ja mikä koetaan hyväksi.

Pyrin tekemään vastaamisesta helppoa ja käytännönläheistä, koska laajat kyselyt jäävät usein vastaamatta. Kyselyn vastaukset liittyen palvelun arviointiin käsitellään opinnäytetyön johtopäätökset ja pohdinta osuudessa. Tässä osuudessa käsitellään vain toiminnan tarpeeseen, sen muodon kartoitukseen sekä kehitysideoihin liittyviä vastauksia.

Lisäksi tein neljänteen testipajakertaan osallistuville hoitajille kyselyn testipajasta kokemuksena sekä kartoitin heidän kokemuksiaan savityöskente-

lyn vaikutuksesta asukkaiden onnistumisen ja yhteisöllisyyden kokemuksiin (Liite 3). Kartoitin kyselyn avulla myös heidän ideoita toimintaan. Käsittelen heidän antamat vastaukset liittyen kehitysideoihin jo tässä kappaleessa. Muu aineisto käydään läpi kappaleessa 6.1., joka sijoittuu raportissa loogisesti testipajojen jälkeen, jolloin kysely tehtiin. Yhdistin asukastoiminnan, Pakilakodin johdon sekä neljänteen testipajaan osallistuvien hoitajien vastaukset kehitysideoista samaan kuvaan (Kuva 12).

Aineiston analyysissa käytin teemoittelua. Käsittelin vastaukset kysymyksittäin. Kokosin ensin taulukkoon kuhunkin kysymykseen liittyvät aihekokonaisuudet (=analyysiyksikkö) ja siirsin yhteensopivat ilmaisut allekkain ja ilmaisujen pelkistämisen jälkeen muodostin niistä teemat seuraavaan sarakkeeseen. Teemoittelussa painottuu mitä kustakin teemasta on sanottu ja sitä voi myös kuvata ensimmäisenä aineistonsisällönanalyysin vaiheena. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95.) Pieni aineisto on järkevää vain teemoitella eikä jatkaa luokkien muodostamista pidemmälle. Sisällönanalyysi ja teemoittelu antavat keinon tiivistää ja käsitellä aineistoa jostakin näkökulmasta käsin. (Latvala & Vanhanen- Nuutinen 2001, 21.) Vastaukset numeroitiin ja niitä käytettiin suorissa lainauksissa. Tulosten esittelyosassa nämä lainaukset konkretisoivat vastauksia laadittujen teemojen ja niiden sisältöjen lisäksi.

Yhdistin asukastoiminnan sekä johdon vastaukset samaan taulukkoon, vaikka kysymykset olivatkin hieman eri lailla muotoiltuja. Erot kysymysten muotoilussa olivat harkitsemattomia ja johtuivat omasta harjaantumattomuudesta kyselyn tekijänä. Kyselylomakkeet löytyvät opinnäytetyön liitteistä (Liitteet 1-3) Vastaukset antavat suuntaa kehitettävälle palvelulle, mutta eivät ole kattava kokonaisuus aiheesta. Tässä yhteydessä aineistosta oli kuitenkin hyötyä suunnitteluprosessiin ja tarpeellista tietoa myös palvelun jatkokehittämiseen.

5.4.1 Kyselyn tulokset palveluiden hankinnoista vastaaville

Taulukoihin on koottu palveluiden hankinnoista vastaavien vastaukset (taulukot 1-5) ja hoitajien antamat kehitysideat (taulukko 6.). Taulukoissa on merkitty vastaajat numerokodeilla ja sarakkeisiin on koottu pelkistetyt ilmaisut sekä niistä muodostetut teemat. Yhteensä vastaajia oli seitsemän.

Taulukko 1. Käsitys palvelun tarpeesta

Pelkistetty ilmaisu	Teema
Asukas ja omainen yhdessä tekevät (1)	Omaisyhteistyö
Ajankohta omaisille sopiva (1)	
Asukas itse tai omainen maksavat palvelusta (1)	Maksullinen lisäpalvelu

Hoitajien osallistuminen tutustumisen avulla (1)	Henkilökunnan osallistuminen
Mahdollisimman moni voi osallistua (1)	Kustannustehokkuus
Kustannustehokkuus (1)	
Edullinen palvelu (3)	
Hinta-laatu suhde kohdillaan (3)	
Yhteisöllinen taide (1)	Yhteisöllisyys
Asukkaan aktivointi ja virkistäminen (1)	Virikkeellisyys
Mielihyvän tuottaminen (2)	
Elämyksellinen (1)	Elämyksellisyys
Kädentaitojen yhteys aivotoinnan aktivointiin (2)	Muistitoimintojen aktivointi
Erilaiset kulttuuri -ja taidetoiminta vaihtoehdot (3)	Monipuolisuus tarjonnassa
Yksinkertainen toteuttaa (3)	Helppo toteuttaa

Asukastoiminnasta vastaavien sekä johdon kyselyissä tulivat esille omaisyhteistyön tarve sekä toiminnan sisällössä että toiminnan kustantajana. Hoitohenkilökuntaa toivotaan mukaan taiteen tekemiseen. Kustannustehokas sekä yhteisöllinen ja virikkeellinen toiminta nähtiin tärkeänä ja sille on tarve. Lisäksi tuli esille toteutuksen helppous sekä tekemisen merkitys muistitoiminnoille.

Omaisyhteistyössä tuli esille kustannuksiin ja pajan ajankohtaan liittyviä huomioita.

”Hinta varmaankin pitäisi olla kohtuullinen ja paja siihen aikaan vuorokaudessa, että omaiset voivat osallistua niihin”.
(1)

Toiminnan virikkeellisyydessä tuli esille mm. kädentaitojen merkitys aivotoinnin aktivoinnissa.

”Kädentaidollisia, ne aktivoivat eri aivoalueita”. (2)

Taulukko 2. Käsitys taidetoiminnan vaikutuksesta asukkaisiin sekä käsitys taidetoiminnan tarkoituksesta

Pelkistetty ilmaisu	Teema
Aktivoiva ja virkistävä vaikutus (1)	Virikkeellinen
Elämyksiä mahdollistava (1)	Elämyksellinen

Onnistumisen kokemuksia mahdollistava (3)	Onnistumisen kokemukset
Ohjaajan ammattitaito (3)	Ammattitaitoisuus
Kognitiiviset kyvyt ja taidot huomioiva (3)	Kohderyhmän tuntemus
Kohdeyleisön tuntemus (3)	
Yhteisöllistä toimintaa (3)	Yhteisöllisyys
Mahdollistaa itseilmaisua (3)	Itseilmaisuu

Kyselyn vastauksissa tulivat esille taidetoiminnan virikkeellisyys, elämyksellisyys sekä onnistumisen kokemus. Lisäksi taidetoiminnan ohjaajalta toivottiin ammattitaitoa sekä kohderyhmän tuntemusta. Taidetoiminta nähtiin asukkaita virkistävänä sekä aktivoivana ja yhteisöllisenä toimintana.

Onnistumisen kokemusten mahdollistaminen sekä toiminnan yhteisöllinen ulottuvuus koettiin tärkeäksi.

”Mahdollistaa asukkaille onnistumisen kokemuksia ja tuoda normaaliutta sekä yhteisöllisyyttä arjen elämään” (3)

Palvelun tarjoajan ammattimainen ote taidetoiminnan ohjaamisessa sekä kohdeyleisön tuntemus tuli esille.

”Palvelun tulee huomioida asukkaan jäljellä olevat kognitiiviset kyvyt ja taidot”. (3)

”Ammattitaitoinen, kohdeyleisön tunteva vetäjä” (3)

Taidetoiminnan aktivoiva ja virkistävä ulottuvuus koettiin tärkeänä.

” Koen, että kaikella kulttuuritoiminnalla on asukkaita aktivoiva ja virkistävä vaikutus” (1)

” Se mahdollistaa elämyksien kokemisen ja tärkeä osa niin arkea kuin juhlaa” (1)

Taulukko 3. Ryhmäkoko ja pajan kesto

Pelkistetty ilmaisu	Teema
Vähällä resurssilla paljon (1)	Kustannustehokkuus
Hyöty mahdollisimman monelle (1)	Hyöty koko yhteisölle
Kädentaitoryhmissä ryhmäkoko 10 henk. (1)	Pieni ryhmäkoko
Ryhmäkoko 8-10 henk. (2)	
Pajan kesto 45-60 min (2)	Lyhytkestoinen

Asukastoiminnalle tehdyssä kyselyssä, hyväksi ryhmäkooksi kädentaidollisissa ryhmissä, nähtiin 8-10 henkilöä. Toiminnan hyödyn pitäisi kuitenkin kohdentua laajemmin koko yhteisöön, jotta mahdollisimman moni hyötyisi. Esille tuli toive kustannustehokkuudesta sekä toiminnan lyhytkestoisuudesta.

” Meillä on paljon asukkaita tällä hetkellä ja aina tietenkin olisi hyvä, että mahdollisimman moni asukas hyötyisi. Käytännön kokemus kuitenkin on osoittanut, että koko kädentaidollisissa ryhmissä on n. 10 asukasta”. (1)

Taulukko 4. Käsitys taidetoiminnan tuloksena syntyneen taideteoksen esillepanon tärkeydestä

Pelkistetty ilmaisu	Teema
Tuotos kertoo talon toiminnasta (3)	Julkisuuskuva
Tuloksen näkeminen tärkeää (2)	Konkreettisuus tekemisessä
Käsillä tekeminen voi olla osalle tärkeämpää kuin lopputulos (1)	Lopputuloksen merkitys vaihtelee
Työskentelystä jää konkreettinen lopputulos (1)	
Teoksessa näkyy osallistuneiden kädenjälki (1)	Yhteisöllisyys
Teos voi olla yhteinen (2)	
Hienoa, että voidaan tehdä yhteistä teosta (1)	

Yhdessä tehty taideteos ja sen esille paneminen yksikköön koettiin tärkeäksi. Sillä oli merkityksiä myös julkisuuskuvan tuojana. Osalle pelkkä käsillä tekeminen voi olla riittävää. Tuloksen näkeminen, osallistujien käden jälkien esille tuominen ja työskentelyn konkreettinen ja yhteisöllinen luonne koettiin merkitykselliseksi.

Lopputuloksen näkeminen luo konkreettisuutta tekemiseen, vaikka osalle pelkkä käsillä tekemisen prosessi on riittävää.

” On tärkeää nähdä lopputulos!” (2)

” On ihmisiä, joille kädellä tekemisen prosessi on tärkeämpää kuin lopputulos. Tietenkin se on mielestäni hienoa, että jos ja kun voidaan tehdä yhdessä yhteistä teosta, siitä jää konkreettinen lopputulos ja toisaalta näkyy jokaisen työskentelyssä mukana olleen kädenjälki”. (1)

Yhdessä tehty taideteos yhteisissä tiloissa kertoo omaisille ja vierailijoille talon toiminnasta.

” Näytteille asetettava tuotos kertoo hyvin omaisille ja ulkopuolisille talossa tapahtuvasta toiminnasta” (3)

Taulukko 5. Kehitysideat asukastoiminnalta sekä Pakilakodin johdolta

Pelkistetty ilmaisu	Teema
Tutut esineet ja niiden käyttö savi-työskentelyssä (2)	Muistelu
Kuvia työskentelystä seinälle (3)	
Omaisten ja asukkaiden yhteiset pajat (1)	Omaisyhteistyö
Omainen tai asukas maksajana (1)	
Hoitohenkilökunnan osallistuminen pajoihin (1)	Hoitajien osallistaminen
Hyvä markkinointi ja mainostaminen hoitajille (1)	

Kehitysideoissa ehdotettiin palvelua, jossa omaisten ja hoitajien rooli toiminnassa olisi suurempi. Hoitohenkilökunnan osallistaminen ja innostaminen mukaan taidetoimintaan koettiin tärkeäksi. Omaisten tai asukkaiden rooli palvelun maksajana tuli esille. Myös muistelun tärkeys savi-työskentelyn aikana sekä pajan jälkeen syntyneen teoksen äärellä olivat mahdollisia kehityskohteita.

5.4.2 Hoitohenkilökunnan kehitysideat

Taulukko 6. Hoitohenkilökunnan kehitysideat

Pelkistetty ilmaisu	Teema
Omin käsin tehtyä taidetta toivottiin lisää (4)	Taiteen ja käsillä tekemisen edistäminen palvelukodeissa
Ryhmän koko hyvä (7)	Ryhmäkoko
Apukäsiä tarvitaan työskentelyssä (7)	Henkilökunnan osallistaminen

Käsillä tekeminen ja oman taiteen tekeminen iäkkäillä koettiin merkitykselliseksi. Kymmenen hengen ryhmäkoko koettiin sopivaksi, vaikkakin pajaan osallistuvan henkilökunnan apukädet ovat kädentaidollisissa ryhmissä

tarpeen. Omin käsin tehtävä taide koettiin mieleiseksi toiminnaksi iäkkäiden kanssa.

”Tykkäävät tehdä käsillä ”omaa” taidetta! (4)

5.4.3 Yhteenveto kyselyn tuloksista – asiakastarpeesta asiakastavoitteeksi

Palvelun tarpeeseen liittyvissä vastauksissa nousivat esille useat eri näkökulmat. Palveluiden hankinnoista vastaa vain pieni ryhmä yksikön henkilökunnasta. Seniorisäätiöllä niistä vastaa asukastoiminnan kaksi henkilöä sekä Pakilakodin johtaja suuremmista ostoista. Sain osan kirjallisista vastauksista, kun kolme ensimmäistä pajaa oli pidetty, joten toiveet jäivät osittain jatkokehittelyvaiheeseen. Testipajoista käytiin suullista keskustelua jokaisen pajan jälkeen asukastoiminnan kanssa. Tätä palautetta ja omaa kokemusta kustakin testipajasta käytettiin hyödyksi aina seuraavan pajan suunnittelussa.

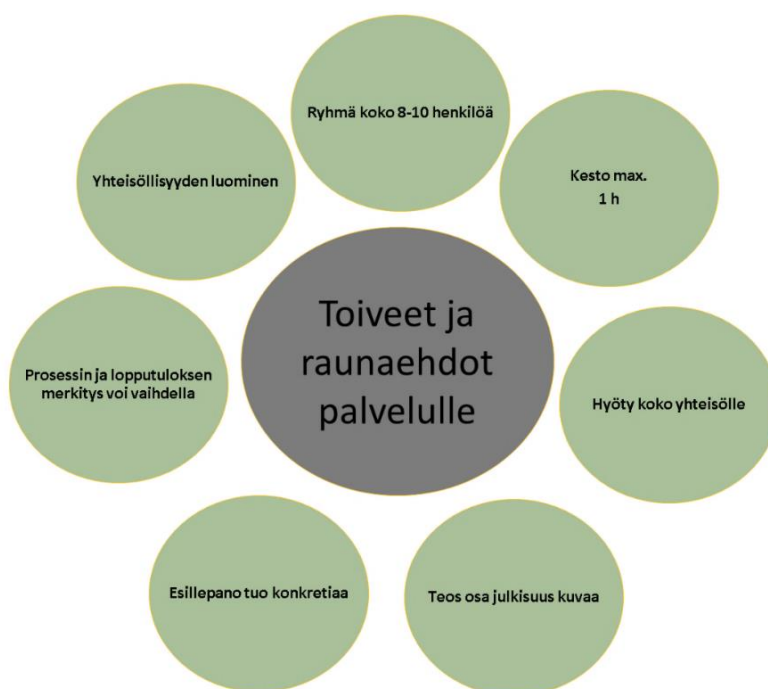
Yhdistin kyselyn vastaukset kahteen kuvioon (Kuva 10 ja 11). Halusin ottaa yhteenvetoon mukaan näkökulmat mahdollisimman laajasti, vaikka osa teemoista oli mainittu vastauksissa vain kerran. Teemat, jotka olivat esillä useamman, kuin yhden kerran olivat yhteisöllisyys, kohderyhmän tuntemus, kustannustehokkuus, virikkeellisyys, elämyksellisyys sekä omaisyhteistyö. Omaisyhteistyö voi olla omaisten ottamista mukaan toimintaan joko maksajina sekä/tai osallistujina.

Pajan toivottiin kohdistuvan mahdollisimman suureen osaan lyhytaikais-hoidon yksikön asukkaita. Ongelmana voidaan nähdä kuitenkin pieni ryhmäkoko eli suositus siitä, että maksimi ryhmäkoko on 10 henkeä kädentaidollisissa ryhmissä. Pajan kestoksi suositeltiin tälle ryhmälle noin tuntia. Asukastoiminnan ohjaajien kokemus oli, että tämän pituiseen pajaan jaksetaan keskittyä. Jos pajoja halutaan pitää useita, kustannus nousee. Kerralla ohjaaja pystyy tuomaan tarvikkeet yhteen n. 10-15 hengen pajaan. Jos ryhmäkoko kasvaa, täytyy töiden kokoa pienentää sekä saada lisää talon henkilökuntaa mukaan pajiin auttaviksi käsiksi. Tähän näkökulmaan sopii hyvin hoitajien osallistaminen pajiin.

Myös valmiin teoksen vaikutus yksikössä otettiin huomioon niin talon vierailijoiden kuin asukkaiden viihtyvyyden edistämiseksi sekä talon toiminnan esittelemiseksi ulkopuolisille vierailijoille. Yhteisöllisyys koettiin olevan tärkeä teema, niin valmiin teoksen äärellä kuin savityöskentelyhetkessä. Vanhuksille kohdistuva virkistys- ja elämystoiminta koettiin tärkeäksi niin asukastoiminnan kuin johdon vastauksissa.

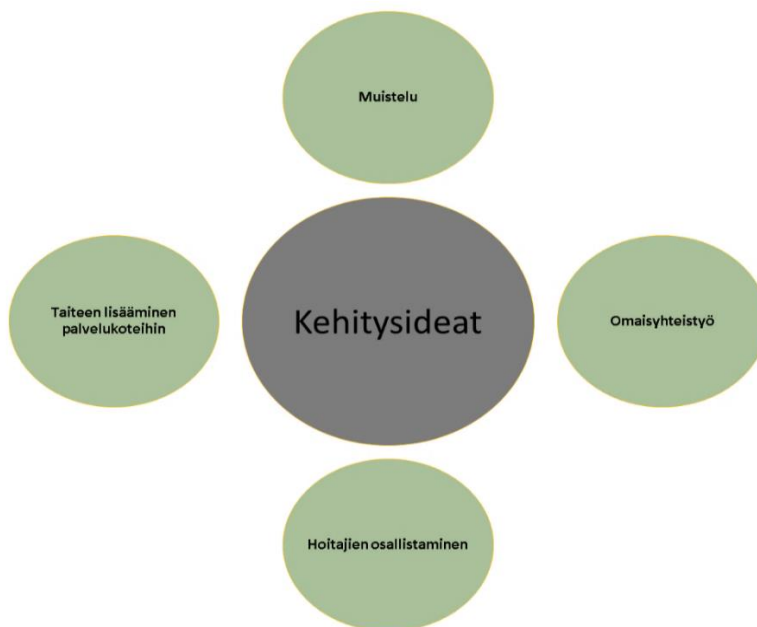
Kuva 10. Yhteenveto: toiminnan tarve sekä tarkoitus Seniorisäätiön näkökulma

Kuva 11. Yhteenveto: toiveet ja reunaehdot palvelulle

Kehitysideoissa (Kuva 12) useimmin tulivat esille muistelun merkitys toiminnassa, omaisyyhteistyö, hoitajien osallistaminen sekä taiteen lisääminen palvelukoteihin. Tuttujen esineiden mukaan ottaminen työkaluissa

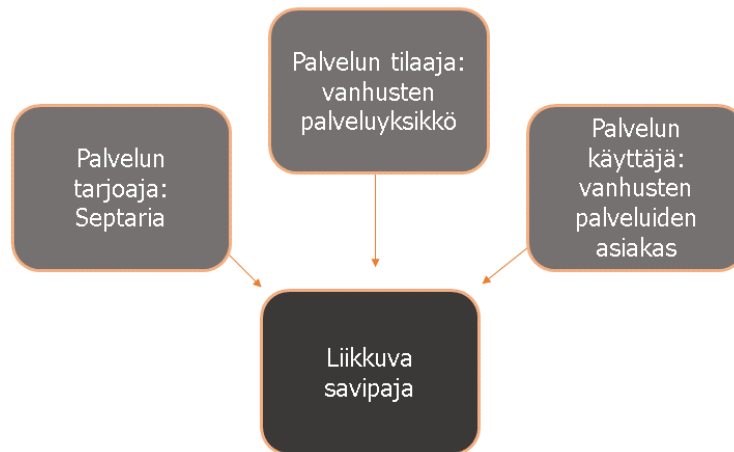
koettiin olevan tärkeää ja niiden käyttöä voisi lisätä työskentelyssä. Tekemisen muistelu jälkikäteen tuli myös vastauksissa esiin. Yhteiset hetket seinäteoksen äärellä voivat palauttaa mieleen työskentelyn. Kuvat savityökentelystä teoksen yhteydessä antavat asukkaille omaisten lisäksi mahdollisuuden palata tekemiseen.

Kuva 12. Yhteenvedo: kehitysideat

5.5 Prototyypin kehittäminen yhdessä kohderyhmän kanssa

Kehitystyön lähtökohtana on opinnäytetyön pääkysymys: millainen on liikkuva savipaja -palvelu? Liikkuvan savipajan asiakas voidaan nähdä kolmesta eri näkökulmasta. Toisaalta asiakas on taho, jolle palvelua kehitetään eli Septaria, toisaalta keskeisin asiakas on lyhytaikaishoidon yksikkö kahdesta eri näkökulmasta; palvelun tilaaja on lyhytaikaishoidon yksikkö ja palvelun kohde on lyhytaikaishoidon asiakas (Kuva 13).

Kuva 13. Näkökulmat liikkuva savipaja -palvelussa

Seuraavaksi tarkastellaan kehitettävään palveluun liittyviä ratkaistavia kysymyksiä eri näkökulmista käsin.

1. Septarian näkökulma

Millainen on liikkuva savipaja? Miten savipaja saadaan liikkumaan: mitä ja millaisia työkaluja tarvitaan työskentelyssä, mikä on riittävä savimäärä, millä välineellä paja kuljetetaan sekä miten työt säilyvät ehjinä? Lisäksi pohdinnassa on: miten syntyvistä savitöistä saadaan toimiva taideteos yksikköön ja millaiset savityöskentelytekniikat sopivat kohderyhmälle? Myös prototyypin joustavuus ja muokkaaminen sellaiseksi, että konseptia voidaan käyttää myös muiden erityisryhmien kanssa, sekä se miten palvelusta saadaan käyttäjälähtöinen ovat näkökulmina kehitystyössä.

2. Palvelun tilaajan (vanhusten palveluyksikkö) näkökulma

Millainen palvelu vastaa palvelun tarpeeseen ja on käyttäjälähtöinen? Millainen taideteos on visuaalisesti toimiva ja näyttää hyvältä ja tasokkaalta yksikön tiloissa sekä mikä on teoksen merkitys yhteisön kannalta: "Tämä työ on tehty yhdessä asukkaiden kanssa tässä yksikössä". Yhteisöllisesti tuotettu seinäteos kertoo yksikön toiminnasta vierailijoille ja omaisille. Millainen työskentely edistää asukkaiden hyvinvointia yhteisöllisyyden sekä onnistumisen kokemusten kautta? Lisäksi muistelu, aivotointojen aktivoiminen, toiminnan virkistävä vaikutus, sekä kustannustehokkuus olivat huomioitavia lähtökohtia kehitystyölle.

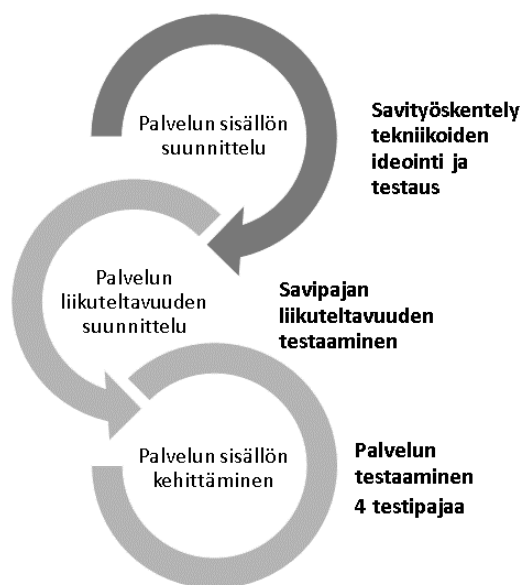
3. Vanhusten palveluiden asiakkaan näkökulma

Millainen savityöskentelytekniikka antaa pajaan osallistuvalla asukkaalla onnistumisen kokemuksia sekä mahdollistaa työn valmistumisen? Lisäksi pohdittavana oli, miten yhteisöllisyyden kokemuksia saadaan edistettyä

yksikössä savityöskentelyn tai valmiin teoksen kautta? Millainen palvelu on virkistävä ja edistää hyvinvointia?

5.5.1 Palvelun sisällön suunnittelu testipajoihin

Tulevan palvelun sisällön suunnittelu ja testaaminen kulkevat lomittain prosessin edetessä. Palvelumuotoilun vaiheet eivät ole kehitystyössä erillisiä. Palvelun ideointi tapahtuu yhdessä asiakkaan sekä palvelun testaamisen kautta (Kuva 14).

Kuva 14. Liikkuvan palvelun suunnittelu ja testaaminen

Kehitettävä palvelu yhdistää savityöskentelyä sekä keramiikkataidetta. Palvelu tarjoaa savityöskentelyhetken sekä pajassa syntyvän taideteoksen yksikköön. Tavoitteena oli löytää seinäteokseen sekä savityöskentelyyn yksinkertainen ja helposti lähestyttävä aihe. Päädyin aiheeseen, joka liittyy vuodenaikaan ja kevääseen. Vuodenaika-aihe tuki myös muisteluntyön mukaan ottamista ja sain siihen myös kannatusta asukastoiminnan henkilökunnalta. Yhteisteoksen aiheeksi muotoutui keväinen metsä ja sen tunnelma. Jokaisella meistä on kokemuksia metsästä sini- ja valkovuokkoineen. Halusin aiheen, joka pystyttäisiin sitomaan tähän hetkeen ja voisi olla pajalaisille helposti lähestyttävä. Muistisairaalle on olemassa vain tämä hetki. Vanhat muistot ja kokemukset saattavat kuitenkin aktivoitua jonkun virikkeen ansiosta.

Keramiikkataiteilija Anu Pentikin taidenäyttely Taidehallissa keväällä 2017 sisälsi kukka-aiheisen kokonaisuuden (Kuva 15). Sain näyttelystä idean työstää kukka-aiheista teosta testipajalaisten kanssa. Kukka on aiheena

helposti lähestyttävä ja muodoltaan sellainen, joka sopii kuljetukseen. Se on aiheena paljon käytetty, mutta mielestäni kuitenkin perusteltu. Aiheena se on selkeä ja helposti muokattavissa erilaisille kohderyhmille sopivaksi. Pinnankäsittelyn ja muodon haasteita voidaan lisätä niin, että tekeminen voi olla palkitsevaa monenlaisille tekijöille ja kohderyhmille.

Kuva 15. Anu Pentikin näyttely Taidehallissa Helsingissä keväällä 2017

Suunnittelin kuljetustapaa, jossa kukat tehdään savilevystä leikkaamalla ja laitetaan pieniin muovikulhoihin kankaan avulla (Kuva 16 ja 17). Kuljetusidea syntyi vahingossa, kun pakotin testikukkia muotoon. Kulho antaa samalla kukalle koveran muodon ja suojaa savityötä kuljetuksessa. Kulhoja pystyy pinoamaan kuljetuksessa vedettävään matkalaukkuun. Näin pajan kymmenen kukkaa mahtuvat pieneen tilaan. Kulho kuljetuksen välineeksi tuntui hyvältä ratkaisulta, koska se on suojan lisäksi kevyt. Kukan ollessa kovera, ei myöskään tarvitse välittää siitä, miten työ pysyy suorana. Savilevy ”muistaa” vääntelyn ja liikkeen, joten epämääräinen muoto ”antaa anteeksi”.

Kuva 16. Kulhoja ja töiden väliin tulevia pehmusteita

Kuva 17. Testikukka kulhossa

Alkutehtäväksi ideoin laminoidut kortit (Kuva 18), joissa on kuvia keväisen metsän kukista sekä "pieni pala savea käteen" -tutustumistekniikan materiaaliin. Savityöskentelyn suunnittelussa huomioin helppoutta, voiman käyttöä, miten saada saveen persoonallista pintaa, onnistumisen kokemuksen varmistamista sekä hienomotoriikkaa. Alkutehtävä voi auttaa kär-

simättömyydessä, mikä tuli esille asukastoiminnan kanssa tehdyissä keskusteluissa. Ilman käyntiä Pakilakodissa, en olisi ymmärtänyt mieltä aloitustehtävän tarpeellisuutta.

Kuva 18. Laminoitu kuva valkovuokosta

Luonnostelin (Kuva 19 ja 20) ja kokeilin työhuoneellani erilaisia tapoja tehdä kukkia erivärisistä savista. Yritin eläytyä niin, että vähensin käsivoimiani. Palvelumuotoilussa käytetään termiä eläytymismenetelmä. Menetelmän avulla voidaan eläytyä palvelun käyttäjän rooliin ja testata palvelua jo ennen palvelun testaamista kohderyhmällä (Koivisto 2007, 75).

Tein kukkia irrallisista terälehdistä sekä yhdestä yhtenäisestä pohjapalasta. Pinnankoristeluun käytin kostean savipinnan painantaa ja reliefikoristelua. Kukan taustaan kiinnitin vastuslangasta (poltonkestävä metallilanka) koulun tulevaa seinään kiinnitystä varten. Mielessäni oli myös tekstin kirjoittaminen kukkiin, mutta olin huomannut tutustumiskäynnin aikana, että kirjoittaminen voi olla hankalaa monille asiakkaille kognitiivisten ja fyysisten rajoitteiden vuoksi. Teksteillä olisi saanut lisättyä muistelun osuutta työskentelyssä. Kukkiin olisi voinut lisätä sanoja, muistoja tai toiveita, jotka liittyvät keväiseen metsään. Olemassa on myös valmiita kirjainleimasimia. Niiden pienen koon vuoksi, voivat ne kuitenkin olla hankalia käyttää.

Kuva 19. Luonnostelua

Päädyin ensimmäisen testipajan tekniikan suunnittelussa kokeilemaan yksikön asukkaiden kanssa kukka-aihoita, jotka leikataan valmiiksi kaulitusta savilevystä. Valmiiksi kaulitun savilevyn avulla koin pystyväni vaikuttamaan savilevyn paksuuteen, joka vaikuttaa työn ehjänä säilymiseen kuljetuksessa. Kaulitsisin työskentelyn aluksi levyt valmiiksi. Kauliminen vaatii myös käsivoimaa ja istuvassa asennossa oleville pajalaisille se olisi mahdollonta. Olimme puhuneet henkilökunnan kanssa mm. kaulimisen tuttuudesta ja sen mukaan ottamisesta työkaluihin. Työkalut, jotka ovat jollain tapaa mm. ruuanlaitosta tuttuja, voisivat olla hyviä vaihtoehtoja, jotta muistoja syntyisi. Tutut työkalut ovat myös helpommin lähestyttävissä. Kaulimet ovat kuitenkin painavia ja niiden käytössä tarvitaan käsivoimaa. Päädyin jättämään ne pois siinä määrin, mitä itse olen tottunut käyttämään kurssilaisien kanssa työssäni Septariassa (jokaisella kurssilaisella on oma kaulin). Otin vain yhden tavallisen kaulimen mukaan levyjen tekemistä varten sekä muutamia kevyempiä piirakkakaulimia mm. pitsien ja lehtien kaulimisen avuksi. Piirakkakaulin voisi jollekin asukkaalle olla myös tuttu esine.

Kukka-aihion leikkaamista varten tein pahvisia sapluunoita leikkaamisen avuksi. Haittapuolena valmiissa sapluunassa on tekijöiden luovuuden rajoittaminen. Kohderyhmään tutustumisen kautta, minulla oli kuitenkin oletamus, että emme saisi töitä valmiiksi, jos en helpottaisi tekemistä. Persoonallisuutta kukkiin voisimme lisätä pinnankäsittelyn avulla. Mukaan pakkasin mm. erilaisia koristerullaimia, muovailupuikkoja, puisia veitsiä aihion leikkaamista varten, muovisia lehtiä painamiseen, pitsejä, puutikkuja sekä metsästä haettuja lehtiä. Lähtökohtana oli painaa kukkiin muistumia ja heijastumia ympäristöstä. Lisäksi valitsin mukaan mm. rosettiraudan, jonka avulla saveen saa painettua kukka-aiheen.

Kuva 20. Testikukkia

Tarvitsin mukaan työskentelyalustoja, jotka olisivat mahdollisimman kevyitä, työkalut, savea n. 10-15 kg, muovikulhot pakkaamista varten, muovipusseja, vastuslankakoukkuja, käsien puhdistusliinoja, kukista tehdyt kuvakortit, kankaita töiden väliin kuljetukseen ja muut kuviointiin tarvittavat tarvikkeet. Nämä kaikki sain pakattua vedettävään matkalaukkuun sekä pieneen selkäreppuun (Kuva 21).

Kuva 21. Tarvikkeita testipajaan

5.5.2 Ensimmäinen testipaja

Ensimmäinen työskentelyhetki oli yksikössä ennen asukkaiden kahvihetkeä. Savipajasta oli lähetetty mainos yksikköön, jossa kerrottiin tulevasta työskentelystä (Liite 4). Olimme päättäneet asukastoiminnan kanssa sen kestoksi noin tunnin. Aika määräytyi sen mukaan, mikä heidän kokemus oli asukkaiden keskittymiskyvystä ohjattuun toimintaan. Aika tuntui aluksi lyhyeltä, koska kokemus keramiikan opetustyöstä, oli toisenlainen. Valmisteluun paikan päällä minulta meni aikaa noin tunti.

Halusin, että pöydät laitettaisiin yhteen, jotta osallistujat näkisivät samalla toisensa ja toivoin näin yhteisöllisyyden kokemusten edistyvän. Paikkana oli Pakilakodin juhlasali, mikä sopi työskentelyyn hyvin. Pyörätuolilla saapuvia varten pöydän ympärille jätettiin tyhjiä paikkoja. Asukkaita alkoi saapua paikalle pieninä ryhminä. Kaikki 10 paikkaa täyttyivät. Ohjeistin tulijoita katsomaan kuvia kukista odotellessa sekä annoin palan savea käteen, materiaaliin tutustumista varten. Avustajina minulla oli ensimmäisessä testipajassa kolme henkilöä: kaksi henkilöä asukastoiminnasta sekä yksi harjoittelija. Ilman heitä en olisi pärjännyt. Tukea tarvittiin niin aihoiden leikkaamisessa, kuin muissakin työvaiheissa.

Työskentelyn aluksi vein osallistujien ajatuksia keväiseen metsään, joka on täynnä sini- ja valkovuokkoja. Huoli siitä, että alustusta ei jaksettaisi kuunnella, oli turha. Oma esittelyni, mitä ollaan tekemässä ja miksi, oli myös osajajon aloitusta. Lukuun ottamatta alussa olleita epäluuloja omista kyvyistä, työskentely sujui hyvin, kun auttavia käsiä oli tarpeeksi. Aika, jonka savipaja kesti, osoittautui juuri sopivaksi, pidempään ei olisi jaksettu välttämättä keskittyä. Kaikki saivat kukat valmiiksi ja suurin osa oli silmin nähden tyytyväinen valmiiseen työhön.

Alkuselostus siitä, että ollaan tekemässä yhteistä taideteosta Pakilakodin seinälle, sai mielestäni hyvän vastaanoton. Sanat ”osallistua yhteisen taideteoksen tekemiseen” tuntuivat olevan tärkeitä. Koin itse ja myös pajaan osallistuvan asukastoiminnan kokemus oli, että pajaan osallistujat kokivat onnistumisen kokemuksia. Moni oli silmin nähden onnellinen lopputuloksesta. ”Saikin tehtyä, vaikka epäilin etten osaa!” Osallistujat hymyilivät ja vaikuttivat tyytyväisiltä, kun kukka tipautettiin kulhoon ja se sai muotonsa. Kiersin lopuksi näyttämässä kukkia ryhmälle, jotta kaikki näkisivät, mitä on saatu aikaan.

Pelot myös siitä, että käsien likaantuminen olisi koettu ikäväksi, oli turha. Palautekeskustelussa asukastoiminnan kanssa esille tulivat mm. kuvio-ruulaimien ja pitsien käytön helppous ja palkitsevuus tekijöille käsivoimien ollessa heikot. Esille nousivat myös tuttujen esineiden käyttö työkaluna sekä muistitoimintoja kehittävä hienomotorinen työskentely.

Olin ohjannut testipajalaisia tekemään kostean savipinnan painannan lisäksi myös pyöriteltäviä savipalloja sekä savimakkaraita, joita voi kiinnittää

kukkaan ja tehdä niiden avulla kohokoristepintaa. Saven pyörittäminen ja savimakkaroiden pyörittäminen liittyvät käsien hienomotoriikkaan.

Ajatuksia syntyi myös siitä, voiko palvelu ollakin koulutuspaketti palvelukotien henkilökunnalle. Miten saataisiin jalkautettua taidetoimintaa paremmin osaksi yksikköjen toimintaa? Voiko työskentelyyn osallistuvan hoitohenkilökunnan mukanaolo edistää taiteen ja käsillä tekemisen käyttöä hyvinvoinnin edistämässä sekä luoda sille otollista ilmapiiriä? Pohdin kuitenkin, että onko henkilökunnalla kuitenkaan aikaa toiminnan järjestämiseen perustyön ohessa. Mietinnässä oli savityöskentelyn jälkeen myös se, mikä on tärkeää tekemisessä. Jos aikaa olisi käytettävissä enemmän, sekä lupauksena tilaajalle joku muu kuin seinäteoksen valmistaminen, voisi palvelun sisällön suunnitella eri tavoin.

5.5.3 Toinen testipaja

Toisessa testipajassa halusin kokeilla erityyppistä työskentelyä, kuin ensimmäisessä pajassa. Nyt otin kukkien rakentamisen lähtökohdaksi terälehtien ja kukan keskustojen yhdistelemisen (Kuva 22). Tarkoituksena oli löytää vastauksia siihen, löytyykö näin persoonallisempaa jälkeä, kun lähtökohdaksi kukalle ei ole sapluuna? Valmiiksi leikatut terälehdet muokkautuvat pajalaisten käsissä enemmän kuin valmiista aihioista leikattu kukan muoto. Lisäksi otin tekemiseen mukaan piparkakkumuotit kukkien keskustojen kolmiulotteiseen rakentamiseen. Kuvioinnissa keskityimme painantaan sekä savipalloihin ja savimakkaroihin sekä niiden lisäämiseen kukkien pintaan saaden näin aikaan reliefimäistä pintaa. Tein terälehdet ja kukkien keskustat valmiiksi ennen työskentelyä. Niiden tekeminen oli luonnollisesti hitaampaa kuin pelkkien levyjen. Toiseen testipajaan osallistui seitsemän henkilöä asukastoiminnan lisäksi.

Kuva 22. Työskentelyn aloitus valmiista paloista

Koin, että tämän tekniikan kanssa oli enemmän teknisiä ongelmia. Esille tulivat myös omaan esiintymiseeni liittyvät epäkohdat. Täytyy jatkossa huomioida, ettei omalla esiintymisellään anna vaikutelmaa, että aliarvioi kuulijoita. On vaikeaa tietää, milloin asioiden toistoa on liikaa. Myös testipajaan osallistuvan henkilökunnan (asukastoiminta) mukaan, ensimmäisen kerran tekniikka oli ollut selkeämpi. Asukkaiden fyysinen kunto ja mielialat vaihtelevat ohjaajien mukaan päivittäin, joka osaltaan vaikuttaa työpajan onnistumiseen.

Pinnankäsittelystä tuli mielestäni persoonallisempaa, kun pitsit eivät olleet kuvioinnissa mukana. On kuitenkin muistettava, että tärkeintä tekemisessä on työskentelyyn osallistuvien tyytyväisyys, ei pelkästään ohjaajan. Savipallojen pyörittäminen sujui melkein kaikilta, samoin kuin savimakkaroiden rullaaminen. Hienomotoriset harjoitteet saatiin sisällytettyä tekemiseen.

Yksi esille tullut ongelma oli, että valmiiden aihoiden käyttö joillakin osallistujilla tuntui liian ohjatulta. Osalla lyhytaikaishoidon asiakaista saattaa olla kokemusta keramiikan tekemisestä. Jos kokemusta on, voi aihe tuntua liian yksinkertaiselta ja epäluovalta tai osallistujilla voi olla toive tehdä omia aiheita. Täytyy varmistaa, että kaiken tasoiset tekijät voivat kokea onnistumista. Aiheenvaihtoa voitaisiin tietysti miettiä yhdessä kohderyhmän kanssa, esimerkiksi työskentelyn aluksi, mutta se voisi osoittautua hankalaksi. Jos keskittymiskyky on rajallinen, voi liian pitkä työskentely tuntua turhauttavalta.

Piparkakkumuotit olivat menestys (Kuva 23). Esine on tuttu ja sen käyttö on helppoa. Mietimme myös henkilökunnan kanssa voisiko omia esineitä painaa saveen? Omia pitsejä, helminauhaa tms. Tällöin muistelua saataisiin mukaan.

Kuva 23. Piparkakkumuotin painaminen saveen

5.5.4 Kolmas testipaja

Kahdessa ensimmäisessä testipajassa oli työstetty kukka-aiheita. Halusin ottaa mukaan yhdeksi seinäteoksen osaksi myös lehtiteeman (Kuva 24). Suunnitelmana oli, että kukkien lisäksi seinäteoksen osina olisivat myös kukkien väliin tulevat lehdet. Kukkien kuljetus aikaisemmissa testipajoissa oli toiminut hyvin. Toisessa testipajassa käytetyn tekniikan liitoksissa oli ollut pieniä ongelmia, mutta olin saanut pelastettua muutaman irronneen terälehdet ennen polttoa. Kukat olivat lasitettu valkoisella ja sinisellä lasitteella. Sinivalkoinen teema tuli sini- ja valkovuokko aiheesta. Värit sopivat hyvin myös ajankohtaan, koska juhlavuoden teemana oli satavuotta täyttävä Suomi.

Valitsin suunnitteluvaiheessa lehtien väriksi vaaleanvihreän lasitteen, jonka ajattelin sopivan seinätyön muihin väreihin. Aiheena työskentelyssä olivat nyt siis myös lehdet, joita tehtiin pahvisapluunoiden avulla. Otin mukaan kuviointiin myös aiemmin suosittu rullaimet ja pitsit. Myös lehdet pystytään kuljettamaan joko kulhojen sisällä tai pienessä laatikossa kankaiden välissä. Kun savi on vielä kostea, kestää se paremmin kuljetuksen murtumatta. Näin kuivan saven ominaisuus rikkoutua helposti, saadaan minimoitua.

Kuva 24. Luonnostelua lehtiaiheen aihioista

Lehdet syntyivät erikokoiseksi leikattujen pahvisapluunoiden avulla helposti. Lisäksi työstimme teokseen pienempiä kukkia, joissa käytimme piparkakkumuotteja. Eri kokoiset kukat toisivat lopulliseen työhön rytmiä. Työskentely sujui hyvin. Osallistujat olivat pääsääntöisesti oma-aloitteisia, mutta työskentelyssä ilmeni myös luottamuspulaa omiin kykyihin, mikä on normaalia uuden tekniikan opettelussa. Osallistujia saatiin paikalle seitse-

män. Mahdolliset muistisairaudet voivat aiheuttaa ongelmia ja levottomuutta tekemiseen. Jatkossa täytyy huomioida, ettei ketään pakoteta työskentelyyn.

Lisäksi teimme vielä muutaman isomman kukan, jotta nekin, jotka eivät olleet osallistuneet aiempiin savipajoihin saivat kokemuksen siitä. Osa muisti edelliset kerrat ja tunnelma muutenkin oli hyvä. Sapluunoiden käyttö tuntuu hyvältä valinnalta tekniikaksi. Piparkakkumuottien käytössä suurinta osaa piti auttaa saven irrottamisessa muotista. Tässä pajassa lähtökohtana työskentelylle oli savilevy, jonka olin kaulinnut pajalaisille, samoin kuin ensimmäisellä pajakerralla. Valmiiksi kaulittu levy oli ehkäisyt kuljetuksessa rikkoutumista hyvin. Testipajoihin perustuen, olin myös saanut vahvistuksen sille, että levyjen kauliminen olisi ollut suurelle osalle osallistujia mahdotonta heikkojen käsivoimien vuoksi.

5.5.5 Asukastoiminnan ohjaajien suullinen palaute kolmesta ensimmäisestä testipajasta

Kävimme palautteesta ja arvioinnista vapaamuotoista keskustelua ohjaajien kanssa jokaisen testipajakerran jälkeen. Näissä keskusteluissa päällimmäisinä oli tullut esiin mm. muistitoimintojen yhteys käsillä tekemiseen, tuttujen esineiden läsnäolo (esim. keittiövälineet), muistelun tärkeys, onnistumisen kokemukset ja niiden edistäminen. Hyvää testipajoissa asukastoiminnan mukaan oli ollut konkreettinen tekeminen, asukkaiden onnistumisen kokemukset ja helposti lähestyttävä aihe. Pohdinnassa oli ollut kustannustehokkuus. Miten toiminta saadaan kohdistumaan mahdollisimman suurelle osalle lyhytaikaishoidon asukkaita mahdollisimman pienellä kustannuksella.

5.5.6 Neljäs testipaja – hoitajat mukana

Olin saanut tässä vaiheessa vastaukset siihen, millaiset savityöskentelytekniikat sopivat parhaiten kohderyhmälle. Tekniikka, jolla työn saa valmiiksi, sopivat vaihtoehdot pinnankäsittelytekniikoiksi sekä kuljetuksessa huomioidtavat seikat olivat hahmottuneet. Uutena käytännön asiana vaihdoin kuitulevyiset savityöskentelyalustat kankaisiin. Leikkasin vahvasta kankaasta työskentelyalustan kokoisia paloja. Ongelmana edelleenkin oli ollut liikkuvan savipajan liikuttaminen julkisilla kulkuneuvoilla. Miten siis saisin painoa pois? Maksimi savimäärä, jonka pystyy kantamaan repussa kerralla, on 10-15 kg. Lisäksi muut työkalut ja tarvikkeet olisi mahdollista vedettävään matkalaukkuun. Nyt kun alustat vaihdettiin kankaisiin, sain tiputettua painoa 8 kg. Liikkuminen sujui huomattavasti helpommin, kun painoa oli vähemmän. Tein savilevyt kotona valmiiksi, mutta ne pystytään tekemään myös paikan päällä, kunhan valmisteluun varaa aikaa noin 20-30 minuuttia lisää. Savipaketin kuljettaminen on kuitenkin helpompaa, kuin valmiiksi

kaulittujen levyjen, joten jatkossa on parempi varata aikaa levyjen kaulintaan paikan päällä.

Olin lähettänyt kirjeen hoitajille kesän lopussa (Liite 5). Kirjeessä hoitajia informoitiin tulevasta savityöskentelyhetkestä ja sen sisällöstä. Ajankohta oli huomioitu työvuorolistoissa, niin että hoitajat pystyivät osallistumaan työskentelyyn. Myös Pakilakodin johto oli toivonut hoitajia mukaan. Heidän mukanaolonsa antoi kehitystyölle laajemman näkökulman. Hoitajat ovat päivittäin tekemisessä kodin asukkaiden kanssa ja ovat parhaita arvioijia siihen, millaisella taidetoiminnalla on virkistävä vaikutus.

Pelkona minulla oli, ettei kukaan hoitajista ehtisi paikalle kiireisen työn takia. Asia saatiin onneksi järjestettyä hyvin ja paikalle saapui neljä hoitajaa, jotka saivat myös itse osallistua savitöiden tekemiseen. He myös auttoivat asukkaita työskentelyssä aktiivisesti ja toiminta sai näin yhteisen tekemisen henkeä. Pakilakodin lyhytaikasihoidon asukkaita oli paikalla kahdeksan henkilöä. Työskentely onnistui yli toiveiden. Kaikki olivat innostuneita ja kaikki saivat aikaan töitä. Heti kun savilevy annettiin heille eteen, alkoi kukka-aihion leikkaaminen. Osa asukkaista alkoi tehdä myös kuviointia omatoimisesti (Kuva 25). Käsivoimiakin riitti, kunhan vähän avustettiin. Osa ei olisi malttanut lopettaa, vaan useita kukkia syntyi.

Kuva 25. Kukan kuviointia muovailupuikon avulla

Koen, että tärkeintä on innostumisen tunne, joka välittyy ja kokemus siitä, että osallistujat nauttivat tekemisestä. Osallistujissa oli myös ollut joka kerta asukkaita, jotka vaativat enemmän auttavia käsiä ja motivointia.

Muistiongelmät saattavat aiheuttaa ahdistusta, joka saattaa purkautua näissä ryhmähetkissä. Kokemus siitä, jos saa ihmisen ”kiinnitettyä hetkeen”, on palkitsevaa myös ohjaajalle. Hoitajien palaute oli hyvää ja innostunutta. Kyselylomake täytettiin paikan päällä heti työskentelyn jälkeen (Liite 3).

5.6 Teoksen pystytys

Valmiin palvelun kokonaiskustannukseen on laskettava myös teoksen pystytys ja töiden tuominen yksikköön. Olimme tehneet seinäteosta neljässä testipajassa, joten töiden määrä oli suurempi, kuin olin odottanut. Paikka, jonka Seniorisäätiö oli osoittanut, oli Pakilakodin aulassa (Kuva 26 ja 27). Neljän pajakerran töiden ripustukseen on varattava aikaa jopa neljä tuntia. Nyt tein sen kollegan kanssa yhdessä noin kolmessa tunnissa. Osa ajasta menee sommitteluun ja ideointiin. Voisiko työssä olla ripustusohje, joka tulisi mukana, kun työ tuodaan yksikköön? Henkilökunnan käyttö tähän työhön voi kuitenkin olla ongelmallista kiireisen työn takia. Vai voisiko sitä aikaa, jonka Septaria käyttää työn ripustukseen, ajatella markkinointityönä seuraavia pajoja ajatellen. Saisimme aina mainoskuvaa jokaisesta toteutuneesta teoskokonaisuudesta.

Kuva 26. Valmis seinäteos Pakilakodin aulassa

Kuva 27. Yksityiskohta seinätyöstä

Työskentelyn aikana syntyneet lehtiaiheet päätin jättää pois lopullisesta seinätyöstä. Myös muutamia kukkia, joiden tekemiseen olin ottanut erivärisen saven, jäivät lopullisesta työstä pois, koska ne eivät istuneet sommitelmaan. Lehtikuviot sekä tummasta savesta tehdyt kukat muodostivat kuitenkin oman kokonaisuutensa, jonka jätin Pakilakotiin hoitajien, henkilökunnan sekä asukkaiden itse ripustettavaksi haluamaansa paikkaan.

5.7 Liikkuva savipaja muotoutuu palveluksi

Palvelun testaamisen kautta liikkuva savipaja alkoi muotoutua. Haasteet liittyen palvelun liikuteltavuuteen sekä sen sisältöön hahmottuivat. Liikkuvan savipajan kohderyhmät voivat olla erilaisia. Prototypointivaiheessa kohderyhmänä olivat vanhustenpalvelussa toimiva lyhytaikaishoito ja sen asiakkaat. Jatkossa pajoja voidaan tarjota mielenterveyskuntoutujien sekä kehitysvammaisten lisäksi esimerkiksi työyhteisöille. Uudet asiakasryhmät tarvitsevat palvelun uudelleen testaamista savityöskentelyn osalta. Valmiit sapluunat sekä koristelutekniikat voivat olla esimerkiksi asioita, joita voidaan räätälöidä eri kohderyhmille. Raskaita työkaluja on kuitenkin mahdollonta kuljettaa, jos käytössä ei ole kuljetuspalvelua. Tämä antaa reunaehdot uusien palveluiden suunnittelulle. Pajan liikuttelusta saadut vastaukset ovat sovellettavissa jatkossa. Kukka aiheena on helposti muokattavissa erilaisille ryhmille sopivaksi.

5.7.1 Palvelun liikuteltavuus

Testipajojen kautta liikkuva palvelu konkretisoitui (Kuva 28). Kuljetuksen testaaminen käytännössä sekä kohderyhmän kohtaaminen aidossa tilanteessa auttoivat näkemään ongelmakohtia. Yllättävää oli, että painavat puiset työskentelyalustat eivät olleet välttämättömiä. Työskentelyalustojen tarpeellisuus oli tuntunut oleelliselta savityöskentelyssä. Kankainen alusta toimi tässä tekniikassa hyvin ja helpotti töiden nostamista kuljetuskulhoihin.

Työvälineiden paino riippuu valittujen työkalujen materiaalista. Usein keramiikan työvälineet ovat puisia tai metallisia. Liikkuvan savipajan kyytiin on mahdollista savi, työvälineet, savitöiden kuljetusmateriaali sekä keraamiset mallit kukista. Kaulimien määrän vähentäminen auttoi hallitsemaan savipajan painoa. Jokaiselle osallistujalle oman kaulimen ottaminen mukaan olisi myös ollut turhaa. Kaulimen käytössä tarvitaan käsivoimia, joita kohderyhmällä on huonosti.

Savimääränä 10-15 kg on maksimi, jonka yksi henkilö jaksaa kuljettaa työvälineiden lisäksi. Jos työstettävien töiden kokoa pienennetään, riittää se noin 15 osallistujalle. Ryhmien ollessa isompia voidaan tarvita kahta opettajaa pajan vetämiseen. Tällöin palvelun kulut ovat myös suuremmat. Kuljetusväline, pakkaustapa sekä valitut työkalut tarkentuivat testipajojen avulla. Pinottavat kulhot sekä töiden kuljetus kosteana, olivat oleellisia ratkaisuja palvelun liikuteltavuudessa.

Liikuttaessa julkisilla kulkuvälineillä, on myös huomioitava nostot busseihin tai raitiovaunuihin ja niistä pois. Jos kuljetusvälineenä on vedettävä matkalaukku, on mietittävä, miten selvitä erilaisista maastoista tai mm. talvesta. Palvelun testaamisessa käytettiin vedettävää matkalaukkuja, jonka renkaat olivat suhteellisen pienet. Laukku liikkui hyvin, kun lunta ei ollut maassa. Huomioitavaa kuitenkin on, että tämän tyylinen laukku ei toimi talviaikaan. Renkaat ovat liian pienet lumiseen maastoon. Hyvä vaihtoehto ja hankinta tulee mitä luultavammin olemaan isompi pyöräinen vetolaukku, joita myydään ns. vedettävänä kauppalaukkuna. Työntekijöiden terveys ja mahdollisimman pieni rasitus selälle on otettava huomioon.

Kuva 28. Yhteenveto palvelun liikuteltavuudesta

5.7.2 Savityöskentely

Neljässä pidetyssä testipajassa muotoutui kohderyhmälle sopivat savityöskentelytekniikat, ryhmäkoko sekä pajan kesto (Kuva 29). Myös tehtyjen kyselyiden avulla oli saatu vastauksia näihin seikkoihin. Savityöskentelytekniikkojen valinta vaikuttaa olennaisesti työn visuaaliseen ilmeeseen. Asiakkaalla, jolla ei ole kokemusta keramiikanteosta ei voi olla tietoa siitä, mitä voidaan tehdä ja miten, jotta saadaan onnistunut lopputulos. Onnistunut lopputulos määrittyy sen mukaan, mikä on kohderyhmä ja mitkä tavoitteet toiminnassa ovat. Myös palveluntarjoajan on koettava onnistumista, jotta toimintaa voidaan jatkaa ja se on ohjaajalle palkitsevaa. Tällöin tekemisessä säilyy innostus ja asiakas saa palvelusta enemmän. Tärkeää on sisällyttää savityöskentelyyn ja keraamisen yhteisteoksen tekemiseen kaikkien osapuolten toiveet ja näkökulmat.

Suurella osalla lyhytaikaishoidon asiakkaista on muistisairaus. Muistisairaalalle on olemassa vain tämä hetki ja hataria muistoja menneisyydestä. Olennaista on miettiä, miten tätä hetkeä voi tukea niin, että se on palkitsevaa savipajaan osallistuvalla henkilöllä. Yhteisön ja yksikön kannalta on tärkeää miettiä, millainen teos tilaan rakennetaan, mitä se antaa jälkikäteen. Palvelun tarjoajan sekä ohjaajan kannalta on tärkeää miettiä, millaisen kuvan valmistunut teos antaa yrityksestä sekä millaisen työn suunnittelu ja toteutus ovat ohjaajalle motivoivaa ja innostavaa. Oman ammattitaidon kehittäminen sekä haastaminen tekevät työstä mielenkiintoista.

Kuva 29. Yhteenvedo savityöskentelystä

Ammattilaisen tehtävänä on kertoa ja valita asianmukainen tapa tekemiseen. Savityöskentely voi olla myös terapialähtöistä, jolloin on kyse taide-terapiasta. Kun tarjotaan palvelua, joka lupaa taideteoksen yksikköön tunnin kestävässä pajassa, on lähtökohta tekemiselle erilainen. Kumpaakin tarvitaan, mutta on myös mietittävä mikä on ”meidän juttu”, mitä osaamista me voidaan tarjota? Toivottavaa on, että alalla olisi monipuolista palvelua. Jokainen alan toimija voisi tarjota sitä, missä on paras.

Septarian tarjoamassa taidetoiminnassa voi ja pitääkin olla kuntouttavia, terapeuttisia, virkistäviä sekä hyvinvointia edistäviä lähtökohtia. Liikkuvan savipajan tarkoituksena on hyvinvoinnin edistäminen savityöskentelyn avulla, mutta sen tavoite on myös visuaalisesti toimivan seinäteoksen rakentaminen asiakkaalle. Seinäteoksen kautta palvelu saa laajemman merkityksen. Taiteen lisääminen hoitolaitosympäristöihin on ajankohtainen teema (vrt. prosenttitaide). Jos savityöskentelyhetki muuttuu pelkästään muovailuksi, ilman ohjausta ja yhteistä tavoitetta ei lupausta työn tilaajalle voida täyttää.

Hienomotoristen harjoitteiden vaikutuksesta asiakasryhmälle saatiin vain oletuksia. Testipajaan osallistuvien hoitajien ja henkilökunnan arvioinnissa virkistymistä kuitenkin todettiin tapahtuvan työskentelyn aikana. Käsilä tekeminen on tutkimuksien mukaan aivotoimintaa aktivoivaa (kts. esim. Huotilainen 2016). Savityöskentelytekniikoissa otettiin huomioon hienomotoriikka mm. savipallojen pyörittelyn ja saven rullaamisen avulla. Painanta/reliefikoristelu, puuveitset, valmiin levyn kauliminen, sapluunoiden käyttö, ryhmäkoko, pajan kesto sekä tutujen esineiden merkitys muotoutuivat palvelun testaamisen avulla.

5.8 Prototyyppi liikkuva savipaja -palvelusta

Liikkuvan savipajan prototyyppi saatiin valmiiksi. Palvelu ei kuitenkaan ole vielä valmis. Palvelun prototyypin syntyminen oli tämän opinnäytetyön tavoite. Seuraava vaihe on palvelun yksityiskohtien hiominen, hinnoittelu sekä mainosmateriaan tuottaminen ja markkinointi. Jos palvelu löytää asiakkaita, on sitä tarkoitus parannella vastaamaan vielä paremmin kohderyhmän tarpeita. Prototyyppiä on tarkoitus jatkokehittää. Myös muiden mahdollisten kohderyhmien mukaan ottaminen suunnittelutyöhön tulee pohdittavaksi tulevaisuudessa.

Konseptointi tarkoittaa suunnitelmaa palvelun keskeisestä ideasta ja sen kuvaamista asiakkaalle. Palvelukonsepti sisältää palvelun tarinan, jonka avulla hahmotetaan, mitä ollaan tarjoamassa. Palvelupolku kertoo, mistä palvelussa on kyse. (Tuulaniemi 2011, 191.) Prototypoinnin avulla voidaan konseptia kehittää ja saadaan tietoa niiden toimivuudesta (Tuulaniemi 2011, 196).

5.8.1 Palvelunkuvaus

Palvelunkuvaus muotoutui prototypoinnin avulla. Prototypointi tarkoittaa ensimmäistä versioita palvelusta ja sen testaamista oikeassa ympäristössä (Tuulaniemi 2011, 196). Syntynyttä palvelunkuvausta on tarkoitus käyttää tulevan mainosmateriaalin pohjana sekä markkinoinnin apuna, kun palvelua kehitetään tuotteeksi ja tarjotaan markkinoille (Kuva 30). Palvelunkuvaus kertoo liikkuva savipaja -palvelun sisällön. Kukkapaja liikkuvan savipajan palveluna sisältää savityöskentelyä sekä keramiikkataidetta. Asiakkaalle luvataan valmis seinäteos yksikköön, mutta myös kerrotaan työskentelyn sisällön tavoitteet. Liikkuvan savipajan tavoitteissa on yhteisöllisyyden sekä onnistumisen kokemusten edistäminen. Lisäksi palvelun tavoitteet liittyen muisteluun sekä virkistymiseen tuodaan esille. Kuvaus kertoo mitä tehdään ja miten.

Kukkapaja

– savityöskentelyä ja keramiikkataidetta

Keramiikkakeskus Septarian Kukkapaja yhdistää yhteisöllistä savityöskentelyä sekä keramiikkataidetta.

Pajassa rakennetaan kukkia savesta. Kukista syntyy keraaminen seinäteos yksikköön. Työskentelyssä yhdistyvät muistelu, käsillä tekeminen, taide, virkistys, onnistumisen kokemusten edistäminen sekä yhteisöllisyyden näkökulma.

Kohderyhmä: vanhainkodit, palvelukodit sekä vanhusten palvelut

Pajan kesto n. 1 h

Osallistujamäärä max. 10 asukasta + max. 5 henkilökunnan edustajaa

*Henkilökuntaa tarvitaan ohjaushetken vähintään kaksi henkilöä

*Työskentelyyn tarvitaan tila, jossa pöydät ja tuolit

*Kukkapajoja voidaan tilata useampia ja näin rakentaa yksikköön kukkaseinää. Keraaminen kukkaseinä tekee näkyväksi henkilökunnan ja asukkaiden kädenjäljen ja jättää ihmisistä muiston

Pajan hinta sisältää kuljetukset, pajan valmistelun sekä purkamisen, materiaalit, kohderyhmän tuntevan ohjauksen, poltot, lasitustyön, valmiin taideteoksen kuljetuksen yksikköön sekä seinätyön ripustamisen

Kuva 30. Palvelunkuvaus

5.8.2 Liikkuvan savipajan palvelupolut

Palvelupolkua voidaan rakentaa niin palvelun tarjoajan kuin palvelun kohderyhmän näkökulmasta. Ensimmäinen polku rakennettiin Keramiikkakeskus Septarian henkilökunnan tueksi. Kun polku rakennetaan asiakkaan näkökulmasta, on se erilainen. Asiakkaan palvelupolku on kuvattu myöhemmin tässä kappaleessa. Liikkuva savipaja -palvelu voidaan jakaa 11 palvelutuokioon. Palvelutuokioista muodostuu Septarian palvelupolku (Kuva 31). Alla olevien tuokioiden yhteydessä käydään läpi myös tuokioihin liittyviä mahdollisia ongelmakohtia sekä kontaktipisteitä, joiden avulla asiakaskokemukseen voidaan vaikuttaa.

Palvelutuokio nro 1 on tilauksen vastaanottaminen. Septarian nettisivujen kautta asiakas on valinnut haluamansa palvelun. Valinnasta tulee Septarian sähköpostiin ilmoitus. Tilaajaan otetaan yhteyttä, sovitaan ajankohdasta, kerrotaan tilavaatimuksista ja muista käytännön asioista. Kontaktipisteinä ovat nettisivujen ulkoasu, tilaamisen helppous ja selkeys sekä sähköpostin sisältö. Haasteena on saada palvelun mainosmateriaalista selkeä ja kiinnostava.

Palvelutuokio nro 2 on savipajan kuljettaminen paikan päälle. Tarvikkeet kuljetetaan vedettävän matkalaukun sekä selkäreppun avulla kohteeseen. Mukaan pakataan savea (väh. 10 kg), kulhot (10 kpl), vastuslankakoukut, pakkaus- ja työskentelykankaat, puuveitsiä (10 kpl), pitsejä, kuviorullaimia, piparkakkumuotteja, kuvia aiheesta, savileikkuri, yksi kaulin, yksi kuitule-

vyalusta, kaksi piirakkakaulinta, erilaisia muovailupuikkoja (10 kpl), muovipusseja, sumutuspullo, sakset, käsipyyhkeitä, keraamiset mallit sekä pahvisapluunat. Palvelun testaamisen kautta tämän vaiheen kehityskohdiksi osoittautuivat liikuteltavan pajan paino sekä sopiva kuljetusväline. Pajan painoon vaikuttavat ryhmän koko (paljon savea tarvitaan sekä savitöiden koko), työkaluvalinnat sekä työskentelyalustojen materiaali. Kontaktipisteinä ovat kuljetusvälineen visuaalinen ilme. Tarkoituksena on teettää kuljetusvälineeseen liikkuvan savipaja -mainosteksti.

Palvelutuokio nro 3. Alkuvalmistelut paikan päällä pystytään tekemään noin tunnissa, jos ohjaaja saa apua henkilökunnalta pöytien ja tuolien järjestelyyn. Pöydät on hyvä yhdistää, jotta tunne siitä, että ollaan tekemässä yhteistä teosta, voimistuisi. Pyörätuolilla liikkuville jätetään pöydän ympärille tyhjiä paikkoja. Alkuvalmisteluihin kuuluvat savilevyjen kauliminen valmiiksi ja niiden laittaminen työskentelykankaiden väliin. Lisäksi mallikappaleet, laminoidut kuvat sekä työkalut jaetaan pöydille valmiiksi. Ongelmakohta voi olla auttavan henkilökunnan puuttuminen, henkilökunnan kiire, sopivien pöytien ja tuolien löytyminen. Näistä on sovittava etukäteen yksikön kanssa. Kontaktipisteinä on tilan järjestys sellaiseksi, jotta yhteisöllisyyden kokemukset mahdollistuvat savityöskentelyn aikana.

Palvelutuokio nro 4. Pajalaisten vastaanottaminen tapahtuu osissa henkilökunnan toimiessa apulaisina. Kaikkia tervehditään ja toivotetaan tervetulleiksi. Odotellessa voidaan katsoa kuvia työskentelyn aiheesta ja tutustua saveen materiaalina ”tutustumispala savea käteen”-alkutehtävän avulla. Haasteena on saada osissa tulevat pajalaiset odottamaan kaikkien paikalle tulemistä ja työskentelyn aloitusta. Pajalaisten pelkotilat siitä, ettei savityöskentelyä osata, on huomioitava. Kontaktipisteinä ovat pajalaisten vastaanottaminen, tutustumispala savea käteen- tekniikka, laminoidut kuvat aiheesta ja kannustus tekemiseen.

Palvelutuokio nro 5. Aloituksessa on huomioitava rauhallinen ja iloinen puhumistapa ja käytettävä mikrofonia, jos sellaiseen on mahdollisuus. Aloituksessa esitellään, kuka pajan ohjaaja on ja mitä ollaan tekemässä. Myös keramiikan työskentelyprosessi käydään läpi. Aloituksessa korostetaan sitä, että ohjausta ja apua tekemiseen saa pajan aikana. Yhteisen taideteoksen tekemisen painottaminen on tärkeää. Olennaista on myös viedä osallistujien mielikuvia seinäteoksen aiheeseen ja herätellä näin pajalaisten muistoja aiheesta. On painotettava lupausta, että jokainen saa työn valmiiksi ja sitä, että tekeminen ei vaadi aiempaa kokemusta savityöskentelystä. Haasteena tuokiassa on huomioida mahdollinen kärsimättömyys ja pajalaisten huoli omasta osaamattomuudesta. Kontaktipisteinä pajan aloitustuokiassa on ohjaajan tapa esittäytyä ja tekniikan esittelyn selkeys.

Palvelutuokio nro 6. Työskentelyn aikana on tärkeää kannustaa ja kehua osallistujia onnistumisissa. Auttaminen tekemisessä pitää olla sellaista, että tekijän kädenjälki ja valinnat pinnankuvioinnissa jäävät mahdollisimman paljon näkyviin. On kuitenkin autettava tekemisessä sen verran, että

savityö valmistuu työskentelyn aikana. Haasteena hetkessä on, ettei osallistujia autettaisi liikaa ja näin hävitettäisi persoonallista käden jälkeä ja ilmaisuja. Kiireen tuntua ilmapiirissa on vältettävä. Ohjaustyö sekä kannustaminen ovat olennaiset kontaktipisteet työskentelyn aikana, samoin käytettävät työkalut ja niiden tuttuus (esim. leivontaan liittyvät työkalut). Myös muistelun sitominen tekemiseen tuttujen työvälineiden kautta on tärkeää.

Palvelutuokio nro 7. Työskentelyn lopetuksessa osallistujia kiitetään osallistumisesta ja kerrotaan, milloin valmis seinätyö saapuu pystytykseen ja on nähtävissä yksikössä. Valmiit työt nostetaan kuljetuskulhoihin kankaiden avulla sen jälkeen, kun niiden taakse on kiinnitetty koukku polton kestävästä vastuslangasta. Lopuksi työt näytetään osallistujille niin, että jokainen voi nähdä, mitä ollaan saatu aikaiseksi. Lopuksi voidaan jakaa myös kosteita käsipyyhkeitä, joiden avulla suurin osa savesta saadaan käsistä pois. Loppusiivous tehdään yhdessä henkilökunnan kanssa. Tästä on sovittava etukäteen. Lopputöihin menee aikaa noin tunti.

Ennen yksiköstä poistumista sovitaan henkilökunnan kanssa tarkemmin paikasta, johon valmis seinätyö sijoitetaan. Samassa yhteydessä paikka kuvataan ja seinämateriaali tarkistetaan. Kuvaus helpottaa seinäteoksen sommittelun suunnittelua. Seinämateriaali selvitetään, jotta mukaan työn pystytykseen osataan ottaa mukaan sopivia kiinnitysvälineitä. Jos seinätyölle osoitettu paikka on kiviseinää, voi kiinnitys osoittautua hankalaksi. Tällöin on mahdollisesti etsittävä sopivampi paikka työlle tai kiinnitettävä työ sen valmistuttua esim. puulevyyn. Tämä kuitenkin lisää palvelun kustannusta. Lisäkustannuksesta on neuvoteltava yksikön johdon kanssa. Kontaktipisteinä ovat loppusanat sekä valmiiden töiden näyttäminen osallistujille.

Palvelutuokio nro 8. Töiden kuljetus Septariaan tapahtuu pajan jälkeen. Kulhojen, joissa valmiit työt ovat, väliin laitetaan pehmusteeksi pehmeä kangas (esim. froteepyyhe). Näin kulhot voidaan pinota niin, että ne mahduttavat vedettävään laukkuun työkalujen kanssa. Työkalut pestään vasta Septariassa. Tärkeää on huomioida, ettei koholla olevia kuvioita vahingoiteta kuljetuksen aikana. Haasteena tässä tuokiossa on töiden pakkaaminen ja niiden säilyminen ehjinä kuljetuksen aikana. Riskinä kuljetuksessa on irtaavat töiden osat. Kontaktipisteinä on kuljetusvälineen visuaalinen ilme.

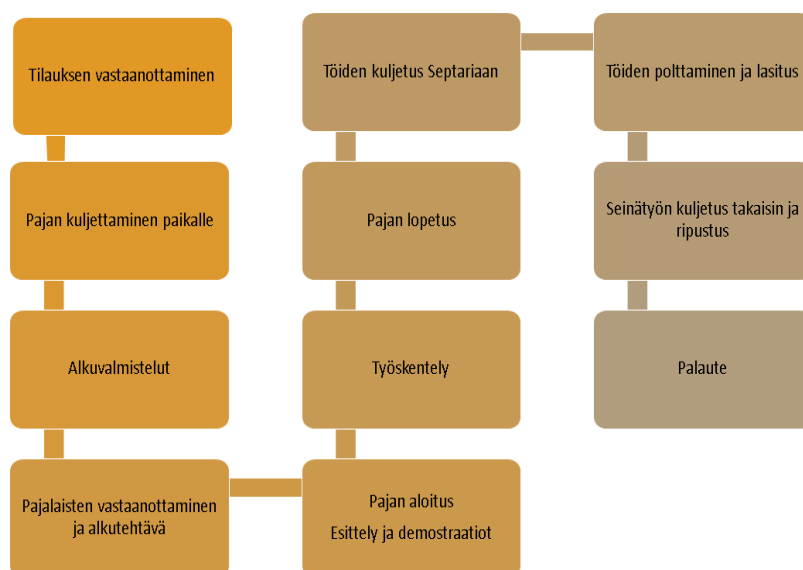
Palvelutuokio nro 9. Töiden polttaminen ja lasittaminen tapahtuu noin viikon päästä pajasta. Töiden on annettu kuivaa rauhassa kulhoissa, kuitenkin niin että pehmusteet välistä on otettu pois ja kulhot kukkineen on levitetty pöydälle tai hyllyyn kuivumaan. Työt viimeistellään kostealla sienellä kevyesti vielä ennen raakapolttoa, jotta työ saa viimeistellyn ilmeen. Viimeistelyyn menee aikaa noin 0,5 h. Lasittaminen on helppo tehdä kastamalla työt lasitelietteen. Töiden koko ja muoto soveltuvat tähän hyvin. Jatkossa on tarkoitus tarjota muutamaa lasitevaihtoehtoa, joista yk-

sikkö voi valita mieleisensä. Värivalinnasta sovitaan etukäteen henkilökunnan kanssa tai valinta tehdään Septarian puolesta tilan ehdoilla. Lasittamiseen menee aikaa n. 0,5-1 h. Kontaktipisteenä on töiden onnistunut visuaalinen ilme (viimeistely ja lasite).

Palvelutuokio nro 10 on seinätyön kuljetus takaisin yksikköön ja työn ripustus. Valmis teos mahtuu selkäreppuun. Töiden pakkaaminen on tehtävä huolella, jotta työt säilyvät ehjinä. Työ sommitellaan ja kiinnitetään paikalleen. Työhön kuuluu myös pieni kyltti, jossa lukee työn nimi, teksti siitä, että työ tehty esim. lyhytaikaishoidon yksikön asukkaiden kanssa, vuosiluku ja keramiikkakeskus Septarian logo. Työ kuvataan paikallaan ja materiaalia käytetään myöhemmin markkinoinnissa. Kontaktipisteinä ovat seinäteoksen sommittelu, työn nimikyltti sekä kuljetusvälineen visuaalinen ilme. Työn yhteyteen voidaan myös lisätä kuvia työskentelystä.

Palvelutuokio nro 11 on palautteen kerääminen. Seinäteoksen pystytyksen jälkeen kerätään arvio palvelusta sähköpostin välityksellä. Palvelua kehitetään eteenpäin palautteen sekä ohjaajien omien huomioiden avulla. Kontaktipisteinä ovat palautteen antamisen helppous.

Septarian palvelupolku

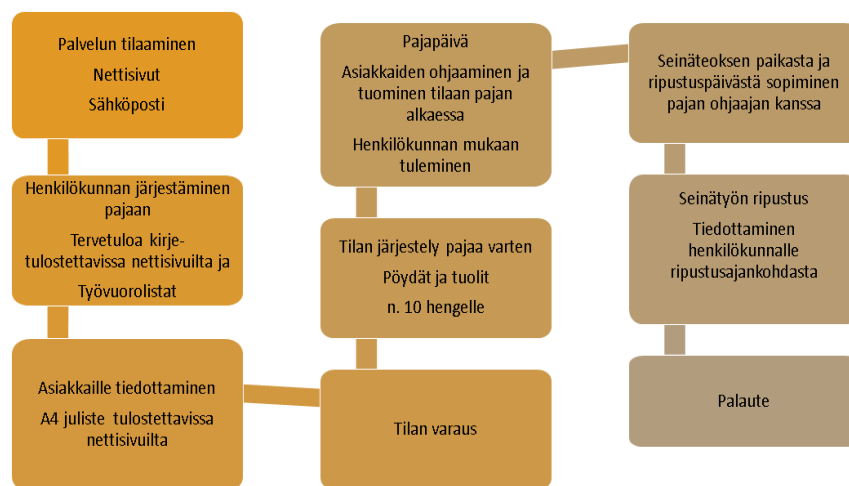

Kuva 31. Septarian palvelupolku

Asiakkaan palvelupolussa tuokioita ovat palvelun tilaaminen, henkilökunnan järjestäminen pajaan, asiakkaille tiedottaminen, tilan varaus, tilan järjestely, pajapäivä, seinäteoksen pystytyksen ajankohdasta ja paikasta sopiminen, ripustuspäivä sekä palautteen antaminen (Kuva 32). Nettisivuilta on tulostettavissa pajan esittelymainos asiakkaille sekä infokirje hoitajille.

Ensimmäisessä palvelutuokiassa palvelu tilataan nettisivuilta. Kontaktipisteinä on nettisivujen helppokäyttöisyys ja selkeys. Tilausvahvistuksen tultua, Septaria ottaa yhteyttä asiakkaaseen sähköpostilla. Viestinvaihdossa asiakas saa vastauksen tilavaatimukseen, henkilökunnan tarpeeseen, työvuorolistojen huomioimiseen, seinäteoksen paikan pohdintaan sekä mahdollisiin muihin toiveisiin. Pajapäivänä tilaaja varmistaa käytännön järjestelyt (tilan, asiakkaat paikalle sekä henkilökunnan mukaan tuleminen). Kontaktipisteinä ovat tiedotuksen selkeys ja infomateriaalin visuaalinen ilme. Seinäteoksen ripustusvaiheessa ei henkilökunnan tarvitse olla mukana, mutta asiasta on tiedotettava yksikköön. Palautelomakkeen tilaaja saa työn ripustamisen jälkeen sähköpostilla. Kontaktipisteinä palvelutuokiassa on palautteen antamisen helppous.

Asiakkaan palvelupolku

Kuva 32. Asiakkaan palvelupolku

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi tuotti prototyypin liikkuva savipaja -palvelusta. Palvelun testaamisen avulla syntyi palvelunkuvaus sekä palvelupolut. Testipajojen avulla saatiin arvokasta palautetta ja tietoa palvelun sisällön kehittämiseen. Kyselyiden avulla saatu tieto palveluntarpeesta sekä arvio palvelusta auttoivat kehitystyössä. Pakilakodin asukastoiminnalle ja johdolle sekä neljänteen pajaan osallistuvien hoitajien arvio palvelusta oli positiivinen. Kehitystyö pääsee kuitenkin vasta nyt kunnolla eteenpäin, kun palve-

lunkuvaus on syntynyt. Palvelunkuvauksen avulla päästään suunnittelemaan mainosmateriaalia sekä selvittämään onko palvelulle todellisia markkinoita. Myös palvelun muut mahdolliset kohderyhmät otetaan kehitystyön alle. Palvelun visuaalinen ilme rajautuu opinnäytetyön ulkopuolelle. Toiveena on käyttää tähän ulkopuolista palveluntarjoajaa, jotta materiaalista saadaan visuaalisesti yhtenäinen sekä toimiva.

6.1 Kyselyn vastaukset liittyen palvelun arviointiin

Pakilakodin asukastoiminnalle sekä johdolle tehdyssä kyselyssä saatiin palvelun tarpeen kartoituksen lisäksi arvio palvelusta (Liitteet 1-2). Vastaukset saatiin samaan aikaan, kuin palvelun tarpeeseen liittyvät vastaukset eli kun kolme testipajaa oli pidetty. Neljänteen testipajaan osallistuvilta hoitajilta (neljä henkilöä) saatiin arvio työskentelystä kokemuksena sekä arviointi saviöskentelyn vaikutuksesta asukkaisiin yhteisöllisyyden sekä onnistumisen kokemusten näkökulmasta (Liite 3). Hoitajien arvio palvelusta annettiin neljännen testipajan yhteydessä. Palvelunarvioinnissa käytettyjä pelkistettyjä ilmaisia tuotiin taulukoiden (Taulukot 7-10) vasemman puoleiseen sarakkeeseen ja niiden aihealueet teemoiteltiin taulukoiden oikeanpuoleiseen sarakkeeseen. Vastaukset on merkitty numerokoodin. Vastauksia saatiin yhteensä seitsemältä henkilöltä.

Taulukko 7. Asukastoiminnan sekä Pakilakodin johdon arvio palvelusta

Pelkistetyt ilmaiset	Teema
Toive yhteisöllisyydestä toteutui (1)	Yhteisöllisyys
Määrällisesti pajasta hyötyi vain 15 % asukkaista (1)	Kustannustehokkuus
Epäsuorasti pajasta hyötyy myös teosta katselevat (1)	
Palautteen perustella palvelua voisi tilata (3)	Palvelun kiinnostavuus
Jos hinta on kohdillaan, palvelua voitaisiin tilata (3)	
Ollut ihanaa! (2)	
Hienot työt ja tekniikat (2)	

Asukastoiminnan sekä palvelukodin johdon kyselyn vastuksissa tuli esille kustannustehokkuus. Palvelu tässä muodossa kohdistuu liian pieneen kohderyhmään (15% asukkaista). Toiveena oli, että palvelu saataisiin kohdistumaan koko Pakilakodin lyhytaikaishoidon asiakkaille. Epäsuorasti pajan tuotoksista kuitenkin hyötyisi laajempi ryhmä valmiin seinätyön kautta.

Palvelu koettiin hyväksi ja kiinnostavaksi, jos palvelun hinta saadaan kohdilleen. Yhteisöllisyyden toive koettiin toteutuvan palvelussa.

Asukastoiminnan sekä johdon kyselyn lisäksi arvio pajasta saatiin myös neljänteen pajaan osallistuvalla hoitohenkilökunnalta. Vastauksia saatiin testipajasta kokemuksena, tekemisen vaikutuksesta asukkaiden onnistumisen sekä yhteisöllisyyden kokemuksiin.

Taulukko 8. Hoitajien kokemukset testipajasta

Pelkistetty ilmaisu	Teema
Kiinnostava (4) Innostava (5) Yllätyksellisyys (7)	Virikkeellinen
Mukava (5,6) Hauska (5) Mielihyvää herättävä (7)	Psyykkistä hyvinvointia edistävä
Valinnanmahdollisuudet pinnankäsittelyssä (4)	Valinnaisuus
lääkkäille sopiva teknisesti (4)	Teknisesti sopiva
Yhdessä tekemistä (6)	Yhteisöllisyys

Neljänteen testipajaan osallistuvien hoitajien vastauksissa tuli esille savi-työskentelyn virikkeellisyys sekä yhteydet psyykkiseen hyvinvointiin. Tekniikkavalinta todettiin soveltuvan hyvin kohderyhmälle. Valinnanmahdollisuutta pinnankäsittelytekniikoissa pidettiin hyvänä, myös yhteisöllisyys tuli esille.

Taulukko 9. Hoitajien arvio testipajaan osallistuvien asukkaiden onnistumisen kokemuksista

Pelkistetty ilmaisu	Teema
Yllätyksen ja ilon tunteet (5) Onnistumisen kokemuksia syntyi (7)	Onnistumisen kokemukset
Paja sisälsi vaihtoehtoja (4)	Valinnaisuus
Arkuus väheni keskittymisen myötä (6)	Mukaansa vievä

Hoitajien arvio onnistumisen kokemusten edistämisestä oli myönteinen. Testipajaan osallistuvat hoitajat kokivat asukkaiden saavan työskentelyn aikana yllätyksen ja ilon kokemuksia. Pajan sisältämä vaihtoehtoisuus koettiin hyväksi. Alussa ollut arkuus häveni tekemiseen keskittymisen myötä.

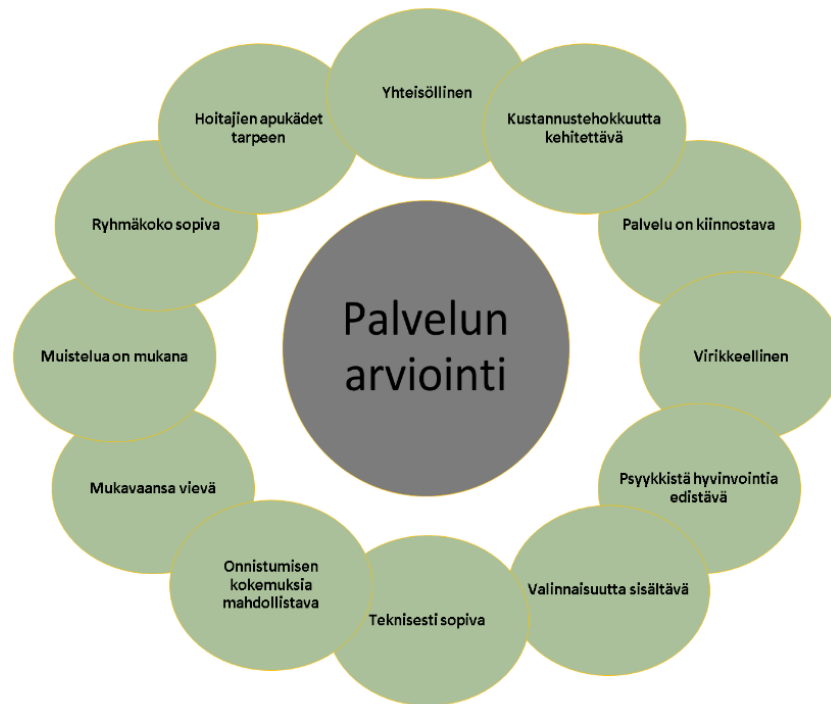
Taulukko 10. Hoitajien käsitys yhteisen taideteoksen tekemisen merkityksestä yhteisöllisyyden kokemukseen

Pelkistetty ilmaisu	Teema
Yhdessä tekemisen tärkeys (7)	Yhteisöllisyys
Yhteisen taideteoksen esillepano tärkeää (4)	
Tekemisen muistelu yhdessä jälkikäteen teoksen äärellä (6)	Muistelu

Yhdessä tekeminen ja yhteisen taideteoksen esille laittaminen yksikköön koettiin tärkeäksi. Yhteisöllisyyden teema nousi esiin. Yhteisen taideteoksen esillepano yksikköön tuo mahdollisuuden muisteluun. Palvelun testaamisen kautta yksikköön syntyi taidetta.

Kyselyssä esiin tullut arviointi testipajoista oli positiivinen (Kuva 33). Kuvaan on yhdistetty johdon, asukastoiminnan sekä hoitajien näkökulmat. Palvelu koettiin kiinnostavaksi, virikkeelliseksi, psyykkistä hyvinvointia sekä onnistumisen kokemuksia edistäväksi. Myös yhteisöllisyyden näkökulma koettiin toteutuvan toiminnassa. Kustannustehokkuus tuli esille eri yhteyksissä. Palvelu on kiinnostava, jos hinta on sopiva. Sopivan hinnan ja palvelun kiinnostavuuden kohtaaminen on yksi keskeinen asia palvelussa. Mitä pajasta ollaan valmiita maksamaan? Mitä lisäarvoa se tuottaa tilaajalle? Jatkokehittelyyn jää hinnan määrittely sellaiseksi, josta ollaan valmiita maksamaan tai jota pystytään maksamaan.

Palvelun suunnittelussa on otettu huomioon kustannusten minimointi jokaisessa työvaiheessa. Työn hinta on kallein kustannus palveluntarjoajalle. Tarkoituksena on, että savipaja on aina pakattuna ja lähtövalmiina. Pajan on tarkoitus liikkua pääkaupunkiseudulla, joten aika kohteeseen on laskettu noin tunniksi. Paikan päällä alkuvalmisteluun, itse pajan pitämiseen sekä lopputyöhön on arvioitu menevän noin kolme tuntia. Lisäksi kustannusta kasvattaa töiden jälkityö polttoineen sekä töiden lasittaminen. Myös ripustukseen kuluva aika on huomioitava hinnassa. Koska keskeinen kulu on työn tuntimäärä, on se pidettävä minimissä.

Kuva 33. Yhteenveto palvelun arvioinnista: Helsingin Seniorisäätiö

Helsingin Seniorisäätiön toive kustannustehokkuudesta voi kuitenkin olla ongelmallinen. Työskentelyn pitäisi kohdistua mahdollisimman suurelle osalle lyhytaikaishoidon yksikön asiakkaita. Kerralla tässä yksikössä on kuitenkin paikka 39 asukkaalle. Yhdellä kertaa on mahdollista pitää savityöskentelyhetki n. 10 osallistujalle. Jos savitöiden kokoa pienennetään, voidaan savimäärä, joka jaksetaan kuljettaa, saada riittämään 15 hengelle. Tällöin kuitenkin henkilökuntaa tarvitaan työskentelyyn avuksi enemmän. Kädentaidollisiin pajiin eivät kaikki asukkaat ole kiinnostuneita osallistumaan ja voi olla vaikeaa täyttää kaikki paikat. Henkilökunnan osallistuminen savityöskentelyyn myös osallistujina, ei pelkästään auttavina käsinä, voi olla ratkaisu tähän. Tällöin hinta, jonka yksikkö maksaa palvelusta tulee hyödynnettyä paremmin. Vastaako palvelu hinnaltaan sitä, mitä tilaaja on valmis maksamaan, jää tämän opinnäytetyön ulkopuolelle. Työn aikataulun sisällä ei tähän pystytä vastaamaan.

Mahdollisuutena voi olla myös useamman savipajan kokonaisuus. Näin seinäteoksesta tulisi samalla näyttävämpi. Myös testipajoista syntynyt seinätyö koostuu neljän pajan töistä. Kokonaishinta palvelun tilaajalle kuitenkin kasvaa, jos pajoja on useampia. Hiljalleen rakentuva kukkaseinä kuulostaa kuitenkin aiheena mielenkiintoiselta. Seinäteosta voi täydentää pikkuhiljaa, kun uusia kukkia syntyy uusien savityöskentelyhetkien myötä. Kukka on samalla jälki paikassa asuneesta asukkaasta tai siellä toimineesta hoitohenkilökunnasta.

Omaisysteistyö oli näkökulma, joka tuli esille kyselyn vastauksissa palvelun tarpeelle. Sain kyselyn vastaukset, kun jo kolme testipajaa oli pidetty. Omaisysteistyö ei siis vielä ehtinyt kunnolla mukaan kehitysprosessiin. Kehitystyössä tulee eteen tilanteita, joihin ei voida vaikuttaa, kuten kyselyn vastauksien saamisen ajankohta. Kiireisen työn takia, voi olla vaikeaa löytää aikaa vastaamiseen, mikä on ymmärrettävää. Kyselyn tulokset huomioidaan jatkokehittelyssä kuitenkin tarkemmin. Määrärahojen ollessa tiukassa, voi yksi mahdollinen suunta olla omaisille suunnatut palvelutuotteet. Liikkuva savipaja -palvelua voidaan tarjota myös omaisen-asukaspareille, joissa maksajana on omainen. Savityöskentelyhetkeen osallistuvien määrä on tällöin suurempi, koska jokaisella on oma avustaja. Savimäärä sekä seinätyön sijoituspaikka voi muodostua tällöin ongelmakohtaksi. Omaisen haluaa syntyneen työn luultavasti itselleen, kun on myös maksajana pajassa. Seinätyötä yksikköön ei tällöin synny. Myös yhteisöllisyys toteutuu tällöin vain savityöskentelyhetkessä, mutta ei valmiin teoksen kautta. Kukka-aihe voidaan toteuttaa myös muokkaamalla se astiamuodoksi. Kehitellyn savityöskentelytekniikan avulla voidaan valmistaa helposti myös kukka-aiheinen kulho, joka jää omaiselle. Ajatus omaisen ja asukkaan yhdessä rakentamasta työstä on myös kiinnostava. Yhteisestä hetkestä jää tällöin pysyvä muisto. Mahdollisuutena on tarjota erilaisia palveluita saman aiheen teemoilta.

6.2 Oma arvio prosessista ja kehitystyön hyöty Septarialle

Kehitystyön pääkysymys oli: millainen on liikkuva savipaja -palvelu? Sain vastauksia kysymykseen usealta eri kantilta. Vastauksia tuli palvelun liikuteltavuuteen ja sen sisältöön. Syntynyt palvelukuvaus sekä palvelupolku kertovat tästä sekä testipajojen yhteenvedot. Alakysymyksenä etsin vastauksia siihen, miten palvelusta saadaan tunnistettava, kiinnostava sekä erilaisille ryhmille räätälöitävissä oleva prototyyppi, millaiset savityöskentelytekniikat edistävät onnistumisen kokemuksia sekä yhteisöllisyyttä kohderyhmällä, miten tilaajan ja asiakkaan toiveet saadaan sisällytettyä palveluun sekä, miten käyttäjälähtöisyys saadaan toimimaan käytännössä?

Palvelumuotoilun työkaluihin tutustuminen auttaa Keramiikkakeskus Septariaa palveluiden käyttäjälähtöisemmässä kehittämisessä. Toimintatapaa voidaan hyödyntää jatkossa kurssitoiminnan sekä keskuksen muiden palveluiden kehittämisen työkaluna. Kurssitoiminnassa uusien kurssi-ideoiden testaus yhdessä asiakkaan kanssa, antaa systemaattisen työkalun. Testikurssit, asiakasryhmien hahmottaminen asiakasymmärryksen avulla sekä nopean palautteen kerääminen voivat auttaa pärjäämään kiristyvillä markkinoilla. Keramiikkakurssien tarjonnassa pääkaupunkiseudulla on huomattavissa monipuolistumista viime aikoina. Keramiikan tekeminen tuntuu olevan yhä suosittu, joten tarjonta on lisääntynyt sen myötä.

Asiakkaan palvelukokemus on keskeinen seikka yritystoiminnan palveluihin liittyvässä kehittämisessä. Pelkkä palaute palvelusta ei riitä, myös asiakkaiden mukaan ottamista kehitystyöhön on lisättävä. Testipajojen käyttäminen antoi Septarialle arvokasta tietoa. Vasta käytännön testauksessa ennakkokäsitykset muokkautuivat vastaamaan paremmin asiakkaan tarpeita. Useat totut tavat tehdä asioita saivat prosessin aikana uusia näkökulmia.

Liikkuvan savipajan keskeisin kulu on työntekijän palkkakustannus. Opetustyössä palkka on korkeampi kuin perustyöstä saatava korvaus. Liikkuvan savipajan palkkakulussa opetustyöhön on laskettu palveluun kuluva aika yksikössä (3 h), jolloin palkkaus on laskettu opetustyön palkkakulun mukaan. Muut toimet kuten liikkumiseen, töiden viimeistelyyn, polttamiseen, lasittamiseen sekä työn ripustamiseen kuluva aika on laskettu pienemmällä palkkakululla (perustyön tuntipalkka). Lisäksi kuluja syntyy alussa tarvikehankinnoista ja markkinoinnista. Pajan peruskuluihin lasketaan myös poltto ja materiaalikulut. Kaikkiin Septarian palveluihin lisätään myös alv. 24%. Kulujen summa kerrotaan kertoimella, jotta toiminnalla on myös katetta. Kaikki nämä on huomioitava, kun lopullinen hinta lasketaan palvelulle. Onko hinnasta mahdollista saada sellainen, joka vastaa kysyntää, jää haasteeksi. Uskon kuitenkin, että oikeanlainen markkinointi voi parantaa palvelun mahdollisuuksia. Markkinoinnin ja mainosmateriaalin avulla on tarkoitus tehdä palvelusta selkeä ja kiinnostava. Jos vanhusten palveluissa ei palveluun synny kysyntää, on kukkapaja helposti muokattavissa esimerkiksi työyhteisöille tai muille asiakasryhmille sopiviksi.

Palvelu muotoutui käyttäjälähtöiseksi ja räätälöitäväksi. Palvelun tunnistettavuutta lisää aiheeksi muotoutunut kukkapajan idea. Kukka oli helposti lähestyttävä aihe, tunnistettava sekä yleensä positiivisesti mielletty symboli. Kukka aiheena on myös sovellettavissa erilaisille ryhmille sopivaksi sekä kukista saa näyttävän, muokattavan ja persoonallisen seinäteoksen. Irrallinen kukka soveltuu hyvin sommiteltavaksi erilaisiin tiloihin ja tuo näin räätälöitävyyttä palvelulle. Seinäteos luo yhteisöllisyyttä yksikköön yhdessä tekemisen sekä syntyvän yhteisen taiteen kautta. Yhteisöllisyyden kokemuksia pyrittiin pajoissa edistämään myös yhteisen työskentelytyövälineiden avulla.

Palvelun kiinnostavuutta voi lisätä myös kehitetty tekniikka, jonka avulla eritasoiset osallistujat voivat kokea onnistumisen kokemuksia. Palautteessa oli näkyvissä, että henkilökunta arvioi asukkaiden kokevan onnistumisen hetkiä kukkien rakentamisen aikana. Valitun tekniikan avulla varmistetaan myös työn visuaalinen ilme sellaiseksi, joka sopii julkiseen tai yhteiseen tilaan. Idea on kuitenkin helposti kopioitavissa ja voi myös olla, että vastaavia ideoita olisikin löydettävissä maailmalta. Kukkaseinä ei ole aiheena välttämättä omaperäisin, mutta se on tunnistettava ja helposti toteuttavissa oleva liikkuvan savipajan muoto. Opinnäytetyön ollessa julkinen voi kuka tahansa hyödyntää kehitystyössä esille tullutta tietoa. Savi-työskentelyn käyttö hyvinvoinnin edistämässä ja siltä alueelta löytyvät

palvelut ja niiden kehittäminen on erittäin suositeltavaa keramiikka-alan toimijoille myös laajemmin. Toiveena kuitenkin on, markkinoiden ollessa pieniä, ettei suoraan kopiointia liiketoiminnallisessa mielessä tarkoituksella tapahtuisi. Vaihtoehtoisia keramiikka-alan palveluita on kuitenkin ideoitavissa useita.

Testaamalla eri savityöskentelytekniikoita; eläytymällä ensin itse sekä testipajojen kautta saatiin vastauksia siihen, millainen tekniikka on parhain tälle kohderyhmälle. Melkein kaikki testipajalaiset saivat kukan valmiiksi, osa tosin tuetusti. Ilman hoitajien sekä asukastoiminnan apukäsiä kukkia ei kaikkien kohdalla oltaisi saatu valmiiksi. Osa testipajalaisista tarvitsi apua kukka-aihion leikkaamisessa sekä koristelussa. Osa suoriutui itsenäisemmin. Pelko siitä, että tekniikka oli liian ohjattu, etukäteen mietitty sekä epäluovaa oli osittain turha. Ajassa, johon työskentelyyn jaksetaan keskittyä ja niillä käsivoimilla, jotka kohderyhmällä on, on perusteltua päätyä työskentelyä helpottaviin ratkaisuihin. Taidetta voidaan tehdä hoitolaitoksissa monella eri tavoin ja lähtökohdat työskentelylle voivat olla erilaisia. Kohderyhmän huomioiminen on olennainen osa suunnittelua.

Opinnäytetyön testipajoihin onnistuttiin saamaan hoitohenkilökuntaa mukaan ja samalla heidän arvokas näkökulmansa tuli näkyväksi. Olosuhteet voivat kuitenkin olla kiireiset ja henkilökunnan mukaan saaminen voi olla vaikeaa. Asiasta erikseen sopiminen kohdeyksikön johdon kanssa voi auttaa asiassa. Tällöin pajaan on valmistauduttu etukäteen esim. työvuorolistoja suunnitellessa. Työvuoroista sopiminen tuli esille palvelun testaamisessa. Savityöskentelystä kiinnostuneet voidaan näin saada mukaan tekemiseen. On kuitenkin varauduttava erilaisiin olosuhteisiin kohdepaikan kanssa. Aina tilanne ei ole edullinen tekemiselle. Jos pajaan ei saada henkilökuntaa tai tarpeeksi hyväkuntoisia asiakkaita ei ole, vaihtoehtoja on mietittävä uudelleen.

Asiakasymmärryksen syventäminen olisi kaivannut lisätyötä. Vanhustenpalveluiden arkeen ja siinä toimiviin käytäntöihin olisi ollut mielenkiintoista tutustua paremmin. Lyhytaikashoidon arkeen osallistuminen pidemmän jakson verran, olisi tuonut lisää asiakasymmärrystä niin kohderyhmästä kuin kulttuurisen vanhustyön rakenteista.

Keskeisistä esille tulleista asioista omaisyhteistyö jäi jatkokehittelyyn, vaikka se saattaakin muotoitua varteenotettavaksi toimintamuodoksi. Omaisyhteistyöhön syntyi kuitenkin ideoita, kuten omaisen ja asukkaan yhteiset palvelutuotteet, joiden sisältönä voi olla esim. omaiselle jäävä teos. Palvelumuotoilun työkalut antavat mahdollisuuden myös omaisyhteistyön laajempaan hyödyntämiseen palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Palvelumuotoilun syvempi hyödyntäminen kaipaa kuitenkin vielä opettelua. Siihen löytyi prosessin myötä kuitenkin kiinnostus ja innostus.

Kehitystyön aikana kukkapajan ideaa testattiin myös yhteisötaide-projektissa. Taiteiden yönä 2017 pidettiin Septariassa työpaja, jossa osallistujina

oli lapsia ja aikuisia. Töiden kuljettamista ei tällöin testattu, mutta tekniikka oli sama kuin aiemmissa testipajoissa. Tämän seinätyön on tarkoitus tulla sisätilaan. Tällöin pystyimme soveltamaan pinnankäsittelyä ja polttolämpötilaa. Työ poltettiin matalampaan lämpötilaan eli savi jäi huokoisemmaksi. Seinätyön kukkien pinnat patinoitiin alilasitevärien ja oksidien avulla. Työstä syntynyttä kuvamateriaalia voidaan käyttää myös markkinoinnissa. Patinointi on tekniikkana hitaampi, joten se on huomioitava työn hinnassa.

Palvelun tilaajan eli Septarian palaute ja arvio prototyypistä jää työssä ohuemmaksi. Näkökulman arviointiin ja pohdintaan tuo vain työn tekijä. Testipajat toteutettiin opinnäytetyön puitteissa ja opinnäytetyön tekijän toteuttamina. Jatkossa, kun palvelua toteutetaan käytännössä, pystymme muokkaamaan palvelua myös muiden Septarian työntekijöiden sekä ulkopuolisten keramiikkojen näkökulmasta käsin.

6.3 Jatkoideoita

Helsingissä toimii useita vanhusten palvelujen tarjoajia. Julkisen puolen toimipaikoissa virkistystoimintaan tarkoitettut varat ovat pieniä. Tarkoituksena on tulevaisuudessa kartoittaa yksityisen puolen vanhustenpalveluiden tarjoajat ja lähestyä heitä tulevan mainosmateriaalin avulla. Yhteistyöhön ja toimintaan julkisen puolen toimijoiden kanssa voisimme hakea toiminta-avusta esim. kaupungilta. Tällöin liikkuva savipaja -palvelun hyvinvointivaikutukset kohdistuisivat myös kunnallisen puolen palveluiden käyttäjiin.

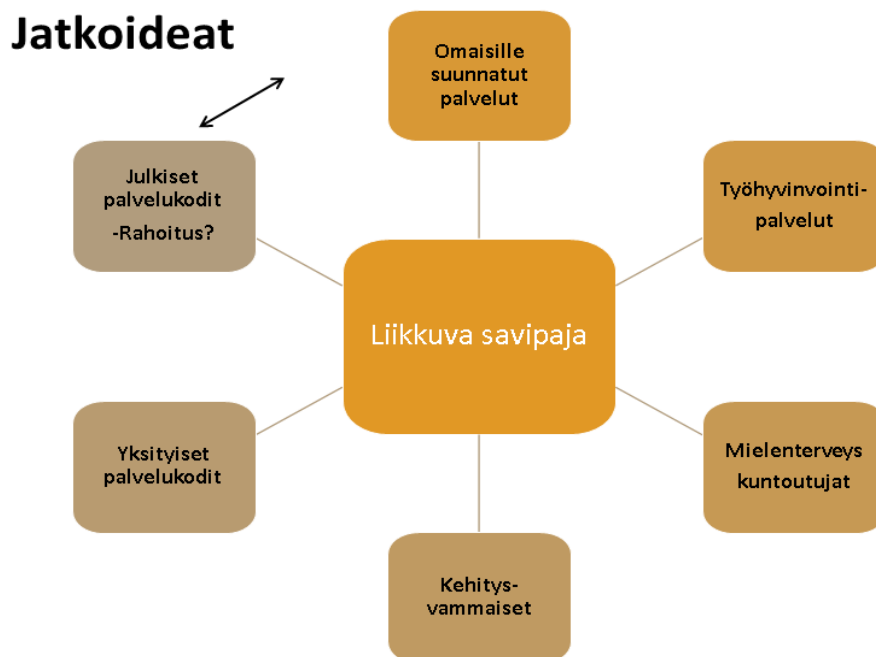
Liikkuva savipaja -palvelun nettisivut tulevat toimimaan Keramiikkakeskus Septarian sivujen kautta. Liikkuvan palvelun tilaaminen on tarkoitus tehdä helpoksi selkeällä tuotevalikoimalla. Aluksi on tarkoitus tarjota vain kukkapaja -palvelua. Omaisyhteistyöhön liittyvät palvelut on tarkoitus ensin testata ja lisätä myös ne osaksi palveluntarjontaa. Samoilla sivuilla tulee olemaan palvelut myös muille kohderyhmille prototyypin jatkokehittämisen jälkeen.

Vuoden 2019 aikana kukkapajan idea on tarkoitus testata työyhteisöjen sekä kehitysvammaisista tai mielenterveyskuntoutujista koostuvien asiakasryhmien kanssa. Testipajojen avulla palvelua räätälöidään kohderyhmille sopiviksi. Kehityskohteena on myös pajaan osallistujien määrä. Yhteisöjen koot vaihtelevat, jolloin vaihtoehtoina voi olla kuljetuspalveluiden käyttö. Mahdollisuutena on myös useampien ohjaajien mukaan ottaminen ja/tai työstettävien töiden koon pienentäminen. Myös kuljetuspalveluita käytettäessä testatut kuljetustavat tulevat tarpeeseen.

Yhteistyökumppaneiden kartoitus on jo saatu alulle ja ideointi jatkosta on alkanut. Tavoitteet kaikkien kohderyhmien kanssa ovat osittain yhteneväi-

siä. Keskeistä on hyvinvoinnin edistäminen käsillä tekemisen ja taidetoiminnan avulla. Lähtökohtana tekemisessä on yhteisöllisyyden ja onnistumisen kokemusten edistäminen sekä eri teemojen näkyväksi tekeminen keramiikkataiteen keinoin.

Liikkuva savipaja ja sen ensimmäinen palvelu kukkapaja on nyt valmis jatkokehittämiseen (Kuva 34). Palvelun kysynnän kartoittamisen jälkeen on palvelua tarkoitus hioa paremmaksi ja toimivammaksi, niin asiakkaan kuin palvelun tarjoajan näkökulmasta. Kustannustehokkuus ja omaisyhteistyö tulevat olemaan keskeiset kehityskohteet vanhusten palveluiden palveluvalikoimassa. Käsillä tekemisen ja taidetoiminnan hyödyntäminen keramiikka-alan yritystoiminnassa odottaa jatkoa.

Kuva 34. Jatkoideat

LÄHTEET

Aalto, T. & Luutonen M. (2012). Trendikkäämpää kuin koskaan? *Taito* 5, 21–24.

Adamson, G. (2007). *Thinking Trough Craft*. Oxford: Berg.

Anttila, P. (2016). Käsillä tekeminen käsitteenä. *Teemanumero. Käsillä tekemisen tulevaisuus*. Futura 35 (3), 6–19.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavior change. Cambridge University press. Haettu 17.2.2018 osoitteesta https://books.google.fi/books?id=JbJnOAoLMNEC&printsec=frontcover&dq=Self-efficacy+in+changing+societies&hl=en&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=Self-efficacy%20in%20changing%20societies&f=false

Draxl, E., Fischer, A., Kokko, S., Kästik, H., Salovaara M. & Stedman, J. (2017). *Handmade Wellbeing. Handbook. Facilitating art and craft workshops for older people in care settings*. Helsingin Yliopisto. Haettu 1.10.2017 osoitteesta <http://craftwellbeing.eu/>

Eteläpelto, A. (2011). Mitä on toimijuus ja mihin sitä tarvitaan? Luentomateriaali. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteenlaitos. Haettu 17.2.2018 osoitteesta <https://www.jyu.fi/hankkeet/interaktiivinen/yleisluento/diat/etelapelto>

Helsingin seniorisäätiö (n.d.). Esittelyaineisto. Helsingin seniorisäätiö. Haettu 3.2.2016 osoitteesta www.helsinginseniorisaatio.fi

Helander, N., Kujala, J., Lainema, K. & Pennanen, M. (2013). *Avaimia asiaksläheisyyteen - Uudistuva verkostomainen palveluliiketoiminta*. Tampere: University Press.

Hiltunen, E. (2017). Mitä tulevaisuuden asiakas haluaa? Trendit ja ilmiöt. Jyväskylä: Docendo Oy.

Hohenthal-Antin, L. (2006). Kutkuttavaa taidetta. Taidetoiminta seniori- ja vanhustyössä. Juva: PS-kustannus.

Huhtinen-Hilden, L. (2013). Kulttuurinen vanhustyö -hyvistä käytänteistä toimintakulttuurin muutokseen. Teoksessa: L. Huhtinen-Hildén & A-M. Vilkuna (toim.) *Kulttuurinen vanhustyö-taide kumppanina läpi elämän*. Metropolia ammattikorkeakoulu: Metropolian digipaino, 8–16. Haettu 6.6.2017 osoitteesta http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Kulttuuri/Kehittaevae_hanketoiminta/julkaisut/kulttuurinen_vanhusty%C3%B6_web.pdf

Huutilainen, M. (2014). Mitä aivoissa tapahtuu, kun kädet tekevät käsitöitä. Työterveyslaitos: Cicero Learning- verkosto materiaali. Haettu 2.2.2018 osoitteesta <https://prezi.com/nuillr8ukx7/mita-aivoissa-tapahtuu-kun-kadet-tekevut-kasitoita/>.

Huutilainen, M. (2016). Käsillä tekeminen ravitsee aivoja ja on osa ihmisen ajattelua. *Teemanumero: Käsillä tekemisen tulevaisuus. Futura* 35(3), 32–36.

Hyrskke, K. (2014). Muotoilukoulutus murroksessa. Selvitys muotoilualan opettajien ja tutkijoiden työnkuvasta. Helsinki: Teollisuustaitteen liitto Ornamo ry. Haettu 2.4.2108 osoitteesta https://www.ornamo.fi/app/uploads/2015/12/Ornamo_muotoilukoulutus_murroksessa_web.pdf

Hyypä, M.T. (2002). Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ilonen, P. (2014). Esipuhe. Teoksessa K. Hyrskke. Muotoilukoulutus murroksessa. Selvitys muotoilualan opettajien ja tutkijoiden työnkuvasta. Helsinki: Teollisuustaitteen liitto Ornamo ry. Haettu 2.4.2108 osoitteesta https://www.ornamo.fi/app/uploads/2015/12/Ornamo_muotoilukoulutus_murroksessa_web.pdf

Jaakkola, E. (2015). *Yhteisöllisyys syrjäisellä maaseudulla asuvien ikääntyneiden arjessa*. Akateeminen väitöskirja. Acta electronica Universitatis Laponiensis 175. Haettu 6.11.2017 osoitteesta https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62139/Jaakkola_Eevi_ActaE_175_pdfA.pdf?sequence=2

Jumppanen, A. & Suutari, T. (2013). Hyvinvointia kulttuurista- esimerkkejä kulttuuritoimijoiden sekä sosiaali- ja terveyssektorin yhteistyöstä Etelä-Pohjanmaalla. Sarja: Raportteja 100. Helsingin yliopisto: Ruralia instituutti.

Jylhävuorio, H. (1994). *Keramiikan materiaalit*. Helsinki: Painatuskeskus.

Jylhävuorio, H. (2016). Käsij- ja taideteollisuusala murroksessa. Elävä käsityöperintö. Taito ry:n seminaari 13.4.2016. Haettu 8.1.2018 osoitteesta <http://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/ajankohtaista/elava-kasityo-perinto>

Koivisto, M. (2007). *Mitä on palvelumuotoilu? Muotoilun hyödyntäminen palveluiden suunnittelussa*. Taiteen maisterin lopputyö. Taideteollinen korkeakoulu.

Koivunen, K., Vuorela, T. & Haukkamaa, J. (2014). Käyttäjät ovat merkittävä, mutta vähän hyödynnetty mahdollisuus tutkimus- ja kehitystyössä. *ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut* 25. Haettu 15.1.2018 osoitteesta <https://oamk.finna.fi/Record/leevi.179179/Details?subPage=1>

Kontio, M. (2005). Kädentaitojen hyvinvointia tuottava palvelutoiminta ohjaamisen ja asiakkuuden näkökulmasta. Teoksessa M. Kälviäinen (toim.) *Käsityö –yrittäjyys–hyvinvointi. Uusia liiketoimintapolkuja*. KTM julkaisuja 9/2005. Helsinki: Edita Publishing Oy, 64–75.

Kumpulainen, Riitta. (2004). Hyvinvointia yhteisöllisyydestä. *Mielenterveys* (3). Haettu 20.1.2018 osoitteesta http://www.aikakauslehdet.fi/content/aikakauslehti_opinnoissa/artikkelipankki/yhteisollisyys.htm

Kälviäinen, M. (2005). Matkakartta hyvinvointikäsityöhön. Teoksessa M. Kälviäinen (toim.) *Käsityö –yrittäjyys–hyvinvointi. Uusia liiketoimintapolkuja*. KTM julkaisuja 9/2005. Helsinki: Edita Publishing Oy, 15–33.

Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen, L. (2001). Laadullisen hoitotieteen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa S. Janhonen & M. Nikkonen, (toim.) *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteissä*. Juva: WSOY, 21–43.

Lehikoinen, K. & Rautiainen, P. (2016). Kulttuuristen oikeuksien toteuttaminen osaksi sotepalveluja. *Artsequal Policy Brief* 1/2016. Haettu 16.10.2017 osoitteesta <http://www.artsequal.fi/documents/14230/26193/Sote-sektori+suositus/df5a3d5e-ae2-413d-baeacedce6db2575>

Liikanen, H-L. (2010). Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1.

Lith, P. (toim.) (2015). Käsityö- ja muotoilualan yrittäjä 2015- selvitys. Raportti käsityöalan yrityksistä, yritysprofiilista, markkinoinnista, kasvuyrittäjyydestä ja lähiajan suhdanneodotuksista. Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry. Haettu 4.5.2017 osoitteesta https://www.taito.fi/wp-content/uploads/sites/5/2017/03/Kasityo_ja_muotoilualanyrittaja2015_netiti-1.pdf

Luotonen, M. (2013). Taiteesta hyvinvointia. *Tesso, sosiaali- ja terveystoiminnallinen aikakauslehti*. Haettu 2.3.2017 osoitteesta <http://tesso.fi/artikkeli/taiteesta-hyvinvointia>

Luotonen, M. & Tervonen, T. (2011). Käsityö- ja muotoilualan yrittäjä 2011. Helsinki: Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry. Haettu 18.8.2017 osoitteesta https://issuu.com/taitogroup/docs/kasityo_ja_muotoilualan_yrittaja20

Malmivirta, H. (2017). Taide ja taidetoiminta ja niiden vaikutukset ikään-tyneiden hyvinvointiin. Teoksessa K. Lehikoinen & E. Vanhanen (toim.). *Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen*. Kokos-julkaisusarja 1/2017. Taideyliopisto: Arts Equal, 47–58.

Malmivirta, H. & Kivelä, S. (2014). *Taiteesta ja kulttuurista avaimia aivoterveeyteen. Palvelumallien kehittämistä kansalaislähtöisesti*. Turku: Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 89. Haettu 6.6.2017 osoitteesta <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522164940.pdf>

Malte-Colliard, K. & Lampo, M. (2013). *Voimaa taiteesta 2010-2013*. Tutkivan teatterityön keskus, Tampereen yliopisto. Tampere: Tammerprint.

Metsä-Tokila, T. (2014). *Luovat alat*. Toimialaraportti 7/2013. TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu. Haettu 31.10.2017 osoitteesta http://luovasuomi.fi/www.luovasuomi.fi/file_attachment/get/Luovat_alat_20132022.pdf?attachment_id=1025

Miettinen, S. (toim.) (2011). *Palvelumuotoilu - uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen*. Helsinki: Teknologiainfo Teknova.

Muistiliitto. (n.d.) <http://www.muistiliitto.fi/fi/muistisairaudet/hoito-ja-kuntoutus/ymparivuorokautinen-kuntoutus/>

Nietosvuori, L. (2006). Luovat ja toiminnalliset menetelmät hyvinvoinnin tukena. Teoksessa S. Soikkeli, M. Haapasilta & L. Siikaniemi (toim.) *Näkökulmia ammatilliseen kasvuun*. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu (16). Tampere: Tampereen yliopistopaino, 63-72. Haettu 5.5.2017 osoitteesta <http://www.lamk.fi/tki-toiminta/julkaisut/c-artikkelikokoelmia-raportteja-muita-ajankohtaisia/Documents/lamk-julkaisu-csarja-2006-n%C3%A4k%C3%B6kulmia-ammattilliseen-kasvuun.pdf>

Nuutinen, A., Soini-Salomaa, K. & Kangas, K. (2014). Käsityön tulevaisuus elinikäisenä osaamisena –visioita, haasteita ja mahdollisuuksia. Teoksessa S. Karppinen, A. Kouhia & E. Syrjäläinen (toim.) *Kättä pidempää. Otteita käsityön tutkimuksesta ja käsitteellistämisestä*. Helsingin yliopisto. Helsinki: Helsingin yliopiston paino, 203-219. Haettu 4.6.2017 osoitteesta https://tuhat.helsinki.fi/portal/files/36289687/KATTA_PIDEMPAA.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö OKM (2016). Prosenttitaide. Haettu 20.10.2017 osoitteesta http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/prosenttitaiteen-periaatetta-laajennetaan

Ornamo (Käsi- ja taideteollisuusliitto) (2017). Muotoilun suhdanne- ja toimialakatsaus. Haettu 23.3.2018 osoitteesta: <https://www.ornamo.fi/fi/tutkimus/muotoilualan-suhdanekatsaus/>

Puoskari, T. & Simi, H. (2012). *Laadullinen ennakointi taideteollisuus-alalla. Selvitystyön loppuraportti opetushallitukselle*. Jokilaakson koulutuskuntayhtymä. Haettu 5.5.2017 osoitteesta http://www.oph.fi/download/141714_Taideteollisuusalan_laadullinen_ennakointi_12062012.pdf

Pynnönen, K. (2011). *Aktiivinen ikääntyminen. Mitä suomalaiset tutkimukset ovat siitä sanoneet*. Cuporen verkkojulkaisuja 6. Haettu 17.2.2018 osoitteesta <https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2011/aktiivinenikaantyminen4.pdf>

Pöllänen, S. 2006a. Elämä ilman käsitöitä – mitä se on? Käsiyö harrastajien psyykkisen hyvinvoinnin tukena. Teoksessa L. Kaukinen & M. Collanus (toim.) *Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta*, Akatiimi: Hamina, 66–79.

Pöllänen, S. 2006b. Crafts as a way to functional mental health. Teoksessa A.-L. Rauma, S. Pöllänen & P. Seitamaa-Hakkarainen (toim.) *Human perspectives on sustainable future*. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 99, 128–134.

Pöllänen, S. (2012). *Käsityö ja psyykinen hyvinvointi käsityön tutkimuskentässä*. AMK lehti/ Uas Journal. 1/2012. Haettu 20.10.2017 osoitteesta https://arkisto.uasjournal.fi/uasjournal_2012-1/1363-2825-1-CE.pdf

Pöllänen, S. (2017). Käsien tehtyä hyvinvointia. Teoksessa A. Kivilaakso, M. Luutonen & L. Marsio (toim.) *Itsetekemisen perinne. Käsityöt elävänä kulttuuri perintönä*, 73–85. Museovirasto. Haettu 20.10.2017 osoitteesta <http://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/File/3107/itsetekemisen-perinne.pdf>

Pöllänen, S. & Hirsimäki, R-M. (2014). *Crafts as Memory Triggers in Reminiscence: A Case Study of Older Women with Dementia*. Occupational Therapy in Health Care, Early Online, Informa Healthcare. Kuopio University 9 (3), 1–21.

Redmond, B. & Slaughoup, E. (2016) Self-Efficacy and Social Cognitive Theories. Haettu 11.2.2018 osoitteesta <https://wikispaces.psu.edu/display/PSYCH484/7.+Self-Efficacy+and+Social+Cognitive+Theories#id-7.Self-EfficacyandSocialCognitiveTheories-RelationshipBetweenSelf-Efficacyand-Performance>

Riistavuoren palvelukeskus (n.d.). Harrastustoiminta. Haettu 19.3.2018 osoitteesta <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/riistavuori-pake/harrastustoiminta/>

Rosenlöf, A-M. (2014). *Rakenteita ratkomassa. Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön käytäntöjä ja toimintamalleja*. Taiteen edistämiskeskus. Haettu 20.10.2017 osoitteesta <http://www.taike.fi/documents/11580/137239/Rakenteita+ratkomassa+kulttuurisen+seniori-+ja+vanhustyon...2014.pdf>

Seitamaa-Hakkarainen, P., Huotilainen, M., Mäkelä, M., Groth, C., & Hakkarainen, K. (2016). How can neuroscience help understand design and craft activity? The promise of cognitive neuroscience in design studies. *FORM akademisk*, 9(1), 1–16. DOI: 10.7577/formakademisk.1478. Haettu 12.2.2018 osoitteesta https://research.aalto.fi/files/9621193/How_can_neuroscienc_FORMakademie.pdf

Soini-Salomaa, K. (2013). *Käsi- ja taideteollisuusalan ammatillisia tulevaisuudenkuvia*. Väitöskirja. Kotitalous- ja käsityötieteen julkaisuja, 32. Helsingin yliopisto.

Soini-Salomaa K. & Nuutinen A. (2014). Käsillä tekeminen palvelutuotteena. Teoksessa A. Nuutinen, P. Fernström, S. Kokko & H. Lahti (toim.). *Sunnitellusta käsin. Käsityön tutkimuksen ja opetuksen vuoropuhelua*. Helsingin yliopisto, opettajankoulutuslaitos. Helsinki: Yliopistopaino, 171 – 185

Sosiaali- ja terveysministeriö STM (2015). *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman loppuraportti 2010-2014*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17. Helsinki. Haettu 5.12.2018 osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70355/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Suntola, S. & Matilainen, K. (2013). *Case book. Tarinoita luovasta Suomesta*. Aalto yliopiston kauppakorkeakoulu. Helsinki: Unigrafia. Haettu 1.10.2017 osoitteesta http://www.luovasuomi.fi/www.luovasuomi.fi/file_attachment/get/CASEBOOK_tarinoita_luovasta_taloudesta_Netti6f6d.pdf?attachment_id=1017

Taikusydän (2016). Haettu 5.10.2017 osoitteesta <https://taikusydan.turkuamk.fi/tietopankki/hankkeet/seniorit-ja-ikaihmiset/>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos THL (2016). Haettu 2.12.2016 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

Tilastokeskus (2011). Haettu 17.2.2018 osoitteesta https://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2010/vaerak_2010_2011-03-18_tie_001_fi.html

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.

Helsinki: Tammi.

Tuulaniemi, J. (2011). *Palvelumuotoilu*. Helsinki: Talentum pro.

Valtioneuvosto (2016). *Hallituksen kärkihanke nro. 4*. Sipilän hallitusohjelman 2025- tavoite. Haettu 22.10.2017 osoitteesta <http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelman-toteutus/osaaminen>

Veräjänkorva, T. (2006). *Diagnoosi taidekäsityöstä*. Tarkastelussa taiteen, muotoilun ja käsityön rajapinta. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta. Haettu 12.11.2017 osoitteesta: [http://www.taike.fi/documents/10162/31076/DIAGNOOSI_\(EDM_14_2555_3520\).pdf](http://www.taike.fi/documents/10162/31076/DIAGNOOSI_(EDM_14_2555_3520).pdf)

Vuori, P & Laakso, S. (2016) *Helsingin ja Helsingin seudun väestöennuste 2016-2050*. Helsingin kaupunki. Tilastokeskus. Haettu 6.11.2017 osoitteesta https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/16_09_08_Tilastoja_30_Vuori_Laakso.pdf

Väestökeskus (2016). Haettu 6.11.2017 osoitteesta http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/vaerak_2010_2011-03-18_tie_001.fi.html

Vähälä, E. (2003). *Luovan käsityöprosessin yhteydet psyykkiseen hyvinvointiin*. Käsityön aikana koettujen itseraportoitujen emootiokokemusten ja fysiologisten vasteiden väliset yhteydet. Licensiaatin tutkielma. Kuopion muotoiluakatemia: Taitemia.

YK. *Ihmisoikeus artiklat*. Haettu 17.2.2018 osoitteesta <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>

LIITTEET

Liite 1.

Kyselylomake/asukastoiminta

1. Tarve

-Millaiselle taidelähtöiselle hyvinvointipalvelulle on tarve teidän yksikössä?

-Millaista taidetoimintaa yksikössä on ollut ja millaisia vaikutuksia koette sillä olleen asiakkaisiin?

-Mitkä ovat teidän toiveet savityöskentelyn ryhmäkoko ja keston suhteen?

-Onko oleellista, se että pajasta syntyvistä teoksista jää pysyvä muisto? Yksikköön, asukkaalle, omaiselle?

2. Arviointi testipajojen jälkeen

-Miten työpaja vastasi alkukyselyssä asettamaanne palveluntarpeeseen?

-Mitä kehitysideoita sait työpajojen aikana?

Liite 2.

Kyselylomake/ yksikön johto

1. Tarve

-Millaiselle taidelähtöiselle hyvinvointipalvelulle on tarve teidän yksikössä?

-Mikä on taidetoiminnan tarkoitus Seniorisäätiön näkökulmasta?

-Millainen palvelu on teidän mielestä hyvä, laadukas ja kilpailukykyinen?

-Koetteko yleisesti, että savipajan töistä syntyvä (asiakkaalle jäävä) keramiinen taideteos voi tuoda lisäarvoa palvelulle?

2. Palvelun arviointi testipajojen ja yhteisteoksen valmistumisen jälkeen

-Vastasiko palvelu asettamiinne tavoitteisiin?

-Olisitteko valmis tilaamaan vastaavaa palvelua?

3. Kehitysideoita?

Liite 3.

Kyselylomake / hoitohenkilökunta

Palvelun arviointi testipajan jälkeen

-Millainen kokemus savipaja oli sinulle?

-Saivatko pajaan osallistuvat asukkaat mielestäsi onnistumisen kokemuksia pajan aikana?

-Voiko yhteisen taideteoksen tekemisen avulla mielestäsi edistää yhteisöllisyyden kokemuksia yksikössä?

-Kehitysideoita tai kommentteja?

Liite 4.

KERAMIKKAPAJA

PAKILAKODIN JUHLASALISSA

PAJASSA MUOTOILLAAN KUKKIA SAVESTA. KUKISTA SYNTYY TAIDETEOS
PAKILAKODIN SEINÄLLE. TULE TEKEMÄÄN OMA KEVÄINEN KUKKASI.
PAJAAN MAHTUU 10 HENKILÖÄ.

TERVETULOA!

Työpajat ovat osa Yamk opinnäytetyötä, jossa kehitetään **Liikkuva Savipaja** palvelua. Pajassa kokeillaan vanhusten palveluiden asiakasryhmille sopivia savityöskentelytekniikoita. Lisätietoja: keraamikko Riitu Uosukainen/ keraamikkakeskus@septaria.fi

Kirje Pakilakodin hoitajille

Hyvä Pakilakodin hoitaja,
olet tervetullut osallistumaan savityöskentelyhetkeen Pakilakodin juhlasaliin. Keramiikkapajassa rakennetaan yhteistä keraamista seinäteosta. Työ on tarkoitus ripustaa Pakilakodin seinälle syksyn 2017 aikana.

Teosta on rakennettu nyt kevään ja kesän aikana kolmessa pajassa lyhytaikashoidon yksikön asukkaiden kanssa. Tämä paja on viimeinen työskentelykerta. Seinäteoksen aiheena on keväinen metsä ja sen kukat. Pajassa pääsee kokeilemaan saven tekemistä ja oppii samalla hauskan ja helpon tekniikan. Paja sopii kaiken tasoisille tekijöille.

Paja liittyy Yamk- opinnäytetyöhöni Hämeen ammattikorkeakoululle. Ammatiltani olen keraamikko. Opinnäytetyön tilaaja on Keramiikkakeskus Septaria Helsingin Kaapelitehtaalla. Työn tarkoituksena on kehittää prototyyppi liikkuvasta palvelusta. Palvelun tavoitteena on vanhusten hyvinvoinnin edistäminen erilaisissa hoitoalan yksiköissä yhteisöllisyyden näkökulman kautta.

Prototyypin kehitystyöstä puuttuu nyt vielä hoitohenkilökunnan tärkeä näkökulma sekä hoitajien kokemus pajan mahdollisista vaikutuksista asukkaisiin. Olen kiitollinen, jos pääset mukaan ja annat oman arvokkaan ammattillisen näkökulmasi!

Pajaan mahtuu max. 5 hoitajaa.

Tervetuloa mukaan!

Ystävällisin terveisin, Riitu Uosukainen

keramiikkakeskus@septaria.fi

Yamk opinnäytetyö, Hamk, Kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä